

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Όνοματεπώνυμα Φοιτητών:

Ευαγγελία Δουλγεράκη Α.Μ. 9759

Αντώνιος Μαγουλάκης Α.Μ. 8796

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Επιπτώσεις της Ελληνικής Κρίσης Δημοσίου Χρέους στην Κατανομή
Πλούτου»

Καθηγητής: Θεόδωρος Σταματόπουλος

Ηράκλειο 2018

Ευχαριστήρια Αναφορά

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον Επιβλέποντα Καθηγητή της παρούσας Πτυχιακής Εργασίας, τον Καθηγητή Οικονομικής Σταματόπουλο Θεόδωρο για την συνεχή και για την ολόπλευρη στήριξη και βοήθειά του κατά την διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας αυτής, αλλά και για τις επικοινωνιακές συμβουλές του, όσο και για τη ανάθεση του συγκεκριμένου θέματος που σίγουρα θα μας βοηθήσει στην μετέπειτα πορεία μας.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 2008 ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ.....	10
1.1-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ.....	10
1.2-Η “ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ” ΤΟΥ 1929.....	10
1.3-ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΠΡΕΤΟΝ ΓΟΥΝΤΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ.....	12
1.4-ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (Ε.Ε.).....	14
1.5-ΕΥΡΩ (EURO).....	18
1.6-Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2007/8.....	18
1.7-ΑΙΤΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ 2008.....	21
1.8-Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ 2008.....	23
1.9-ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	24
1.10-Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ ΣΤΟΝ ΒΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ.....	28
2.1- ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	28
2.2- ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ.....	29
2.3-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΟΝΕ).....	31
2.4-ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ.....	33
2.5- ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ.....	35
2.6- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ.....	35
2.6.1. ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο ΘΕΩΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΝΘΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ.....	44
3.1-ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ.....	44
3.2-ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ.....	47

3.3- ΠΥΡΑΜΙΔΑΔΙΑΝΟΜΗΣ ΠΛΟΥΤΟΥ	48
3.4-ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΤΟ 2012.....	49
3.5-ΟΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΔΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	50
3.6- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΠΛΟΥΤΟΥ ΜΕΣΩ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΝΟΜΩΝ	53
3.7-ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ «ΔΙΑΣΩΣΗΣ» ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ	64
5.1-Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ	64
5.2. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 2010-2016	75
5.3-ΚΑΘΑΡΗ ΧΟΡΗΓΗΣΗ/ΛΗΨΗ ΔΑΝΕΙΩΝ	80
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	86
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1-Επιδράσεις της κρίσης στην πραγματική οικονομία.....	22
Πίνακας 4.1- Συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά περιφέρεια	57
Πίνακας 4.2- Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά περιφέρεια.	59
Πίνακας 4.3-Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά Κλάδο- έτος 2014.....	61
Πίνακας 5.1-Η εξέλιξη του Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	69
Πίνακας 5.2- Καθαρή χορήγηση(+)/Λήψη δανείων(-) Συνόλου Οικονομίας	80

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.1-ΑΕΠ, ΗΠΑ(δισ \$) 1929-1933.....	11
Διάγραμμα 3.1- Διανομή του παγκόσμιου Πλούτου	47
Διάγραμμα 3.2-Παγκόσμια Πυραμίδα του πλούτου.....	49
Διάγραμμα 4.1- Συμμετοχή των περιφερειών στην Ακαθάριστη.....	58
Προστιθέμενη Αξία- έτος 2014	58
Διάγραμμα 4.2. Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά Περιφέρεια έτος 2014	60
Διάγραμμα 5.1-Σχετική μεταβολή του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, 2000-2015	66
Διάγραμμα 5.2-Το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος: η συνολική οικονομία (Αναλογία αποζημίωσης ανά απασχολούμενο σε ονομαστικό ΑΕΠ ανά απασχολούμενο).	67
Διάγραμμα 5.3- Συνδυασμένα διαγράμματα του ΑΕΠ και του χρέους της Ελλάδας από το 1970 μέχρι το 2011 και του ελλείμματος από το 2000	72
Διάγραμμα 5.4-Ανισοροπίες Τρεχουσών συναλλαγών (1997-2014)	74
Διάγραμμα 5.5-Το ποσοστό χρέους της Ελλάδας από το 1977, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ευρωζώνης	76
Διάγραμμα 5.6- Καθαρή χορήγηση(+)/ λήψη (-) δανείων Συνόλου Οικονομίας.....	81
Διάγραμμα 5.7-Η εξέλιξη του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος και της καταναλωτικής δαπάνης των Νοικοκυριών και ΜΚΙΕΝ	82
Διάγραμμα 5.8- Ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών και των ΜΚΙΕΝ	83
Διάγραμμα 5.9-Ποσοστό των επενδύσεων του τομέα των μη χρηματοοικονομικών εταιριών.	84
Διάγραμμα 5.10- Καθαρή χορήγηση(+)/ λήψη (-) δανείων Γενικής Κυβέρνησης.....	85

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως κύριο θέμα τις επιπτώσεις της Ελληνικής κρίσης δημοσίου χρέους στην κατανομή πλούτου. Ο σκοπός της είναι η μελέτη της κρίσης στην Ελλάδα, η οποία ξεκίνησε ως δημόσιο χρέος, της επέκτασή της στην εθνική οικονομία καθώς και της κατανομής του πλούτου στη χώρα μας.

Η εργασία μας στηρίχτηκε πάνω σε επιστημονικά οικονομικά βιβλία, καθώς επίσης και σε οικονομικά άρθρα που έχουν δημοσιευτεί. Η μεθοδολογία που ακολουθήσαμε, είναι η ανάλυση του θέματος, βάσει της οικονομικής θεωρίας και η περιγραφική στατιστική για την εμπειρική διερεύνησή του. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά, θα αναφερθούμε στην έννοια της οικονομικής κρίσης. Στη συνέχεια της μελέτης μας, θα αναλύσουμε την πρόσφατη οικονομική κρίση, η οποία ξεκίνησε από τις ΗΠΑ, τα αίτια της, την επέκτασή της παγκοσμίως καθώς και τις επιπτώσεις στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις. Επίσης, θα γίνει πιο συγκεκριμένη ανάλυση της ελληνικής κρίσης, του δημοσίου χρέους και της κατανομής του πλούτου στη χώρας μας.

Ολοκληρώνοντας την εργασία μας, συμπεραίνουμε ότι η θεσμική συγκρότηση της Ευρωζώνης δεν είναι συνεπής με τις προβλέψεις των οικονομικών της διεθνούς ολοκλήρωσης. Επίσης, ο εθνικός πλούτος, ο οποίος είναι τα φυσικά περιουσιακά στοιχεία της χώρας, όπως το απόθεμα κεφαλαιουχικών αγαθών και γης, καθώς και τα καθαρά ξένα περιουσιακά στοιχεία που διαθέτει η χώρα, μειώθηκε και υπήρξε σημαντική ανακατανομή του υλικού πλούτου στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Η μελέτη μας υπόκειται και σε περιορισμούς. Η ανακατανομή του πλούτου, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην μεταβολή της αξίας των καθαρών χρηματοοικονομικών στοιχείων της χώρας σε σχέση με την αλλοδαπή, είναι μόνο τμήμα της καθαρής θέσης της χώρας πριν και μετά την τρέχουσα οικονομική κρίση.

Τέλος, υπάρχουν και οι επιπτώσεις πολιτικής. Υπήρξε σημαντική ανακατανομή του πλούτου στην Ελλάδα, την οποία την προκάλεσαν οι υφεσιακές πολιτικές των μνημονίων.

Λέξεις κλειδιά: ελληνική κρίση, δημόσιο χρέος, κατανομή του πλούτου στην Ελλάδα

ABSTRACT

The main topic of this thesis is the impact of the Greek sovereign debt crisis on the distribution of wealth. Its purpose is the study of the crisis in Greece, which started as sovereign debt, its expansion in the national economy as well as the distribution of wealth in our country.

Our thesis was based on scientific economic books and articles which have been published. Our methodology includes the analysis of the topic according to the economic theory and the application of descriptive statistics for its empirical investigation. More specifically, firstly, we will refer to the concept of economic crisis. Then, we will analyze the recent economic crisis, which started in the USA, its causes, its expansion worldwide and its effects in the international economic relations. In addition, there will be a more specific analysis of the Greek crisis, the sovereign debt and the distribution of wealth in Greece.

After our study, we conclude that the institutional set-up of Eurozone is not consistent with the forecasts by the international economic integration. Furthermore, the national wealth, which refers to the natural assets of the country, such as the supply of capital goods and land, as well as the foreign assets our country owns has decreased and there has been a considerable redistribution of the material wealth in Greece, according to data provided by the Hellenic Statistical Authority.

Our study is also subject to restrictions. The redistribution of wealth, which pays particular attention to the change in the value of the net financial assets of the country as compared to other countries, is only part of the net position of the country before and after the current economic crisis.

Finally, there are also policy impacts. There has been a significant redistribution of wealth in Greece, which was caused by the recessionary policies of Memoranda.

Key words: Greek crisis, sovereign debt, distribution of wealth in Greece

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε με σκοπό να αναλύσει το θέμα «Επιπτώσεις της ελληνικής κρίσης δημοσίου χρέους στην κατανομή πλούτου».

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 δεν ήταν η πρώτη που βρέθηκε αντιμέτωπη η παγκόσμια οικονομία. Πριν από αυτήν, 78 χρόνια πίσω, υπήρξε μια εξίσου σημαντική κρίση, αυτή του 1929, οι οποίες φαίνεται να έχουν αρκετά κοινά στοιχεία. Όπως σε κάθε κρίση, έτσι και αυτές λίγο πριν ξεσπάσουν υπήρχε οικονομική άνθηση. Η κρίση του 2007 ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και αργότερα επεκτάθηκε στις υπόλοιπες χώρες επηρεάζοντας έτσι την παγκόσμια οικονομία. Με το να χορηγούν οι τράπεζες στεγαστικά δάνεια χαμηλής εξασφάλισης ακόμα και σε αφερέγγυες οικογένειες ήταν ένα από τα λάθη που έκαναν διότι αυτό οδήγησε στην αδυναμία εξόφλησής των δανείων από τις οικογένειες και ανάγκασε τις τράπεζες να κάνουν το επόμενο λάθος, όπως αποδείχθηκε, δηλαδή να δημιουργήσουν τα CDOs και αργότερα να δημιουργηθούν τα CDS.

Με την επέκτασή της δημιούργησε προβλήματα στην οικονομία σε πολλές χώρες, ακόμα και σε κάποιες που δεν είχαν πρόβλημα με την οικονομία τους προ κρίσης. Αρχικά, έπληξε τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία αντιμετώπισαν πολλές δυσκολίες. Οι χώρες, ωστόσο, που επλήγησαν περισσότερο ήταν αυτές που είχαν εντονότερες διασυνδέσεις με το αμερικανικό τραπεζικό σύστημα.

Στην Ελλάδα, ωστόσο, αρχικά ξεκίνησε με κρίση του τραπεζικού συστήματος και μετά εξελίχθηκε σε δημόσιο χρέος. Το 2009 ανακοινώθηκε ότι το έλλειμμα της Ελλάδας ήταν πολύ περισσότερο από ότι ήταν γνωστό μέχρι τότε. Το 2010, μετά την αναθεώρηση ότι ήταν ακόμα περισσότερο το έλλειμμα, διάφοροι οίκοι αξιολόγησης, όπως ο οίκος Fitch, υποβάθμισαν την ελληνική οικονομία.

Η κρίση, επίσης, είχε μεγάλη επιρροή στην κατανομή του πλούτου σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά εντυπωσιακά είναι και τα στοιχεία για τις ανισότητες στην κατανομή του πλούτου στη χώρα μας. Σύμφωνα με τις λίστες ελβετικών τραπεζών, υπάρχουν 576 Έλληνες που διαθέτουν περιουσία 88 δισ. Δολαρίων, όπου οι έντεκα

διαθέτουν περιουσία 18 δις δολαρίων και οι πεντακόσιοι εξήντα πέντε περιουσία 30 εκατομμυρίων δολαρίων.

Η πτυχιακή εργασία διακρίνεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η θεωρητική προσέγγιση και στο δεύτερο η εμπειρική διερεύνηση. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση του 2008 και η Ευρωπαϊκή της Διάσταση, στο δεύτερο η Σύνδεση της Ελληνικής οικονομικής Κρίσης με την Αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης, στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται η Θεωρία Οικονομικής Μεγέθυνσης και Διανομής του Εθνικού Εισοδήματος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην κατανομή του Πλούτου στην Ελλάδα πριν και μετά τις Ευρωπαϊκές Πολιτικές «Διάσωσης» της Χώρας και στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι «αριθμοί» της κατανομής του πλούτου στην Ελλάδα την Τελευταία Εικοσαετία. Τέλος, ακολουθούνται τα Συμπεράσματα-Προτάσεις και η Βιβλιογραφία.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι ομαδική και η οποία χωρίστηκε, ώστε να εκπονηθεί. Η Ευαγγελία Δουλγεράκη ανέλαβε να υλοποιήσει την **Εισαγωγή**, το **Κεφάλαιο 1**, και το **Κεφάλαιο 2**. Ενώ ο Αντώνιος Μαγουλάκης ανέλαβε να υλοποιήσει το **Κεφάλαιο 3,4,5**. Τέλος, η **Περίληψη** και τα **Συμπεράσματα-Προτάσεις** έγιναν από κοινού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 2008 ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

1.1-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Ως κρίση ορίζεται η χρονική περίοδος κατά την οποία διαταράσσεται η ομαλή λειτουργία ενός συστήματος και μεταβάλλονται οι αρχικές του ιδιότητες. Αυτή η μεταβολή, συνήθως, εκδηλώνεται απότομα, που αλλάζει τη συνήθη εξέλιξη του συστήματος. Οι οικονομικές κρίσεις έχουν έως και καταστροφικές επιπτώσεις για τους πληθυσμούς. Δοκιμάζονται θεσμοί, δομές και ισορροπίες συμφερόντων.

Μια άλλη θεωρία υποστηρίζει ότι η κρίση που ξέσπασε ήταν εξαιτίας στρεβλώσεων που προϋπήρχαν και αποτελούσαν τα πραγματικά αίτια του προβλήματος κι έτσι ήταν αναπόφευκτη η αντίδραση του συστήματος, που προσαρμόστηκε απότομα στην οικονομική πραγματικότητα. Αυτό λοιπόν που εκδηλώνεται ως ξέσπασμα της κρίσης είναι απλώς το ορατό αποτέλεσμα μιας κατάστασης που προϋπήρχε αλλά δεν είχε εκδηλωθεί.

Ένας ακόμα ορισμός που δίδεται για την οικονομική κρίση είναι ότι ορίζεται ως το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις που όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. (Κουφάρης, 2010)

1.2-Η “ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ” ΤΟΥ 1929

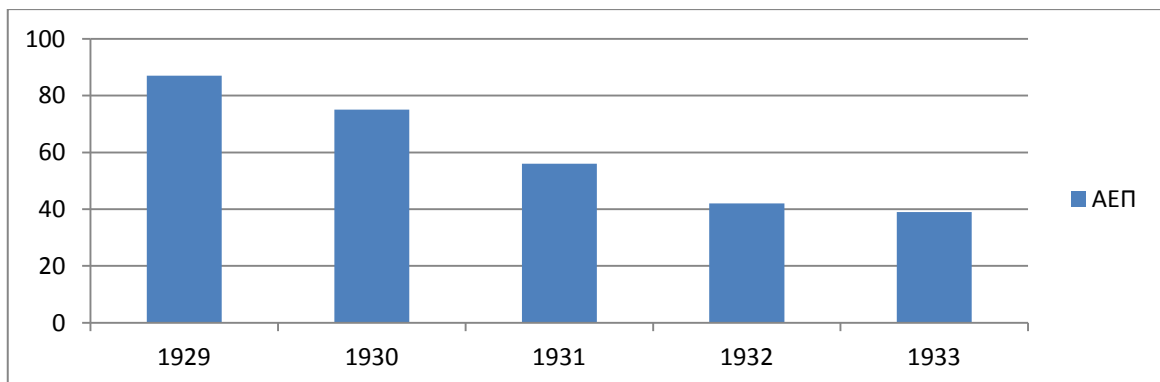
Η κρίση του 2007 δεν ήταν η πρώτη με την οποία βρέθηκε αντιμέτωπη η παγκόσμια οικονομία. Κάνοντας μια ιστορική ανασκόπηση συναντάμε και άλλες οικονομικές κρίσεις, με πιο χαρακτηριστική την «Μεγάλη Ύφεση» που ξεκίνησε το 1929 (Βαρουφάκης, 2012: 94-103) και διήρκησε δέκα χρόνια. Προτού οδηγηθούμε σε

αυτήν, σημειώθηκε μια μεγάλη οικονομική άνθηση η οποία εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1920, και η οποία ολοκληρώθηκε με την χρηματιστηριακή κατάρρευση του 1929.

Πριν τη “Μεγάλη Ύφεση” είχαν δημιουργηθεί μεγάλες εταιρείες (εταιρείες-δίκτυα), οι οποίες ήταν κερδοφόρες και οι τράπεζες έκαναν ό, τι ήταν δυνατόν ούτως ώστε να τις χρηματοδοτήσουν. Μία από αυτές ήταν του Thomas Edison, που εφηύρε τον ηλεκτρικό λαμπτήρα και ήθελε να μεταφέρει ηλεκτρικό ρεύμα σε όλα τα νοικοκυριά της Αμερικής που θα παρήγαγαν τα εργοστάσιά του.

Κατάφεραν να πείσουν πολλούς Αμερικανούς ότι με το να επενδύσουν και να δείξουν εμπιστοσύνη στη Wall Street και στις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο εταιρείες τους, σε μερικά χρόνια θα έβλεπαν σημαντική αύξηση στα κέρδη τους. Όμως αυτό δεν έγινε εφικτό. Το εθνικό εισόδημα (ΑΕΠ) των ΗΠΑ είχε αρχίσει να μειώνεται αρκετά και χάθηκαν πολλά δις δολάρια από τον καιρό της μεγάλης άνθησης που είχε προκύψει στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Στο παρακάτω γράφημα μπορούμε να δούμε τη μείωση κάθε χρονιάς (από 1929 μέχρι 1933) στο ΑΕΠ των ΗΠΑ.

Διάγραμμα 1.1-ΑΕΠ, ΗΠΑ(δισ \$) 1929-1933

ΠΗΓΗ: Βαρουφάκης, Γ., 2012, Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα

Πάρα πολλές ήταν οι τράπεζες που εκείνη την περίοδο χρεοκόπησαν. Πιο συγκεκριμένα το 1929 έκλεισαν 659 τράπεζες, το 1930 έκλεισαν 1350, το 1931 άλλες 2293, το 1932 γύρω στις 1453 και το 1933 μόνο 39, αλλά η οικονομία των ΗΠΑ είχε ήδη πέσει σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Στις 16 Ιουνίου του 1933 ψηφίστηκε ο νόμος Glass-Steagall Act (Banking Act of 1933,2013) για να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα. Ο **Carter Glass** και ο **Henry Steagall** χρηματοδότησαν αυτό το νόμο και σχεδιάστηκε για να είναι ασφαλές οι καταθέσεις στις τράπεζες και να μην χρησιμοποιηθούν τα κεφάλαια σε κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Διαχώρισαν τις εμπορικές τράπεζες από τις επενδυτικές για να μην υπάρχουν πλέον μεταξύ τους σχέσεις όπως αλληλοεπικάλυψη στα διοικητικά συμβούλια ή να έχουν κοινή κυριότητα. Έτσι, σύμφωνα με αυτόν το νόμο, η κάθε μία τράπεζα θα έπρεπε να ασχολείται μόνο με το δικό της αντικείμενο και δεν επιτρεπόταν να ασχοληθεί με τις δραστηριότητες της άλλης. Όταν ψηφίστηκε ο νόμος έδωσαν περιθώριο ενός χρόνου στα ιδρύματα για να μπορέσουν να αποφασίσουν σε ποια από τις δύο τράπεζες θα ειδικεύονταν.

Το 1933 θεωρήθηκε ότι ο νόμος αυτός θα βοηθούσε πολύ το χρηματοπιστωτικό σύστημα, αλλά το 1999 ψηφίστηκε ένας καινούργιος νόμος, ο **Gramm-Leach-Bliley Act**, ο οποίος κατάργησε το νόμο Glass-Steagall και έτσι υπήρξε πλέον η δυνατότητα αλληλοβοήθειας μεταξύ των τραπεζών και επιτρεπόταν να ασχοληθεί η μία με τις δραστηριότητες της άλλης.

1.3-ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΠΡΕΤΟΝ ΓΟΥΝΤΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το 1944 παραβρέθηκαν στο Μπρέτον Γουντς εκπρόσωποι από 44 χώρες για να συντάξουν και να υπογράψουν τη συμφωνία του Διεθνές Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), ελπίζοντας πως με το αν σχεδιαστεί ένα διεθνές νομισματικό σύστημα, θα διαφύλαττε την πλήρη απασχόληση και τη σταθερότητα των τιμών, καθώς και ότι θα επέτρεπε σε κάθε χώρα να επιτύχει την ισορροπία του εξωτερικού τομέα χωρίς να υπάρχουν περιορισμοί στο διεθνές εμπόριο.

Επρόκειτο για το σύστημα του χρυσού συναλλαγματικού κανόνα, με βασικό αποθεματικό νόμισμα το δολάριο, διότι το μεγαλύτερο μέρος των συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών ήταν σε δολάρια ή χρυσό. Με αυτό το σύστημα προέβλεπαν σταθερές ισοτιμίες έναντι του αμερικανικού δολαρίου και αμετάβλητη τιμή του χρυσού σε δολάρια (35\$ η ουγγιά). Έτσι οι χώρες είχαν τη δυνατότητα να πωλούν στην Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ δολάρια έναντι χρυσού.

Ένας από τους στόχους αυτού του συστήματος ήταν ο καθορισμός σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών έναντι του δολαρίου, που με τη σειρά του είχε σταθερή τιμή έναντι του χρυσού. Δηλαδή αν μια κεντρική τράπεζα ασκούσε σε υπερβολικό βαθμό επεκτατική νομισματική πολιτική, θα έχανε τα συναλλαγματικά της διαθέσιμα και δε θα ήταν εφικτό να διατηρήσει τη σταθερή ισοτιμία του νομίσματός της έναντι του δολαρίου. Ένας άλλος στόχος ήταν να έχουν τη δυνατότητα οι χώρες να επιτύχουν με εύρυθμο τρόπο την εξωτερική ισορροπία, χωρίς να επηρεάσουν τις σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες ή τους εσωτερικούς τους στόχους.

Τα μέλη του ΔΝΤ δημιούργησαν ένα ταμείο χρηματοοικονομικών πόρων, συνεισφέροντας οι ίδιοι τα νομίσματά τους και χρυσό για να μπορεί αυτό το ταμείο να δανείζει στις χώρες όταν θα είχαν ανάγκη. Παρόλο που οι συναλλαγματικές ισοτιμίες ήταν σταθερές με τη συμφωνία του ΔΝΤ, μπορούσαν να αναπροσαρμοστούν, με υποτιμήσεις ή ανατιμήσεις, όταν η οικονομία βρισκόταν σε κατάσταση θεμελιώδους ανισορροπίας.

Για να είναι αποτελεσματικότερη η λειτουργία της διεθνούς οικονομίας, η συμφωνία του ΔΝΤ παρότρυνε τα μέλη του Ταμείου να κάνουν τα εθνικά τους νομίσματα μετατρέψιμα, δηλαδή να μπορούν να πραγματοποιούν ελεύθερα εμπορικές συναλλαγές με ξένα νομίσματα. Έτσι, οι διεξαγωγές του διεθνούς εμπορίου θα πραγματοποιούνταν ευκολότερα, χωρίς να χρησιμοποιούνται τα νομίσματα μόνο υπό τους περιορισμούς που θα επέβαλαν οι κυβερνήσεις κάθε χώρας. Τα πρώτα νομίσματα που έγιναν μετατρέψιμα ήταν το δολάριο των ΗΠΑ και το δολάριο του Καναδά το 1945. Όμως αρκετές χώρες της Ευρώπης καθυστέρησαν να αποκαταστήσουν την μετατρεψιμότητα των νομισμάτων μέχρι το τέλος του 1958 και η Ιαπωνία το 1964. Εφόσον, το δολάριο ήταν το πρώτο νόμισμα που έγινε μετατρέψιμο, το χρησιμοποιούσαν ως διεθνή νόμισμα και ένα μεγάλο μέρος του διεθνούς εμπορίου πραγματοποιούνταν με δολάρια και όλοι τα χρησιμοποιούσαν για τις συναλλαγές τους.

Μετά το 1958, οι ανταλλαγές συναλλάγματος επεκτείνονταν κι έτσι οι χρηματοπιστωτικές αγορές πολλών χωρών άρχισαν να συνδέονται, καθώς επίσης και τα εθνικά επιτόκια λόγω της διακρατικής κίνησης κεφαλαίων. Όμως οι κεντρικές τράπεζες έπρεπε να παρακολουθούν τις διεθνείς χρηματοοικονομικές συνθήκες και να αποφύγουν τυχόν απώλειες των συναλλαγματικών διαθεσίμων, το οποίο αν

συνέβαινε δε θα είχαν τη δυνατότητα να κρατήσουν σταθερή τη συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος. Δεν ήταν όλες οι χώρες όμως που ακολούθησαν αυτό το σύστημα, υπήρχαν αρκετές χώρες που συνέχισαν να επιβάλλουν περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίου.

Κάποιες χώρες είχαν ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές και άλλες χώρες πλεονάσματα, οπότε για να παραμείνει σταθερή η συναλλαγματική ισοτιμία, έπρεπε να υποτιμηθεί το νόμισμα αν η χώρα είχε ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές, ενώ αν είχε πλεονάσματα στις τρέχουσες συναλλαγές έπρεπε να ανατιμηθεί. Όμως καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 και στις αρχές του '70, παρουσιάστηκαν διάφορες κρίσεις στο ισοζύγιο πληρωμών κάτι που οδήγησε στην κατάρρευση του συστήματος του Μπρέτον Γουντς.

1.4-ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (Ε.Ε.)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, γνωστή ως συνθήκη του Μάαστριχτ, ιδρύθηκε την 1 Νοεμβρίου του 1993 βασιζόμενη στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, οι οποίες ήταν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα που ιδρύθηκε το 1952, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας το 1957, Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1958. Στην αρχή η Ένωση αριθμούσε 12 μέλη, αλλά μετά άρχισε να αυξάνεται ο αριθμός των κρατών-μελών της.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιούργησε μια εσωτερική αγορά με ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίων και διαθέτει κοινή αγροτική και αλιευτική πολιτική, κοινή εμπορική πολιτική προς τις τρίτες χώρες, καθώς επίσης και περιφερειακή πολιτική για την υποστήριξη των φτωχότερων περιφερειών της. Τα κράτη-μέλη της θα συνεργάζονται σχετικά με τις γενικές πολιτικές, τους ελέγχους στα σύνορα (εσωτερικά και εξωτερικά), το άσυλο, τη μετανάστευση κ.α.

Όταν ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση, εισήγαγε την έννοια της Ευρωπαϊκής Ιθαγένειας, δηλαδή οι πολίτες των κρατών θα είναι ταυτόχρονα και πολίτες της Ένωσης και θα μπορούν να κυκλοφορούν και να διαμένουν σε άλλα κράτη και να εκλέγουν ή/και να εκλέγονται μια φορά κάθε πέντε έτη στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ακόμα, οι έλεγχοι διαβατηρίων στα εσωτερικά της σύνορα

καταργήθηκαν με τη Συμφωνία του Σένγκεν κι έτσι μπορούν να πηγαίνουν από το ένα κράτος στο άλλο μόνο με την ταυτότητα.

Στο πλαίσιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης εισήγαγε ενιαίο νόμισμα το ευρώ και έχει υιοθετηθεί από δεκαεννέα κράτη μέχρι σήμερα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελείται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο.

Χρονολογικά η προσχώρηση των κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση:

➤ 1945-1958

Το 1946, ο **Ουίνστον Τσώρτσιλ** πρότεινε, μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής κοινότητας σε κλίμα ειρήνης, ασφάλειας και ελευθερίας. Αργότερα, στις 9 Μαΐου του 1950, ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών **Ρομπέρ Σουμάν** υπέβαλε μια πρόταση για να έχουν κοινή διαχείριση η Γαλλία και η Δυτική Γερμανία στις βιομηχανίες του άνθρακα και του χάλυβα. Σύμφωνα με αυτήν την πρόταση σχηματίστηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) από τη Δυτική Γερμανία, το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο και τις Κάτω Χώρες. Η Κοινότητα ιδρύθηκε με τη Συνθήκη των Παρισίων(υπογραφή 18.4.1951) στις 23 Ιουλίου 1952 και θεωρείται η πρώτη δημιουργία της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης.

➤ 1958 – 1973

Την 1η Ιανουαρίου 1958, με τις Συνθήκες της Ρώμης(υπογραφή 25.3.1957), δημιουργήθηκαν δύο επιπλέον Κοινότητες: η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα(ΕΟΚ), που καθιέρωσε για πρώτη φορά πλήρη τελωνειακή ένωση, και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας(ΕΥΡΑΤΟΜ) για συνεργασία σε θέματα χρήσης πυρηνικής ενέργειας. Οι τρεις Κοινότητες απέκτησαν τρία κοινά όργανα: τη Συνέλευση (μετέπειτα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο), το Δικαστήριο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Παρόλα αυτά διατηρούσαν την αυτονομία τους από νομικής απόψεως ως διακριτοί διεθνείς οργανισμοί. Οι νέες Κοινότητες σχημάτισαν δύο διαφορετικές επιτροπές. Η επιτροπή της ΕΟΚ είχε επικεφαλής το **Ουώλτερ Χάλσταϊν** και η επιτροπή της ΕΚΑΕ τον **Λουί Αρμάντ** τον οποίο διαδέχθηκε ο **Ετιέν Χιρς**.

Την 1η Ιουλίου 1967 με τη Συνθήκη Συγχώνευσης (υπογραφή, 8.4.1965) οι τρεις Κοινότητες συγχώνευσαν τα Συμβούλια Υπουργών, τις Επιτροπές και την Ανωτάτη Αρχή, σε ένα ενιαίο Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και μία ενιαία Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αντίστοιχα. Παρόλα αυτά παρέμειναν νομικά ανεξάρτητες, αν και στο εξής έγιναν γνωστές ως Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

➤ 1973 – 1993

Την 1η Ιανουαρίου 1973 οι Κοινότητες διευρύνθηκαν έτσι ώστε να συμπεριλάβουν τη Δανία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η Νορβηγία είχε επίσης υπογράψει συμφωνία προσχώρησης στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, αλλά εξαιτίας του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος που είχε διεξαχθεί στη χώρα, το οποίο ήταν αρνητικό, δεν επικυρώθηκε. Το 1979 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες άμεσες, δημοκρατικές εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Στη 1 Ιανουαρίου του 1981 προσχώρησε η Ελλάδα, στη 1 Ιανουαρίου του 1986 η Ισπανία και η Πορτογαλία. Το 1985 πραγματοποιήθηκε η Συμφωνία του Σένγκεν μεταξύ πέντε ευρωπαϊκών κρατών του Βελγίου, της Γερμανίας, της Γαλλίας, του Λουξεμβούργου και των Κάτω Χωρών, η οποία επέτρεψε τη σταδιακή κατάργηση των συστηματικών συνοριακών ελέγχων μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών. Το 1986 υπεγράφη η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία προωθούσε την δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς. Μετά τη πτώση του Τείχους, η Ανατολική Γερμανία εισήλθε στην Κοινότητα το 1990, ως τμήμα της διευρυμένης Γερμανίας.

➤ 1993-2002

Τον Ιούνιο του 1993 αποφασίστηκαν από κοινού τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης, τα οποία ήταν μια σειρά από κανονισμούς τους οποίους έπρεπε να πληροί οποιοδήποτε κράτος επιθυμούσε τη προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία ιδρύθηκε επίσημα την 1η Νοεμβρίου 1993 με την εφαρμογή της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Την 1η Ιανουαρίου 1995 προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία. Η πρώτη ευρεία τροποποίηση υπογράφηκε στο Άμστερνταμ το 1997, με την ομώνυμη συνθήκη, και τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 1999, καθώς επίσης εκείνη τη χρονιά το ενιαίο νόμισμα της Ένωσης αντικατέστησε τα

εθνικά νομίσματα, σε λογιστική μορφή, σε έντεκα κράτη. Το 2001 προσχώρησε στην Ευρωζώνη και η Ελλάδα, ενώ το 2002 το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα κυκλοφόρησε και σε φυσική μορφή σε ολόκληρη την Ευρωζώνη.

➤ 2002-2013

Την 1η Φεβρουαρίου του 2003, εφαρμόστηκε η τροποποιητική Συνθήκη της Νίκαιας, όπου δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την εύρυθμη λειτουργία των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, λόγω της αύξησης των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που σύντομα θα γίνονταν 25 τα κράτη. Την 1^η Μαΐου του 2004 προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Εσθονία, η Κύπρος, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Σλοβακία, η Σλοβενία και η Τσεχία.

Στις 13 Δεκεμβρίου του 2007 υπογράφηκε η Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία συγχώνευσε τους Τρεις Πυλώνες της Ένωσης σε μια ενιαία νομική οντότητα και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου του 2009, καθώς επίσης, θέσπισε επίσημα τον θεσμό του μόνιμου Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με θητεία δυόμιση (2,5) έτη, ενώ έδωσε αυξημένες αρμοδιότητες στον εκπρόσωπο της Ένωσης, ο οποίος βρισκόταν σε υψηλότερη βαθμίδα.

Τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έγιναν 27 με την προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, την 1η Ιανουαρίου του 2007. Επίσης εκείνη τη χρονιά υιοθετήθηκε το ευρώ από τη Σλοβενία. Το 2008 από την Κύπρο και τη Μάλτα, ενώ το 2009 από τη Σλοβακία. Την 1^η Ιανουαρίου 2015, η Λιθουανία έγινε το 19ο μέλος της Ευρωζώνης, μετά τη Λετονία όπου έγινε την 1^η Ιανουαρίου του 2014 και την Εσθονία την 1^η Ιανουαρίου του 2011. Η τελευταία χώρα, που εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η Κροατία την 1 Ιουλίου του 2013 και αποτέλεσε το 28^ο μέλος της.

➤ 2016-μέχρι σήμερα

Στις 23 Ιουνίου του 2016, το Ηνωμένο Βασίλειο ψήφισε την αποχώρησή του από την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά από δημοψήφισμα. Όμως, η διαδικασία αποχώρησης θα χρειαστεί χρόνια για να ολοκληρωθεί πλήρως (Βικιπαίδεια: Ευρωπαϊκή Ένωση, 2017).

1.5-ΕΥΡΩ (EURO)

Στις 12 και 13 Απριλίου του 1996, αποφασίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων ότι η υποδιαίρεση του ΕΥΡΩ θα είναι το cent (1ευρώ=100cents). Θα υπάρχουν κέρματα 1, 2, 5, 10, 20 και 50 cents, καθώς επίσης 1 και 2 ευρώ, και σε χαρτονομίσματα 5, 10, 20, 50, 100, 200 και 500 ευρώ (Θαλασσινός & Σταματόπουλος, 1998: 200).

Από την 1 Ιανουαρίου του 1999 το ευρώ θα είναι το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα των χωρών της ζώνης του Ευρώ. Από το 1999 μέχρι το 2002, το ευρώ υπήρξε μόνο σε λογιστική μορφή, λόγω απαραίτητων τεχνικών αλλαγών του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος αλλά και για να “κοπούν” τα πρώτα νομίσματα Ευρώ.

Από την 1^η Ιανουαρίου του 2002 μέχρι την 1 Ιουλίου του ίδιου έτους, τα εθνικά νομίσματα των χωρών θα αντικατασταθούν σταδιακά με Ευρώ. Μετά τη λήξη αυτής της περιόδου δε θα αποτελούν πλέον νόμιμο χρήμα τα εθνικά τους νομίσματα, αλλά θα μπορούν να ανταλλάσσονται με Ευρώ στις εμπορικές τράπεζες για ένα εξάμηνο και στις κεντρικές τράπεζες, αλλά από την κυκλοφορία το οποιοδήποτε νόμισμα έχει αποσυρθεί.

Το σύμβολο του Ευρώ θα είναι «€» και η μια πλευρά των κερμάτων και σε ένα τμήμα της μιας πλευράς των χαρτονομισμάτων του Ευρώ, θα τοποθετούν εθνικά σύμβολα των κατά τόπους χωρών της ζώνης του Ευρώ.

1.6-Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2007/8

Μετά από 78 χρόνια, στις ΗΠΑ εμφανίζεται μια εξίσου σημαντική κρίση, μετά από αυτήν του '29, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8 και επηρέασε, εκτός της οικονομία των ΗΠΑ και την παγκόσμια οικονομία, μέσω του εμπορίου, των επενδύσεων, την κατανάλωση και τις θέσεις εργασίας. Όπως σε κάθε κρίση, ομοίως και σε αυτήν, λίγο πριν ξεσπάσει, υπήρξε οικονομική άνθηση. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα χορηγούσαν στεγαστικά δάνεια χαμηλής εξασφάλισης (Sub-Primesloans) (Πωλ Κρούγκμαν, 2009: 157) ακόμα και σε οικογένειες μη ευκατάστατες χωρίς καμία εγγύηση, το οποίο οδήγησε στο τέλος σε αδυναμία εξόφλησής του και αργότερα ακόμα και σε οικογένειες μη ευκατάστατες χωρίς καμία εγγύηση, το οποίο οδήγησε στο τέλος

σε αδυναμία εξόφλησής του και αργότερα δημιουργήθηκαν τα CDO και τα CDS (Πωλ Κρούγκμαν, 2009: 159). Καθώς τα επιτόκια ήταν πολύ χαμηλά, η αγορά ενός σπιτιού ήταν πολύ ελκυστική κι έτσι ήταν πολλοί εκείνοι που δανείζονταν από τις τράπεζες για να αγοράσουν σπίτι, θεωρώντας ότι θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν. Πολλές οικογένειες με χαμηλό εισόδημα και καμία εγγύηση είχαν τη δυνατότητα να δανειστούν περισσότερα από όσα μπορούσαν να αντέξουν. Οι τράπεζες πίστευαν πως αν οι τιμές των ακινήτων θα ανέβαιναν και αν υπήρχε η περίπτωση μη αποπληρωμής του δανείου, θα μπορούσαν να πουλήσουν το σπίτι και να εξοφληθεί η υποθήκη.

Στην συνέχεια τα “ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου” τιτλοποιήθηκαν, ενώνοντας διαφορετικού είδους δανείου μέσα σε ένα τίτλο (CDO) και πωλήθηκαν σε επενδυτές που ενδιαφέρθηκαν να αγοράσουν. Το CDO περιείχε δάνεια διαφορετικού είδους και αξίας κι έτσι ήταν δύσκολο να γνωρίζουν την ακριβή αξία αυτού του τίτλου. Έτσι, υπήρχαν οι αρμόδιοι οργανισμοί αξιολόγησης φερεγγυότητας, οι οποίοι βαθμολόγησαν αυτούς τους τίτλους με AAA, ακόμα κι αν δεν ήταν φερέγγυοι, κι έτσι όλο και αυξάνονταν οι επενδυτές οι οποίοι τα αγόραζαν. Επίσης οι τράπεζες βλέποντας τις τεράστιες αυξήσεις των κερδών τους, αποφάσισαν να αρχίζουν κι οι ίδιες να μαζεύουν αυτούς τους τίτλους και να φτιάχνουν δικούς τους τίτλους με τα CDO που είχαν ήδη, οι λεγόμενοι CDO-squared, και να τους χρησιμοποιούν ως εγγύηση στα δάνεια που θα έπαιρναν από τη Κεντρική Τράπεζα.

Όταν κάποιος δεν αποπλήρωνε το δάνειο που του είχε χορηγηθεί, το CDO έχανε κάποιο μέρος από την αξία του και κατά συνέπεια και ο αγοραστής. Έτσι δε μπορούσαν να τα εμπιστευτούν απόλυτα και δημιουργήθηκαν τα CDS, τα οποία ήταν ασφαλιστικά συμβόλαια και ήταν μια εγγύηση ότι αν χάσει κάποιος τα χρήματα που θα έπαιρνε από το CDO, θα τα έπαιρνε από το CDS. Μια εταιρεία που ασχολιόταν με αυτά τα ασφαλιστικά συμβόλαια ήταν η AIG (Αμερικανική Πολυεθνική Ασφαλιστική Εταιρεία). Όμως η Εξεταστική Επιτροπή Χρηματοπιστωτικής Κρίσης (FCIC) της κυβέρνησης των ΗΠΑ, όταν απέτυχε η AIG, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι πούλησε τεράστια ποσά ασφαλειών χωρίς να υπάρχει ισορροπία με τις επενδύσεις της. Οι τεράστιες πωλήσεις συμβάσεων ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης έγιναν χωρίς να υπάρχει εξασφάλιση.

Συνεπώς, τα CDO και τα CDS βοήθησαν περισσότερο να δημιουργηθεί μια φούσκα, παρά να βελτιωθεί η οικονομία. Διότι με τα CDO, αν και στην αρχή

θεώρησαν ότι μπορούν να κερδίζουν χρήματα για πάντα χωρίς κόπο λόγω της αύξησης των κερδών τους, στο τέλος έχαναν την αξία τους και δε μπορούσαν πλέον να χρησιμοποιούνται ως εγγυήσεις. Και τα CDS δημιουργήθηκαν χωρίς καμία εξασφάλιση και πουλούσαν περισσότερα ποσά από ότι ήταν εφικτό να δώσουν.

Σύμφωνα με αυτές τις ενέργειες το αμερικανικό νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο δε κατόρθωσε να διασφαλίσει μια σωστή λειτουργία του τραπεζικού συστήματος. Οι αρχές των ΗΠΑ βλέποντας τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα το ένα μετά το άλλο να καταρρέουν, κατέφυγαν σε σχέδια διάσωσης και αντιμετώπισης της κρίσης, όμως χωρίς να καταφέρουν πολλά.

Ένα γεγονός που προκάλεσε μεγάλη εντύπωση ήταν η εξαγορά της Bear Stearns (Κότιος & Παυλίδης, 2012: 119-120). Το 2008 η επενδυτική τράπεζα Bear Stearns, η πέμπτη μεγαλύτερη τράπεζα της χώρας, αντιμετώπιζε προβλήματα ρευστότητας, αλλά χάρη στην παρέμβαση της JPMorgan Chase και της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ (FED) διασώθηκε από την κατάρρευση (Κότιος & Παυλίδης, 2012: 119-120).

Τελικά όμως δε τα κατάφερε και εξαγοράστηκε από την JPMorgan Chase. Επίσης άλλη μια μεγάλη τράπεζα, η Lehman Brothers, κατέγραψε αρκετά μεγάλες ζημίες το δεύτερο τρίμηνο του 2008. Έτσι στις 15 Σεπτεμβρίου κατέθεσε αίτηση για να κηρύξει πτώχευση μετά από τη μάταιη προσπάθεια στο να βρεθεί αγοραστής. Ο κόσμος πανικοβλήθηκε μετά από αυτό το γεγονός και απέσυρε τα κεφάλαια που είχε σε άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Το επόμενο διάστημα, μέσα στο 2008, πολλές τράπεζες ακόμα έφτασαν είτε σε πτώχευση είτε εξαγοράστηκαν από άλλες. Η τράπεζα Washington Mutual ήταν μία από αυτές, η οποία τέθηκε σε πτωχευτική επιτήρηση από τη Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC), Μια ακόμα επενδυτική ήταν η Merrill Lynch που εξαγοράστηκε από την Bank of America σε ποσό 50 δις δολαρίων, διότι η πρώτη είχε υποστεί ήδη ζημίες 20 δις δολαρίων. Δε σταμάτησαν όμως εκεί οι πτωχεύσεις συνεχίστηκαν και τις επόμενες χρονιές. Το 2009 έκλεισαν 140 χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί και το 2010 άλλοι 157.

1.7-ΑΙΤΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ 2008

Τα βασικότερα αίτια της χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008 ήταν:

- Η αλληλεπίδραση και η αλληλεξάρτηση των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων.
- Η υποεκτίμηση του κινδύνου των νέων τιτλοποιημένων επενδυτικών προϊόντων και η δυσκολία αποτύπωσης της ακριβούς αξίας των νέων αυτών προϊόντων στους ισολογισμούς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.
- Ο υψηλός βαθμός μόχλευσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο σύνολό του.
- Η αποτυχία των εποπτικών μηχανισμών στο επίπεδο της πρόληψης να εντοπίσουν τους κινδύνους και την αυτονόμηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος από την πραγματική οικονομία.

Άλλη μια άποψη, η οποία θεωρήθηκε αιτία για την χρηματοοικονομική κρίση του 2008, ήταν η χαλαρή νομισματική πολιτική που ασκούσαν στις ΗΠΑ αλλά και διεθνώς. (Carmassi et al., 2009)

ΥΦΕΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε ύφεση στην πραγματική οικονομία. Μειώθηκε η εσωτερική ζήτηση, διότι μειώθηκε η ρευστότητα και υπήρχε συγκράτηση των τραπεζών και των νοικοκυριών, διότι μειώθηκαν οι επενδύσεις εξαιτίας της πτώσης του εξωτερικού εμπορίου και της μείωσης της αξίας των περιουσιακών στοιχείων επιχειρήσεων κ.α. (Cecchetti, Kohler&Upper, 2009) Παρακάτω θα δούμε ένα πίνακα με τις επιδράσεις της κρίσης στην πραγματική οικονομία.

Πίνακας 1.1-Επιδράσεις της κρίσης στην πραγματική οικονομία

Μείωση της ρευστότητας της οικονομίας	Μείωση πιστώσεων για χρηματοδότηση δημοσίου, επιχειρήσεων, καταναλωτών, άλλων τραπεζών, πτώση επενδύσεων και ζήτησης αγαθών και υπηρεσιών
Αύξηση των επιτοκίων	Αύξηση κόστους δανεισμού για το δημόσιο (αύξηση των spreads), για τον ιδιωτικό τομέα, πτώση κύκλου εργασιών και τιμών στο χρηματιστήριο, κλπ.
Μείωση αξίας περιουσιακών στοιχείων επιχειρήσεων	Μείωση επενδύσεων, προβλήματα στην εξόφληση υποχρεώσεων και λήψη νέων δανείων
Μείωση αξίας περιουσιακών στοιχείων νοικοκυριών	Μείωση πιστοληπτικής ικανότητας, μείωση κατανάλωσης
Δημόσια έσοδα	Μείωση δημόσιων εσόδων λόγω μείωσης αξίας περιουσιακών στοιχείων και αποδόσεων, μείωση εσόδων από φορολογία εισοδήματος και κατανάλωσης
Ξένες επενδύσεις	Μείωση ξένων επενδύσεων λόγω χειροτέρευσης του επενδυτικού περιβάλλοντος και λόγω αύξησης του κόστους χρήματος
Συναλλαγματικές ισοτιμίες	Φυγή σε ασφαλέστερα νομίσματα, υποτίμηση, επίδραση στο εξωτερικό εμπόριο, στην παραγωγή και στις τιμές
Οικονομικό κλίμα	Διάδοση πεσιμιστικής ψυχολογίας, μείωση ανάληψης νέων οικονομικών δραστηριοτήτων

ΠΗΓΗ: Κότιος, Α. και Γ. Παυλίδης, 2012, *Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις*, Rosili

Σε πολλές χώρες του κόσμου σημειώθηκε πτώση του ΑΕΠ το 2009, με μείωση του παγκόσμιου ΑΕΠ κατά -0.5%. Η ιαπωνική οικονομία μειώθηκε κατά -6.3% ενώ η Ευρωζώνη εμφάνισε μεγαλύτερη ύφεση από τις ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα εμφάνισαν μεγαλύτερη ύφεση η Ιταλία, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Επίσης, αρνητικούς δείκτες εμφάνισαν οι χώρες της Λατινικής Αμερικής αλλά σε μικρότερο βαθμό. Η Βραζιλία και η Ν. Αφρική εμφάνισαν μικρή πτώση του ΑΕΠ. Στην Κίνα και στην Ινδία παρατηρήθηκε μια μικρή κάμψη αλλά παρόλα αυτά η οικονομική τους μεγέθυνση είχε υψηλές επιδόσεις και στη Ρωσία λόγω της πτώσης των τιμών του πετρελαίου είχε μεγάλη πτώση του ΑΕΠ της. Όμως την πτώση του ΑΕΠ την απέφυγαν οι χώρες της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Υποσαχαρικής Αφρικής.

Με τη πτώση του ΑΕΠ οδηγήθηκε πτώση της συνολικής εσωτερικής ζήτησης και των επενδύσεων. Αρνητική ήταν η συνολική εσωτερική ζήτηση σε χώρες όπως η Ισπανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, οι ΗΠΑ και η Ιταλία και η μείωση των επενδύσεων έφτασε -12.1% στις αναπτυγμένες χώρες, ενώ λιγότερο στις αναπτυσσόμενες χώρες της Ασίας.

Επίσης αυξήθηκε η ανεργία στις ανεπτυγμένες οικονομίες από 5.4% που ήταν το 2007 σε 8% το 2009. Πιο συγκεκριμένα, το 2009 σημαντική αύξηση της ανεργίας εμφάνισαν η Ισπανία 18%, η Ιρλανδία 11.8%, ΗΠΑ 9.3%, η Ελλάδα 9.4%, η Ευρωζώνη συνολικά 9,5% κ.α. Η αύξηση της ανεργίας συνεχίζεται σε χώρες της Ευρωζώνης όπως στην Ελλάδα, την Πορτογαλία και την Ιρλανδία, αλλά και σε ευάλωτες χώρες όπως την Ισπανία και την Ιταλία.

1.8-Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ 2008

Η κρίση αρχικά ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και μετά επηρέασε και άλλα κράτη, τόσο του ανεπτυγμένου όσο και του αναπτυσσόμενου κόσμου, λόγω της διασύνδεσης των χρηματοπιστωτικών αγορών, της αλληλεξάρτησης των αγορών αγαθών και υπηρεσιών, των άμεσων επενδύσεων, των κοινών επιχειρηματικών αλυσίδων κ.α. Επηρεάστηκαν ακόμα και κράτη μέλη που δεν είχαν παρουσιάσει προβλήματα στην οικονομία τους προ της κρίσης. Αρχικά η κρίση έπληξε τα διεθνή χρηματοπιστωτικά

ιδρύματα, τα οποία αντιμετώπισαν σημαντικές οικονομικές δυσκολίες (μείωση των κερδών, αύξηση των επισφαλειών κλπ).

Οι τράπεζες των χωρών που επλήγησαν περισσότερο ήταν Ιρλανδία, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, διότι ήταν εντονότερη η διασύνδεσή τους με το αμερικανικό τραπεζικό σύστημα. Επίσης έπληξε την πραγματική οικονομία εξαιτίας της μείωσης του διεθνούς εμπορίου, των επενδύσεων, της ζήτησης και τους περιορισμούς χρηματοδότησης των τραπεζών.

Παρατηρείται πως ο συνδυασμός μεταξύ της διεθνής χρηματοπιστωτικής κρίσης και της ύφεσης της πραγματικής οικονομίας προκάλεσε αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες, οι οποίες επηρέασαν τη δημοσιονομική σταθερότητα σε χώρες της Ευρωζώνης και οδήγησαν σε κρίσεις δημοσίου χρέους όπως στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία ή σε τραπεζικές κρίσεις όπως στην Ισπανία και στην Ιρλανδία.

1.9-ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Οι βασικότερες διεθνής επιδράσεις της κρίσης είναι το διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, οι ξένες άμεσες επενδύσεις, τα ισοζύγια πληρωμών και οι υφιστάμενες διεθνής ανισορροπίες. Πιο συγκεκριμένα:

➤ Το διεθνές εμπόριο αγαθών μειώθηκε σημαντικά το 2009, με τις παγκόσμιες εξαγωγές να μειώνονται κατά 12%, τις εισαγωγές κατά 12,8% και σε δολάρια μειώθηκαν οι παγκόσμιες εξαγωγές κατά 22%. Σημαντική μείωση των εξαγωγών παρουσίασαν στην Ιαπωνία, στην ΕΕ και στις ΗΠΑ. Όμως μετά την παρέμβαση της ομάδας 20 (G20), η διαθεσιμότητα της χρηματοδότησης για να πραγματοποιηθούν εμπορικές συναλλαγές ευνοήθηκε σε κάποιο βαθμό και αυτό βοήθησε την οικονομία να ανακάμψει το 2010 και να αρχίσει και πάλι το διεθνές εμπόριο να αυξάνεται.

➤ Στο διεθνές εμπόριο υπηρεσιών οι παγκόσμιες εξαγωγές μειώθηκαν λιγότερο, σε σχέση με τις εξαγωγές των αγαθών, κατά 12%. Κάποιοι κλάδοι που εμφάνισαν σημαντική μείωση ήταν οι διεθνής μεταφορές και ο τουρισμός, αλλά το 2010 παρατηρείται ανάκαμψη ιδιαίτερα σε αυτούς τους κλάδους. Το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών δεν επηρεάστηκε τόσο πολύ όσο το εμπόριο αγαθών κι αυτό οφείλεται σε κάποιους παράγοντες, ένας από αυτούς ήταν ότι η εξάρτηση από εξωτερική

χρηματοδότηση δεν ήταν μεγάλη, καθώς επίσης δεν έκαναν συχνή χρήση μέτρων προστατευτισμού κ.α..

➤Σημαντική ήταν και η πτώση των διεθνών επενδύσεων εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, με μείωση το 2008 κατά 14% και το 2009 κατά 35%. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, εκτός της Υποσαχαρικής Αφρικής που ήταν ελάχιστη, σημειώθηκε σημαντική μείωση των άμεσων ξένων επενδύσεων εξαιτίας της μείωσης των τραπεζικών πιστώσεων, της πτώσης της χρηματιστηριακής αγοράς, της μείωσης των κερδών και επίσης μειώθηκαν οι εξαγορές και οι συγχωνεύσεις. Το 2010 και οι διεθνείς επενδύσεις εμφάνισαν μια ελάχιστη ανάκαμψη αλλά μικρότερη από το διεθνές εμπόριο.

➤Οι διεθνείς μακροοικονομικές ανισορροπίες είναι τα χρόνια πλεονάσματα ή ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών που εμφανίζουν ορισμένες μεγάλες οικονομίες, ο δανεισμός από την πλευρά ελλειμματικών χωρών και η εθνική αποταμίευση των πλεονασματικών χωρών κι επίσης οι αποκλίσεις των πραγματικών συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Χρόνια εμπορικά ελλείμματα αντιμετωπίζουν οι ΗΠΑ, η Ισπανία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία, ενώ η Κίνα, η Γερμανία, η Ολλανδία, η Ιαπωνία, και άλλες βιομηχανικές χώρες της Ασίας αντιμετωπίζουν χρόνια εμπορικά πλεονάσματα.

Με την ύφεση του 2009 επανέρχονται οι διεθνείς μακροοικονομικές ανισορροπίες. Οι πλεονασματικές χώρες, αντί να αυξήσουν την εσωτερική τους ζήτηση και τις εισαγωγές τους, δανείζουν στις ελλειμματικές χώρες. Όμως δεν είναι δυνατόν κάποιες χώρες μόνο να δανείζουν και κάποιες άλλες μόνο να δανείζονται. Οπότε χρειάζεται μια πολιτική που να αναζωογονήσει την εσωτερική ζήτηση και τις εξαγωγές.

1.10-Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ ΣΤΟΝ ΒΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για το ενδιαφέρον για τον προσωπικό πλούτο και πολλούς τρόπους με τους οποίους μπορεί να οριστεί η έννοια του πλούτου. Αν μας απασχολούσε η συνολική διανομή της οικονομικής ευημερίας ή πόρων, θα ήταν σκόπιμο να εξεταστεί η κατανομή των πόρων "Ολικός πλούτος", δηλαδή ανθρώπινο

και μη ανθρώπινο κεφάλαιο. Εδώ εξαιρούμε το στοιχείο του ανθρώπινου κεφαλαίου και εστιάζουμε στα υλικά περιουσιακά στοιχεία με τη μορφή "Ακίνητα και οικονομικές αξιώσεις". Ο όρος "πλούτος" θα αναφέρεται συνεπώς συνήθως στην "καθαρή" Αξία "- η αξία των μη ανθρώπινων περιουσιακών στοιχείων μείον τα χρέη.

Ένας σημαντικός λόγος για το ενδιαφέρον για τα περιουσιακά στοιχεία είναι ότι, αντίθετα από το ανθρώπινο κεφάλαιο, τα πιο "πραγματικά" περιουσιακά κεφάλαια και τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία μπορούν εύκολα να αγοραστούν και να πωληθούν. Αυτό επιτρέπει τον μη ανθρώπινο πλούτο για εξομάλυνση κατανάλωσης σε περιόδους όπου η κατανάλωση αναμένεται να είναι υψηλή (Αναπτυσσόμενες οικογένειες) ή το εισόδημα αναμένεται να είναι χαμηλό (συνταξιοδότηση) και σε περιόδους απρόβλεπτων διαταραχών είτε στο εισόδημα είτε στις δαπάνες (το προληπτικό κίνητρο για την αποταμίευση). Αυτός ο εξομαλυντικός ρόλος της κατανάλωσης είναι ιδιαίτερα σημαντικός όταν τα άτομα αντιμετωπίζουν αδυναμίες της αγοράς ή περιορισμούς δανεισμού. Ο πλούτος μπορεί επίσης να συσσωρευτεί ή να διατηρηθεί, με σκοπό την πραγματοποίηση κληροδοτημάτων. Πρόσθετοι μη οικονομικοί λόγοι για τη μελέτη του πλούτου περιλαμβάνουν την ισχύ ή την κοινωνική κατάσταση που μπορεί να σχετίζεται με ορισμένα είδη περιουσιακών στοιχείων, όπως ως ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το μοτίβο των περιουσιακών στοιχείων σε άτομα, οικογένειες, και υποομάδες του πληθυσμού, είναι επομένως σε θέση να αποκαλύψει πολλά για το είδος της οικονομίας στην οποία λειτουργούν οι άνθρωποι και το είδος της κοινωνίας στην οποία ζουν.

Η έννοια της καθαρής θέσης μπορεί να φαίνεται απλή, αλλά πρέπει να αντιμετωπίσουμε άυλα περιουσιακά στοιχεία τα οποία δεν μπορούν να αγοραστούν και να πωληθούν άμεσα. Η κατηγορία αυτή καλύπτει τη σύνταξη, τα δικαιώματα, την ασφάλιση ζωής και το δικαίωμα σε μελλοντικές κυβερνητικές μεταβιβάσεις (συμπεριλαμβανόμενου του "κοινωνικού πλούτου ασφάλειας"). Δεν προκαλεί έκπληξη όταν ανακαλύπτουν ότι οι περισσότερες εφαρμοζόμενες εργασίες σχετικά με την περιουσία και την κατανομή του πλούτου περιορίζονται στον εμπορεύσιμο πλούτο. Κατά την εξέταση των εμπειρικών στοιχείων, χρησιμοποιούμε τον όρο "αυξημένος πλούτος" για να αναφερθούμε στην ευρύτερη έννοια που περιλαμβάνει τα δικαιώματα μελλοντικών συνταξιοδοτικών ροών.

Υπάρχουν ορισμένα σημαντικά "τυποποιημένα γεγονότα" σχετικά με τη διανομή του πλούτου που είναι χρήσιμο να τονιστούν από την αρχή. Αυτά είναι:

1. Ο πλούτος διανέμεται λιγότερο ισάξια από το εισόδημα από την εργασία, το συνολικό εισόδημα από χρήματα ή κατανάλωση. Ενώ οι συντελεστές Gini στις ανεπτυγμένες χώρες συνήθως κυμαίνονται μεταξύ περίπου 0,3 και 0,4 για εισόδημα, κι από 0,5 έως 0,9 για τον πλούτο. Άλλοι δείκτες αποκαλύπτουν παρόμοια εικόνα. Το εκτιμώμενο μερίδιο του πλούτου που κατέχει το κορυφαίο 1 τοις εκατό των ατόμων ή των οικογενειών ποικίλλει από περίπου 15-35 τοις εκατό, ενώ το μερίδιο εισοδήματός τους είναι συνήθως μικρότερο από 10 τοις εκατό.

2. Τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία (Wang, 2014: 2) είναι λιγότερο ισοδύναμα κατανομημένα από τα μη χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, τουλάχιστον όταν οι ιδιοκατοικούμενες κατοικίες αποτελούν τη βασική συνιστώσα των μη χρηματοπιστωτικών περιουσιακών στοιχείων. Ωστόσο, στις χώρες όπου η αξία της γης είναι ιδιαίτερα σημαντική, το αντίστροφο μπορεί να ισχύει.

3. Η κατανομή του κληρονομούμενου πλούτου είναι πολύ πιο άνιση από αυτή του πλούτου γενικότερα.

4. Σε όλες τις ηλικιακές ομάδες υπάρχει συνήθως μια ομάδα ατόμων και οικογενειών με πολύ χαμηλή καθαρή αξία, και σε ορισμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών, η πλειοψηφία έχει εκπληκτικά χαμηλά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία σε όλες τις ηλικίες.

5. Η ανισότητα του πλούτου έχει, γενικά, τείνει προς τα κάτω τον 20ό αιώνα, αν και υπήρξαν ανατροπές, για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες όπου η ανισότητα του πλούτου έχει αυξηθεί από τα μέσα της δεκαετίας του '70.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ

2.1- ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ο όρος “ολοκλήρωση” (Πανάγος, 1987) βρίσκεται στην “αυτόβουλη δημιουργία μιας μεγαλύτερης πολιτικής μονάδας από αυτήν όπου παραδοσιακά εμφανίζεται η ανθρώπινη δραστηριότητα”. Το εθνικό επίπεδο πρέπει να μεταβεί σε υπερεθνικό για να υπάρξει ανάπτυξη στις πολιτικές, παραγωγικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Υπάρχουν τρεις θεωρητικές προσεγγίσεις, όπου η κάθε μια διαφέρει από τις άλλες σε σχέση με τη διαδικασία ολοκλήρωσης. Είναι η Ομοσπονδιακή, η Νεολειτουργική και η δια των Συναλλαγών ή του Διεθνούς Εμπορίου.

Ομοσπονδιακή Προσέγγιση

Σύμφωνα με την Ομοσπονδιακή προσέγγιση, για τη διαδικασία ολοκλήρωσης κυριότεροι είναι οι θεσμοί, οι οποίοι διακρίνονται σε κεντρικούς ή ομοσπονδιακούς και περιφερειακούς ή τοπικούς. Η ύπαρξη ισορροπίας μεταξύ των δύο θεσμών, θα είναι ικανή να επιτρέψει την υπερεθνική ένωση των κρατών, η οποία για να πάρει μορφή θα πρέπει να θεσπιστούν το σύνταγμα, η βουλή και κυβέρνηση.

Νεολειτουργική Προσέγγιση

Η Νεολειτουργική προσέγγιση τοποθετείται ανάμεσα στην ομοσπονδιακή και την λειτουργική, όπου η τελευταία δίνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ευημερία των επιμέρους κρατών στη διαδικασία της ενοποίησης, καθώς επίσης δέχεται τις ανταγωνιστικές τάξεις και τις οργανωμένες ομάδες συμφερόντων. Σύμφωνα με αυτούς που υποστηρίζουν αυτή την προσέγγιση, θεωρούν σημαντικότερο για τη διαδικασία ένωσης των χωρών, τον οικονομικό τομέα. Έχουν ως στόχο την πολιτική ένωση και θεωρούν ότι για να επιτευχθεί, θα πρέπει να γίνει μέσω της οικονομικής τους ολοκλήρωσης. Έτσι, εστιάζουν στην επίτευξη της οικονομικής τους ένωσης για να διαθέτουν το μέσο που θεωρούν ότι χρειάζεται για να επιτευχθεί η πολιτικής τους ολοκλήρωση. Ξεκινάνε, λοιπόν, από την κοινή διαχείριση κάποιου οικονομικού

κλάδου παραγωγής, ο οποίος θα συμπαρασύρει κάποιον παρόμοιο κλάδο και με τη σειρά του να παρασύρει κάποιον άλλον και στο τέλος να επιτευχθεί η οικονομική ολοκλήρωση, η οποία βελτιώνει τη κοινωνική ευημερία, κάτω από την εποπτεία των υπερεθνικών οργάνων. Με αυτόν τον τρόπο θα μετατοπιστεί η εμπιστοσύνη των πολιτών στα υπερεθνικά όργανα κι αυτό θα οδηγήσει στην διευκόλυνση των απόψεων των οργανωμένων ομάδων να ασκούν πιέσεις στα εθνικά κέντρα αποφάσεων στο να κατευθυνθούν στην υπερεθνοποίηση.

Δια των Συναλλαγών ή του Διεθνούς Εμπορίου

Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, για να επιτευχθεί η πολιτική τους ολοκλήρωση θεωρούν ότι πρέπει οι πολίτες των χωρών της ένωσης να έχουν την αίσθηση ότι ανήκουν σε μια υπερεθνική κοινότητα. Επίσης, θεωρούν ότι τις σημαντικές κρατικές λειτουργίες θα πρέπει να τις αναλάβουν τα υπερεθνικά όργανα της κοινής διακυβέρνησης και ότι σε διακρατικό επίπεδο θα πρέπει οι εθνικές κυβερνήσεις να θεσμοθετούν μορφές συνεργασίας, όπως συντονισμό, αλλά ταυτόχρονα να διατηρούν την ανεξαρτησία τους.

Στόχος των Ευρωπαίων ήταν η πολιτική ένωση της Ευρώπης με μέσο την οικονομική τους ολοκλήρωση κι έτσι ακολούθησαν τις υποδείξεις της Νεολειτουργικής προσέγγισης και δημιούργησαν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, μετά την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και την Ευρωπαϊκή Ένωση Ατομικής Ενέργειας και αργότερα έκαναν προσπάθεια να προσεγγίσουν ένα ανώτερο στάδιο οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΟΚ, δημιουργώντας την Οικονομική και Νομισματική Ένωση.

2.2- ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Θα αναφερθούμε στα συμπεράσματα τριών σπουδαίων θεωρητικών της ολοκλήρωσης, του J. Weiller, του G. Myrdal και του M. Harbeller.

Ο J. Weiller ορίζει ως μορφή οικονομικής ολοκλήρωσης αυτή του Πρώτου βαθμού όπου οι χώρες θα πρέπει να καταργήσουν τα προστατευτικά τείχη για να πραγματοποιείται η διεθνής αγορά, η οποία θα ισορροπήσει με τους νόμους του τέλειου ανταγωνισμού.

Ο G. Myrdal προτείνει την Ολοκλήρωση του Υπέρτατου Σταδίου. Το υπέρτατο στάδιο, σύμφωνα με το G. Myrdal, είναι εκείνο στο οποίο έχει επιτευχθεί η εξίσωση των ευκαιριών, η οποία σε επίπεδο διεθνούς ολοκλήρωσης, πραγματοποιείται όταν έχει επιτευχθεί η οργάνωση, ο συντονισμός, η εναρμόνιση των πολιτικών των χωρών, πέρα από την κατάργηση των προστατευτικών εμποδίων. Έτσι, η διαδικασία της κοινωνικής οργάνωσης από το εθνικό στο υπερεθνικό επίπεδο θα κάνει δυνατή την εξίσωση των ευκαιριών.

Ο M. Harbeller θεωρεί ότι για να επιτευχθεί η ολοκλήρωση θα πρέπει να απελευθερωθούν οι αγορές των αγαθών και συντελεστών των χωρών και να υπάρξει συντονισμός των εθνικών οικονομικών πολιτικών, διότι δεν εμπιστεύεται τους νόμους της ελεύθερης ανταγωνιστικότητας στη διεθνή ολοκλήρωση, για να εξισωθούν οι τιμές και οι αμοιβές των αγαθών και συντελεστών.

Η ενοποίηση των χωρών περνάει από διάφορα στάδια (Balassa, 1976) τα οποία είναι:

➤ **Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών.** Οι χώρες της ένωσης καταργούν τα προστατευτικά τείχη του εξωτερικού εμπορίου για να πραγματοποιούνται ελεύθερα οι συναλλαγές μεταξύ τους αλλά μόνο για όσες βρίσκονται στην ένωση. Απέναντι στις χώρες που δεν βρίσκονται στην ένωση παραμένουν τα προστατευτικά τείχη από κάθε μια χώρα της ένωσης ξεχωριστά.

➤ **Τελωνειακή Ένωση.** Υπάρχει συμφωνία μεταξύ των χωρών της ένωσης, η οποία είναι κοινό προστατευτικό πλαίσιο έναντι των τρίτων χωρών.

➤ **Κοινή Αγορά.** Πρόκειται για Τελωνειακή Ένωση όπου επιτρέπει την ελεύθερη διακίνηση υλικών και αγαθών στις χώρες της ένωσης.

➤ **Οικονομική Ένωση.** Απαιτεί να υπάρχει συντονισμός και εναρμόνιση των εθνικών οικονομικών πολιτικών.

➤ **Πλήρης Οικονομική Ολοκλήρωση.** Οι υπερεθνικοί θεσμοί και όργανα εποπτεύουν τις κοινές πολιτικές της οικονομικής ένωσης.

2.3-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΟΝΕ)

Τον Ιούνιο του 1988, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ανέθεσε σε μια επιτροπή, η οποία αποτελούταν από τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ), τον Alexandre Lamfalussy, ο οποίος είχε τη θέση του γενικού διευθυντή της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών, τον Niels Thygesen, καθηγητή Οικονομικών στη Δανία, και τον Miguel Boyer, τότε πρόεδρο της Banco Exteriorde España, να μελετήσει και να προτείνει συγκεκριμένα στάδια που θα οδηγούσαν στην υλοποίηση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

Σύμφωνα με την Έκθεση Delors, στην οποία κατέληξε η επιτροπή, η Οικονομική και Νομισματική Ένωση θα έπρεπε να επιτευχθεί σε τρία στάδια.

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ

Το πρώτο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης ξεκίνησε την 1η Ιουλίου του 1990 όπου καταργήθηκαν όλοι οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων ανάμεσα στα κράτη.

Με απόφαση του Συμβουλίου της 12ης Μαρτίου 1990, ανατέθηκαν επιπλέον αρμοδιότητες στην Επιτροπή των Διοικητών των κεντρικών τραπεζών των κρατών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, οι οποίες αφορούσαν τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων και το συντονισμό της νομισματικής πολιτικής των κρατών, ώστε να επιτευχθεί η σταθερότητα των τιμών.

Για αρχή, έπρεπε να εντοπιστούν τα θέματα που ήταν απαραίτητο να τεθούν υπό εξέταση, να θεσπιστεί ένα πρόγραμμα εργασίας έως τα τέλη του 1993 και να διανεμηθούν τα καθήκοντα που θα αναλάμβαναν οι υποεπιτροπές και οι ομάδες εργασίας, οι οποίες είχαν συσταθεί για τον σκοπό αυτόν.

Για την υλοποίηση του δεύτερου και του τρίτου σταδίου έπρεπε να αναθεωρήσουν την Συνθήκη της ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και να καταλήξουν, μετά από διαπραγματεύσεις, στη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου του 1993.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΔΙΟ

Την 1η Ιανουαρίου του 1994 ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα (ENI), το οποίο είχε ως καθήκοντα την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών και τον συντονισμό των νομισματικών πολιτικών, καθώς και να αναλάβει τις απαραίτητες προετοιμασίες για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ), για την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής και για τη δημιουργία ενιαίου νομίσματος στο Τρίτο Στάδιο.

Το Δεκέμβριο του 1995 αποφασίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ότι το νέο νόμισμα θα ονομαστεί «ευρώ» και ότι επρόκειτο να εισαχθεί την 1 Ιανουαρίου του 1999.

Επίσης, το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα ανέλαβε να εκτελέσει προπαρασκευαστικές εργασίες για τις μελλοντικές νομισματικές και συναλλαγματικές σχέσεις ανάμεσα στη ζώνη του ευρώ και τις άλλες χώρες της ΕΕ. Τον Δεκέμβριο του 1996 το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα υπέβαλε έκθεση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η οποία αποτέλεσε τη βάση ενός ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τις αρχές και τα θεμελιώδη στοιχεία του νέου μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ), το οποίο εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 1997.

Τον Ιούνιο του 1997, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, του οποίου σκοπός ήταν η διασφάλιση της δημοσιονομικής πειθαρχίας όσον αφορά την ΟΝΕ, και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το συμπλήρωσε το Μάιο του 1998.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις 2 Μαΐου 1998, αποφάσισε ότι τα κράτη που καλύπτουν τα κριτήρια για τη συμμετοχή στο Τρίτο στάδιο της ΟΝΕ και την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος την 1η Ιανουαρίου 1999, ήταν 11 (το Βέλγιο, η Γερμανία, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Πορτογαλία και η Φινλανδία)

Επίσης, τον Μάιο του 1988, αποφασίστηκε ότι για τον καθορισμό των αμετάκλητων τιμών μετατροπής για το ευρώ θα χρησιμοποιούνταν οι τρέχουσες διμερείς κεντρικές ισοτιμίες των νομισμάτων των συμμετεχόντων κρατών, που

υιοθέτησαν το ενιαίο νόμισμα, στο πλαίσιο του μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Στις 25 Μαΐου 1998 ορίστηκε ο Πρόεδρος, ο Αντιπρόεδρος και τα τέσσερα άλλα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και ανέλαβαν καθήκοντα την 1η Ιουνίου 1998. Με το που ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα είχε πλέον ολοκληρώσει το έργο του και τέθηκε υπό εκκαθάριση.

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΔΙΟ

Το τελευταίο στάδιο ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1999 με τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων των πρώτων κρατών που συμμετείχαν στη Νομισματική Ένωση και με την άσκηση ενιαίας νομισματικής πολιτικής υπό την ευθύνη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Τα συμμετέχοντα κράτη έγιναν 12 όταν προσχώρησε η Ελλάδα την 1η Ιανουαρίου 2001. Η Σλοβενία έγινε το 13ο μέλος την 1η Ιανουαρίου του 2007. Στη συνέχεια, το 2008, προσχώρησε η Κύπρος και η Μάλτα, την 1η Ιανουαρίου του 2009 η Σλοβακία, την 1η Ιανουαρίου 2011 η Εσθονία, την 1η Ιανουαρίου 2014 η Λεττονία και την 1η Ιανουαρίου 2015 η Λιθουανία. Οι κεντρικές τράπεζες των χωρών που προσχώρησαν στη ζώνη του ευρώ έγιναν μέλη του Ευρωσυστήματος.

2.4-ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Η συνθήκη του Μάαστριχτ παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες, όπως το ασυμβίβαστο των νομισματικών με τα δημοσιονομικά κριτήρια σύγκλισης, πλήρης απουσία διαρθρωτικών κριτηρίων, καθώς και έλλειψη ευρωπαϊκής νομισματικής πολιτικής απέναντι στον υπόλοιπο κόσμο.

Αρχικά, η γερμανική ενοποίηση το 1989 προκάλεσε διαταραχή στην ισορροπία των ευρωπαϊκών οικονομιών και παρόλα αυτά οι ευρωπαίοι εταίροι δεν την έλαβαν υπόψη. Η διαδικασία μετάβασης προς την ΟΝΕ ξεκίνησε κανονικά, χωρίς καμία αλλαγή παρόλο που ήταν απαραίτητη. Η Κεντρική Τράπεζα της Γερμανίας Bundesbank, αναγκάστηκε να “σφίξει” περισσότερο τη νομισματική πολιτική, διότι εξαιτίας της γερμανικής ενοποίησης δημιουργήθηκε υπερθέρμανση στο εσωτερικό της Γερμανίας, με πιέσεις για άνοδο του γενικού επιπέδου των τιμών.

Η νομισματική πολιτική της Bundesbank έχει ως στόχο τη σταθερότητα των τιμών της Γερμανίας και αφήνει το στόχο της οικονομικής ανάπτυξης στην κυβέρνηση. Έτσι, οι ευρωπαϊκοί εταίροι των γερμανών αναγκάστηκαν να ακολουθήσουν τη νομισματική πολιτική της Bundesbank, για να υπάρχει η πλήρη απελευθέρωση στην κίνηση κεφαλαίων και η διατήρηση σταθερών των διμερών τους κεντρικών ισοτιμιών. Το θετικό αποτέλεσμα της υιοθέτησης αυτής της νομισματικής πολιτικής από τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., ήταν η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, αλλά είχε κι ένα τίμημα, την δημιουργία ύφεσης στις οικονομίες τους, η οποία αντιμετωπίστηκε με επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Έτσι, αυξήθηκαν τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος τους.

Ωστόσο, μετά όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκτός της Γερμανίας, δέχτηκαν τις θυσίες της συνθήκης του Μάαστριχτ, ελπίζοντας τη μεταβίβαση της ευρωπαϊκής νομισματικής πολιτικής, από τη Bundesbank στην υπερεθνική Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η Γερμανία για να ξεκινούσε τη διαδικασία αντικατάστασης του μάρκου σε ενιαίο νόμισμα, ήθελε να είναι το ίδιο ισχυρό με τον εθνικό της νόμισμα. Σαν δεύτερη αδυναμία θεωρείται το γεγονός ότι τα κριτήρια της εισόδου στην ΟΝΕ αναφέρονται στην ονομαστική σύγκλιση των οικονομιών των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με αφορμή αυτό το γεγονός αναρωτήθηκαν πως γίνεται να ευνοείται τόσο πολύ το νόμισμα ούτως ώστε να μην υπολογίζεται το ποσοστό της ανεργίας στις κρίσιμες μεταβλητές σύγκλισης. Θεωρητικά, σύμφωνα με τους συντάκτες της συνθήκης, καμία οικονομική πολιτική δεν είναι αποτελεσματική στον επηρεασμό πραγματικών οικονομικών μεταβλητών, όπως απασχόληση και παραγωγή (Εργασίες της «Νέας-Κλασικής Οικονομικής Σχολής» Ορθολογικές Προσδοκίες New-Classical Economics (Rational Expectation), με πρωταγωνιστές τους R. Lucas, T. Sargent, N. Wallace, R. Barro, κ.α. Κύριο χαρακτηριστικό των Ορθολογικών Προσδοκιών ήταν ότι πίστευαν πως καμία κρατική παρέμβαση δε μπορεί να επηρεάσει τα πραγματικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η παραγωγή και η απασχόληση).

Τέλος, εξαιτίας της έλλειψης προβλέψεων στρατηγικής στο νομισματικό τομέα, η συνθήκη ενίσχυσε τη ζώνη του γερμανικού μάρκου.

2.5- ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Δημόσιο Χρέος θεωρείται το σύνολο των οφειλών σε χρηματικές μονάδες του ευρύτερου δημόσιου τομέα, που αποτελείται από τη γενική κυβέρνηση και τις δημόσιες επιχειρήσεις. Το δημόσιο χρέος αυξάνεται από έτος σε έτος εάν ο ετήσιος κρατικός προϋπολογισμός παρουσιάζει έλλειμμα, ή μειώνεται εάν παρουσιάζει πλεόνασμα.

Το δημόσιο χρέος είναι ίσο με τον ιδιωτικό πλούτο, δηλαδή όσα χρωστάει το δημόσιο τόσα έχουν να λαμβάνουν οι ιδιώτες, όπου στους «ιδιώτες» περιλαμβάνεται κατά σύμβαση και ο εξωτερικός τομέας.

Η εκάστοτε κυβέρνηση αντλεί τα έσοδά της από τους φορολογούμενους πολίτες, έτσι το δημόσιο χρέος έμμεσα είναι χρέος των φορολογούμενων. Ενώ κάτοχοι του χρέους ως περιουσιακού στοιχείου, στους οποίους είναι πληρωτέο, είναι οι ιδιώτες, οι τράπεζες, τα κράτη και οποιοσδήποτε θεσμικός ή ιδιώτης επενδυτής έχει αγοράσει και κατέχει κρατικά ομόλογα. Το δημόσιο χρέος διακρίνεται σε εσωτερικό και σε εξωτερικό χρέος.

- **Εσωτερικό χρέος** είναι από δανειστές, οι οποίοι βρίσκονται εντός της συγκεκριμένης χώρας
- **Εξωτερικό χρέος** είναι από δανειστές, οι οποίοι εδρεύουν εκτός της χώρας.

Οι κυβερνήσεις για να καλύψουν τις δημόσιες δαπάνες χρηματοδοτούνται πρώτα με φορολογικά έσοδα, αλλά ένα μεγάλο μέρος αυτών καλύπτεται από δημόσιο δανεισμό, εκδίδοντας και πουλώντας ομόλογα ή άλλα αξιόγραφα. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ή αυξάνεται το δημόσιο χρέος (Βικιπαίδεια: Δημόσιο Χρέος, 2017).

2.6- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ

Προς το τέλος του 2008 συζητιόταν έντονα το θέμα για παρουσίαση προβλήματος στην αναχρηματοδότηση του ελληνικού δημόσιου χρέους κι ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα οδηγούσε την Ελλάδα να προσφύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για δανεισμό.

Τον Ιανουάριο του 2009, ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε τη μακροπρόθεσμη πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από A σε A-, αυξάνοντας το κόστος δανεισμού της χώρας. Στο επόμενο διάστημα, η νέα κυβέρνηση, η οποία κέρδισε τις εκλογές στις 4 Ιανουαρίου του 2009, εφάρμοσε τις προεκλογικές της υποσχέσεις και κατέβαλε το επίδομα αλληλεγγύης σε κοινωνικές ομάδες με χαμηλό εισόδημα. Στις 20 Οκτωβρίου, μετά την ανακοίνωση του τότε υπουργού οικονομικών Γιώργου Παπακωνσταντίνου στο ECOFIN ότι το έλλειμμα της Ελλάδας βρισκόταν στο 12,5 %, ο οίκος αξιολόγησης Fitch επίσης υποβάθμισε την Ελλάδα από A σε A-. Στις 20 Νοεμβρίου 2009 κατατέθηκε ο προϋπολογισμός του 2010, όπου περιλάμβανε αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις και μέτρα μείωσης δαπανών με περιστολή κρατικής σπατάλης και περικοπές σε λειτουργικές δαπάνες, ενώ υπολόγιζε αύξηση εσόδων, μέσω της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.

Παρόλα αυτά, υπήρξε νέα αρνητική εξέλιξη για την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Στις 8 Δεκεμβρίου ο οίκος Fitch για ακόμα μια φορά υποβάθμισε την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+ και στην συνέχεια, στις 16 Δεκεμβρίου, την υποβάθμισε ο οίκος Standard and Poor's, θεωρώντας ότι το πρόγραμμα της κυβέρνησης για τη δημοσιονομική εξυγίανση της χώρας ήταν ανεπαρκές. Στις 23 Δεκεμβρίου, υπήρξε κι άλλος ένας οίκος που υποβάθμισε την ελληνική οικονομία, ο οποίος ήταν ο Moody's. Την ίδια χρονιά το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε σε πολύ υψηλά επίπεδα. Μετά τις υποβαθμίσεις της οικονομίας της χώρας από τους οίκους αξιολόγησης και τις πιέσεις των ξένων ηγετών, αναγκάστηκε η κυβέρνηση να λάβει κάποια μέτρα. Έτσι στις 9 Φεβρουαρίου ανακοινώθηκαν τα πρώτα μέτρα, τα οποία αφορούσαν το δημόσιο τομέα. Πάγωσαν οι μισθοί, υπήρξαν περικοπές επιδομάτων 10% και περικοπές υπερωριών και οδοιπορικών. Στο επόμενο διάστημα για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο στάσης πληρωμών, το οποίο αναφερόταν πολύ, η κυβέρνηση έλαβε στις 3 Μαρτίου νέα σκληρά μέτρα, τα οποία ήταν:

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδείας,
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου,
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ,
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%,

- Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης, στ) Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων,
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα (είχαν καταργηθεί τον Σεπτέμβριο του 2003), ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού, και
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.

Ακόμα και με τα μέτρα που πήρε η Ελλάδα δε κατάφερε να ανακτήσει την αξιοπιστία της στις διεθνείς αγορές. Έτσι, κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που σχημάτισαν ένα μηχανισμό για την Ελλάδα, ο οποίος ανακοινώθηκε στις 23 Απριλίου του 2010 και προχώρησε σε υπογραφή μνημονίου με το ΔΝΤ και την ΕΕ, για τα μέτρα που έπρεπε να λάβει η Ελλάδα ώστε να μπορέσει να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης. Τα μέτρα ανακοινώθηκαν στις 2 Μαΐου, τα οποία προέβλεπαν:

- Αντικατάσταση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρης κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές
- Αντικατάσταση 13^{ης} και 14^{ης} σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Σύμφωνα με το νομοσχέδιο αυξήθηκαν τα όρια απολύσεων και μειώθηκε ο κατώτατος μισθός. Επιπλέον, αυξήθηκαν τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του 2013 με έναρξη το 2011. Το μνημόνιο υπερψηφίστηκε επί της αρχής από τη βουλή στις 6 Μαΐου.

Όμως, η οικονομία της Ελλάδος συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας, έτσι το επόμενο διάστημα η κυβέρνηση κατέφυγε στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος (Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015), όπου ψηφίστηκε στις 29 Ιουνίου του 2011 και περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές, που αφορούσαν τον περιορισμό των δαπανών (μειώσεις μισθών) και αύξησης των εσόδων (αυξήσεις φόρων).

Στα φορολογικά μέτρα του μεσοπρόθεσμου περιλαμβάνονταν τα εξής:

- Αλλαγή φορολογικής κλίμακας με επιβάρυνση σε όλους όσους δηλώνουν εισόδημα πάνω από 8.000 Ευρώ
- Έκτατη εισφορά για όλους όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000 Ευρώ
- Μετάβαση σε ανώτερη κλίμακα ΦΠΑ προϊόντων και υπηρεσιών εστίασης
- Επιβολή κλιμακωτής αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας
- Επιβολή ετήσιου τέλους για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους επιτηδευματίες
- Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%
- Επιβολή Ειδικής Εισφοράς Συνταξιούχων Επικουρικής Ασφάλισης που θα παρακρατείται μηνιαία
- Αύξηση του ποσοστού παρακράτησης ΛΑΦΚΑ (Οργανισμός Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών)
- Σε όλες τις συντάξεις άνω των 1450 ευρώ, από 4% έως 10%, που ίσχυε μέχρι τότε, σε 6% έως 14%.

Ακόμη, σημαντικές μεταβολές υπήρξαν και στα εργασιακά:

- Θεσπίζεται μέτρο εργασιακής εφεδρείας για οργανισμούς που καταργούνται
- Όσοι προσλαμβάνονται χωρίς επαγγελματική εμπειρία θα αμείβονται με μισθό χαμηλότερο κατά 20% από το όριο της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης

- Η διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου πηγαίνει από τα 2 στα 3 χρόνια (Κωσταρέλλου, 2010).

Επίσης, ιδρύθηκε οργανισμός αποκρατικοποιήσεων (Ταμείο Δημόσιας Περιουσίας) με σκοπό την πώληση της δημόσιας περιουσίας.

Στις 21 Ιουλίου, η σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξε σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του χρέους της. Το δάνειο είχε ύψος 258δισ Ευρώ, όπου τα 109 δισ προήλθαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ, τα 39δισ από τον ιδιωτικό τομέα και τα 12 δισ από την επαναγορά των ομολόγων. Μετά την ανακοίνωση της συμφωνίας η Ελλάδα υποβαθμίστηκε από τους οίκους αξιολόγησης σε καθεστώς περιορισμένης χρεοκοπίας. Υπήρχε απροθυμία από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα χωρίς εγγυήσεις, καθώς επίσης η συμφωνία της κυβέρνησης με την Φιλανδία, όπου της παρείχε εγγυήσεις για να συμμετάσχει στο δεύτερο δάνειο, προκάλεσε αντιδράσεις σε κάποιες χώρες της Ευρωζώνης, όπως η Αυστρία, η Ολλανδία και η Σλοβακία που απαίτησαν αντίστοιχες συμφωνίες άλλα και της Γερμανίας που παρενέβη για να θέσει άκυρη τη συμφωνία Ελλάδας-Φινλανδίας.

Στο τέλος του Αυγούστου, ο Γερμανός υπουργός των Οικονομικών Βόλφγκανγκ Σόιμπλε, εφόσον η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, πρότεινε την εθελοντική αποχώρηση της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, αλλά η πρότασή του απορρίφθηκε. Έτσι, η κυβέρνηση προχώρησε σε μία σειρά έκτακτων συμπληρωματικών μέτρων, διότι σύμφωνα με της κατάσταση που επικρατούσε, υπήρχε η απειλή από την τρόικα για μη καταβολή της έκτης δόσης του δανείου του πρώτου πακέτου διάσωσης. Τα μέτρα ανακοινώθηκαν κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου και περιλάμβαναν τα εξής:

- Διεύρυνση του μέτρου της εργασιακής εφεδρείας και σε οργανισμούς που δεν καταργούνται
- Νέος έκτακτος φόρος στην ηλεκτροδοτούμενη δομημένη επιφάνεια ακινήτων που θα καταβάλλεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ
- Περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ
- Νέες περικοπές μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου
- Μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000€ στις 5.000€

➤ Άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων

Για να αντιμετωπιστεί η κρίση χρέους στην Ευρωζώνη, η σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις 27 Οκτωβρίου, κατέληξε σε συμφωνία, η οποία απέβλεπε “κούρεμα” κατά 50% του ελληνικού χρέους και ένα επιπλέον πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130δισ Ευρώ. Επίσης, συνοδεύονταν από πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής μέχρι το 2021 και δημιουργία μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας για την συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Επιπλέον, αποφασίστηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών ύψους 30 δισ Ευρώ και αύξηση κατά ένα τρις Ευρώ των κεφαλαίων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Όμως, υπήρχε ανησυχία στο εσωτερικό της χώρας για τις επιπτώσεις της συμφωνίας στην εισοδηματική πολιτική των επόμενων ετών, στο μέλλον των ελληνικών τραπεζών και των ασφαλιστικών ταμείων που ήταν εκτεθειμένα σε ελληνικά ομόλογα.

Στις 31 Οκτωβρίου του 2011, ο τότε πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου ανακοίνωσε την απόφασή του για διεξαγωγή του δημοψηφίσματος για νέα δανειακή σύμβαση ύψους 172 εκ Ευρώ. Υπήρξαν αντιδράσεις από τα κόμματα της αντιπολίτευσης, αλλά και του ίδιου του κόμματος, όπου διαφωνούσαν για το δημοψήφισμα. Στις αγορές, το κόστος δανεισμού της Ελλάδας αλλά και άλλων χωρών της Ευρωζώνης αυξήθηκε ραγδαία.

Στις 2 Νοεμβρίου, ο Σαρκοζί συνάντησε τη Μέρκελ, τον πρόεδρο του Eurogroup Ζαν-Κλωντ Γιουνκέρ, τη διευθύντρια του ΔΝΤ Κριστίν Λαγκάρντ και τους προέδρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Χέρμαν βαν Ρόμπει για να τηρήσουν μία κοινή στάση απέναντι στον Παπανδρέου.

Ωστόσο, ο Μπαρόζο πριν τη συνάντηση ενημέρωσε το Αντώνη Σαμαρά ότι ήταν θετικός να στηρίξει μια κυβέρνηση συνεργασίας μεταξύ Νέας Δημοκρατίας και ΠΑΣΟΚ για να αποφύγει το δημοψήφισμα. Μετά τη συνάντηση ανησυχούσε ότι θα μεταδοθεί η κρίση από την Ελλάδα στην υπόλοιπη Ευρωζώνη και ότι θα υπήρχε αστάθεια το μήνα που θα μεσολαβούσε μέχρι τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος, έτσι παρότρυνε το Βενιζέλο να ακυρώσει το δημοψήφισμα.

Τελικά, συμφώνησαν ο πρωθυπουργός με τον αρχηγό της αντιπολίτευσης, Αντώνη Σαμαρά, για σχηματισμό κυβέρνησης σε συνεργασία και επέλεξαν στις 10

Νοεμβρίου, μετά από τετραήμερες διαβουλεύσεις, να ηγηθεί το νέο κυβερνητικό σχήμα ο Λουκάς Παπαδήμου.

Νέα μέτρα συνόδευσαν το δεύτερο μνημόνιο, τα οποία εγκρίθηκαν στις 10 Φεβρουαρίου του 2012 και περιλάμβαναν τα εξής:

- Μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού σε όλα τα κλιμάκια του βασικού μισθού (από 751€ σε 586€) και 32% στους νεοεισερχόμενους μέχρι 25 ετών.
- Κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας από το δημόσιο τομέα έως το 2015, εκ των οποίων 15.000 μέσα στο 2012.
- Ατομικές ή επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας αντί για τις κλαδικές. Άρση μονιμότητας σε ΔΕΚΟ και υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες.
- Περικοπές συντάξεων, επιδομάτων, δαπανών υγείας, άμυνας, λειτουργιών του Κράτους και εκλογών.
- Κατάργηση των Οργανισμών Εργατικής Κατοικίας και Εστίας.
- Αύξηση αντικειμενικών αξιών και ενοποίηση φόρων στα ακίνητα.
- Πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελμάτων.
- Αύξηση των εισιτηρίων στις Αστικές Συγκοινωνίες και στον ΟΣΕ κατά 25%.
- Κλείσιμο 200 εφοριών, κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά.

Το δεύτερο μνημόνιο ψηφίστηκε στις 13 Φεβρουαρίου του 2012.

Μετά τις διαπραγματεύσεις της κυβέρνησης με την τρόικα κατέληξαν στην κατάρτιση του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016, όπου ψηφίστηκε στις 7 Νοεμβρίου και προέβλεπε μέτρα ύψους 18,9 δις Ευρώ, από τα οποία τα 9,4 δις αφορούν το έτος 2013. Τα μέτρα περιλάμβαναν τα εξής:

- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από 1-1-2013
- Μείωση στις συντάξεις από 5 έως και 15%, από τα 1.000 ευρώ και άνω
- Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%
- Κατάργηση της καθολικότητας της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας
- Κατάργηση των Δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και των επιδομάτων αδειάς για τους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους
- Μείωση χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί 6 μήνες

- Περικοπές στα ειδικά μισθολόγια
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ
- Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται.
- Κατάργηση των πολυάριθμων οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασής τους από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων.
- Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά.
- Εισαγωγή έκτακτης εισφοράς στα φωτοβολταϊκά.
- Αντίτιμο 25 ευρώ για εισαγωγή σε νοσοκομείο

Τον Ιανουάριο του 2015, κέρδισε ο ΣΥΡΙΖΑ στις βουλευτικές εκλογές με νέο πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα, ο οποίος υποσχέθηκε να τερματίσει την λιτότητα, την ανεργία και τα μνημόνια και σχημάτισε κυβέρνηση συνεργασίας με τους Ανεξάρτητους Έλληνες του Πάνου Καμμένου. Η νέα κυβέρνηση διαπραγματεύθηκε με τους δανειστές και έφτασαν κοντά σε συμφωνία, όμως με τις νέες απαιτήσεις των δανειστών, ο πρωθυπουργός ανακοίνωσε την πρόθεσή του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος στις 5 Ιουλίου, το οποίο αφορούσε την παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη ή την έξοδό της. Η συμφωνία-μνημόνιο καταψηφίστηκε με ποσοστό σχεδόν 62,15%. Όμως, η Κυβέρνηση συνέχισε τις συζητήσεις για ένα νέο μνημόνιο και κατέληξαν σε συμφωνία στις 13 Ιουλίου και το τρίτο μνημόνιο ψηφίστηκε στις 14 Αυγούστου.

Στις 20 Αυγούστου του 2015, ο Αλέξης Τσίπρας παραιτήθηκε από πρωθυπουργός, διότι υπήρξαν απώλειες για τον κυβερνητικό σχηματισμό, παρόλο που αρχικά είχε αναγγείλει πως θα ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή.

Μετά την παραίτηση της Κυβέρνησης Τσίπρα, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Προκόπης Παυλόπουλος έστειλε εντολή στη πρόεδρο του Αρείου Πάγου Βασιλική Θάνου για σχηματισμό κυβέρνησης με θητεία μέχρι την διεξαγωγή πρόωρων εκλογών στις 20 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους.

Τελικά τις πρόωρες εκλογές τις ξανά κέρδισε ο ΣΥΡΙΖΑ και σχημάτισε εκ νέου κυβέρνηση συνεργασίας με το κόμμα Ανεξάρτητοι Έλληνες (Βικιπαίδεια: Ελληνική οικονομική κρίση 2009-σήμερα, 2017).

2.6.1. ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Μετά το 1974, για την Ελλάδα ήταν μια περίοδος μεγάλου δανεισμού με αποτέλεσμα να διογκωθεί το χρέος. Από το 1980 μέχρι το 1993 το χρέος αυξήθηκε από 28,6% σε 111,6% του ΑΕΠ. Μετά το 1993, η οικονομία, για να ικανοποιήσει τα κριτήρια σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ, κατάφερε να μειώσει το χρέος (λογιστικά) ως ποσοστό του ΑΕΠ και το έλλειμμα έπεσε κάτω από το 3% μέχρι το 1999, κι έτσι κατάφερε η Ελλάδα να ενταχθεί στην ΟΝΕ. Όμως, αποκαλύφθηκε πως οι υψηλές επιδόσεις που παρουσιάζονταν αυτή την περίοδο οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων.

Το φθινόπωρο του 2004, η Eurostat ασκούσε πιέσεις στον τότε υπουργό οικονομικών Γιώργος Αλογοσκούφης να προχωρήσει σε οικονομική απογραφή, η οποία αποκάλυψε αποκρύψεις δαπανών της προηγούμενης κυβέρνησης με αποτέλεσμα να αυξηθούν τα ελλείμματα των προηγούμενων ετών. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, η Ελλάδα τέθηκε υπό τριετή επιτήρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μετά την αναθεώρηση παλαιότερων ελλειμμάτων της Ελλάδος, προέκυψε ότι η Ελλάδα δεν ικανοποιούσε τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ αφού το 1999 συνέχιζε να έχει έλλειμμα πάνω από 3%.

Από το 2004 μέχρι το 2007 το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε, ενώ σημειώθηκαν υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με το εθνικό εισόδημα να αυξανόταν κατά 12-15 δις τον χρόνο. Από το φθινόπωρο του 2008 όμως, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε τότε, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα αλλά και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς.

Τον Νοέμβριο του 2010 η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο 5,7% του ΑΕΠ (12,1 δις ευρώ), του 2007 στο 6,4% του ΑΕΠ (14,4 δις ευρώ), του 2008 στο 9,4% του ΑΕΠ (22,3 δις ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ (36,1 δις. ευρώ). Αντίστοιχα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω και το χρέος, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε 298 δις Ευρώ (Βικιπαίδεια: Δημόσιο Χρέος, 2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΘΕΩΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΝΘΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

3.1-ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ

Ο όρος Πλούτος με τα σημερινά δεδομένα ορίζεται ως την αφθονία των αγαθών ή των αποκτημάτων, υλικών ή άυλων αγαθών. Όσον αφορά την επιστήμη της Οικονομίας, ο πλούτος μιας οικονομίας βασίζεται κατά κύριο λόγο στο εισόδημα μιας οικονομίας, δηλαδή στα διαθέσιμα αγαθά και υπηρεσίες και στο επίπεδο παραγωγής της.

Σύμφωνα με τους Εθνικούς Λογαριασμούς ως εθνικός πλούτος ορίζεται η καθαρή θέση μιας οικονομίας, δηλαδή πρόκειται για τη συνολική αξία των μη χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων και των καθαρών χρηματοοικονομικών στοιχείων σε σχέση με την αλλοδαπή (ESA 2010:200)

Σύμφωνα με τον Henry Sidgwick (1838-1900), ο πλούτος ορίζεται ως το άθροισμα των παραγόμενων αγαθών, υπολογισμένα σε τιμές αγοράς. Ακόμη, πίστευε ότι ταυτίζεται με το επίπεδο της κοινωνικής ευημερίας.

Αναφορικά με την έννοια του πλούτου, ο Marshall εστίασε κατά κύριο λόγο στη μέτρηση της χρησιμότητας σε χρήμα (πλεόνασμα καταναλωτή). Θεωρώντας πως για να υπολογιστούν οι μεταβολές της κοινωνικής ευημερίας, έπρεπε να υπολογιστούν οι μεταβολές στο πλεόνασμα αυτό. Η μέθοδος αυτή όμως περιορίζεται σε ορισμένα μόνο αγαθά και όχι για όλες τις δαπάνες ενός ατόμου.

Ο Pigou (1920), στην θεωρία του αναφέρεται κυρίως στο εθνικό εισόδημα και στο πώς αυτό διανέμεται μεταξύ των πολιτών. Συνέδεσε το εθνικό εισόδημα με την "οικονομική ευημερία" όπως ονόμασε "εκείνο το τμήμα της ευημερίας που μπορεί άμεσα ή έμμεσα να μετρηθεί σε χρήμα" (Pigou, 1920). Επίσης, ο ίδιος υποστήριξε πως αν το οριακό ιδιωτικό προϊόν μιας δραστηριότητας είναι διαφορετικό από το οριακό κοινωνικό προϊόν της, τότε η ευημερία, κατά πάσα πιθανότητα, δεν θα μεγιστοποιείται. Συνεπώς, σκοπός της οικονομικής πολιτικής πρέπει να είναι η εξάλειψη των διαφορών μεταξύ των οριακών ιδιωτικών και κοινωνικών προϊόντων.

Ο πλούτος αποτελεί βασικό θεμέλιο της ανάπτυξης στη σύγχρονη κοινωνία. Για αυτό το λόγο η έννοια του έχει προσαρμοστεί από τους οικονομολόγους στις

ανάγκες της σύγχρονη εποχής. Άρα, η σημερινή έννοια του πλούτου παρουσιάζεται παρακάτω ως εξής:

Αρχικά, ως πλούτος είναι δυνατόν να οριστεί ως το απόθεμα αγαθών, χρήσιμων και ανταλλάξιμων, υλικών και άυλων. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο πλούτος αποτελεί το απόθεμα ειδών με οικονομική υπόσταση που κατέχονται από ένα άτομο ή από ένα σύνολο ανθρώπων, και για να έχει ένα είδος οικονομική υπόσταση θα πρέπει να καλύπτει την οικονομική ανάγκη και να είναι ανταλλάξιμο. Αυτό προϋποθέτει να μπορεί να μεταβιβαστεί η κυριότητά του, φυσική και νομική, καθώς και το είδος αυτό να σπανίζει σε ένα αγαθό.

Επιπρόσθετα, ο πλούτος σχετίζεται με την ευημερία, αφού από τα αποθέματα ανταλλάξιμων αγαθών καλύπτονται οικονομικές ανάγκες. Το μέτρο του πλούτου στην ατομική ή την κοινωνική ικανοποίηση δίνεται από τις τιμές που έχουν τα ανταλλάξιμα αγαθά. Ακόμη, ο πλούτος δεν προσδιορίζεται μόνο από ουσιαστικές ιδιότητες και από φυσικούς όρους αλλά εξαρτάται και από την σπανιότητα ενός αγαθού.

Επιπλέον, ατομικός ή προσωπικός πλούτος είναι το σύνολο όλων των περιουσιακών στοιχείων, που αποτελείται από τα υλικά αγαθά, παραδείγματος χάρη η εμπράγματη ιδιοκτησία ακινήτων και κινητών και από τα άυλα αγαθά όπως αξιόγραφα και πνευματικά δικαιώματα, καθώς επίσης το σύνολο των χρημάτων που έχει ένα άτομο στην κατοχή μείον τις οικονομικές υποχρεώσεις του. Είναι απαραίτητο να αναφερθεί, ότι στον εθνικό πλούτο δεν υπολογίζονται τα αξιόγραφα αλλά ούτε και το χρήμα, με εξαίρεση τις διάφορες απαιτήσεις σε βάρος αλλοδαπών.

Είναι ακόμη σημαντικό να αναφερθεί ότι ο πλούτος συχνά συνδέεται με το εισόδημα ή το κεφάλαιο. Ως εισόδημα ορίζεται το σύνολο των οικονομικών αγαθών που αποκτά ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Βέβαια, είναι δυνατός τα οικονομικά αγαθά να αποκτώνται από συνεχείς πηγές, καθώς επίσης και να καταναλωθούν, χωρίς να επηρεαστεί η περιουσία που απέκτησε. Πιο γενικά, από κοινωνικό-οικονομική πλευρά, θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως εισόδημα, το αποτέλεσμα που προκύπτει από την εκμετάλλευση των συντελεστών παραγωγής. Ως κεφάλαιο στην οικονομική επιστήμη ορίζεται τα "κεφαλαιουχικά αγαθά", που δεν σχετίζονται με το χρήμα, δηλαδή αγαθά τα οποία παράγονται όχι για να καταναλωθούν, αλλά για να τα χρησιμοποιηθούν για την

παραγωγή άλλων αγαθών (κάποια κεφαλαιουχικά αγαθά μπορεί να είναι παράλληλα και καταναλωτικά) (Βαρουφάκης, 2011).

Διανομή του πλούτου: Ένα μέτρο του πώς τα περιουσιακά στοιχεία είναι διαιρεμένα σε ολόκληρο τον πληθυσμό.

Διανομή εισοδήματος: Στην οικονομία, η κατανομή του εισοδήματος είναι ο τρόπος με τον οποίο το συνολικό ΑΕΠ ενός έθνους κατανέμεται στον πληθυσμό του

Η κατανομή του πλούτου είναι μια σύγκριση του πλούτου διαφόρων μελών ή ομάδων σε μια κοινωνία. Διαφέρει από την κατανομή του εισοδήματος στο ότι εξετάζει την οικονομική κατανομή της ιδιοκτησίας των περιουσιακών στοιχείων σε μια κοινωνία, και όχι το σημερινό εισόδημα των μελών αυτής της κοινωνίας. Η κατανομή του πλούτου δείχνει οικονομικές διαφορές σύμφωνα με τον δείκτη Gini.

Ο πλούτος εδώ ορίζεται ως η καθαρή αξία ενός ατόμου, που εκφράζεται ως:

Πλούτος = περιουσιακά στοιχεία - υποχρεώσεις

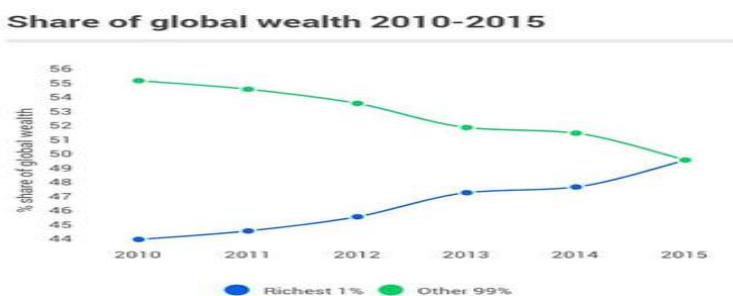
Η λέξη πλούτος συχνά συγχέεται με το εισόδημα. Αυτοί οι δύο όροι περιγράφουν διαφορετικά αλλά συναφή πράγματα. Ο πλούτος αποτελείται από εκείνα τα στοιχεία οικονομικής αξίας που μία χώρα έχει στην κατοχή της, ενώ το εισόδημα είναι η ροή στοιχείων οικονομικής αξίας. Η σχέση μεταξύ πλούτου, εισοδήματος και εξόδων είναι:

Αλλαγή πλούτου = εισόδημα - έξοδο.

Η κατανομή του εισοδήματος διαφέρει σημαντικά από τη διανομή του πλούτου. Σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση Έρευνας για το Εισόδημα και τον Πλούτο, «η παγκόσμια κατανομή του πλούτου είναι πολύ πιο άνιση από εκείνη του εισοδήματος» (James, Davies, Sandström, Shorrocks and Wolff, χ.χ.). Αν ένα άτομο έχει μεγάλο εισόδημα αλλά και μεγάλα έξοδα, η καθαρή επίδραση.

Το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών μπορεί να παρουσιαστεί από το γεγονός ότι τα τρία πλουσιότερα άτομα στον κόσμο έχουν περιουσιακά στοιχεία που υπερβαίνουν τα περιουσιακά στοιχεία του φτωχότερου 10% του παγκόσμιου πληθυσμού. Η καθαρή αξία των δισεκατομμυριούχων παγκοσμίως αυξήθηκε από λιγότερο από 1 τρισεκατομμύριο δολάρια το 2000 σε πάνω από 7 τρισεκατομμύρια δολάρια το 2015, οπότε το χάσμα αυξάνεται δραματικά.

Διάγραμμα 3.1- Διανομή του παγκόσμιου Πλούτου

ΠΗΓΗ: Distribution of Wealth and Income, 2016

3.2-ΕΘΝΙΚΟΣΠΛΟΥΤΟΣ

Στο μέγεθος του Εθνικού Πλούτου, το απόθεμα των Χρηματιστηριακών Τίτλων παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στον καθορισμό του Εθνικού Πλούτου, στον καθορισμό του ΑΕΠ, της παραγωγής αλλά και της απασχόλησης μιας οικονομίας. Για παράδειγμα εάν ο πλούτος έχει υψηλό επίπεδο, γεγονός που προκύπτει από την διακράτηση χρηματιστηριακών τίτλων, τότε αυτό έχει θετική επίδραση σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη μιας οικονομίας. Για να επιτευχθεί αυτή η μέτρηση της σχέσης χρησιμοποιούμε το σύνολο των χρηματιστηριακών τίτλων και της αξίας του ΑΕΠ. Έτσι σε περίπτωση που μεταβληθεί η σχέση, προκύπτουν επιπτώσεις στα μεγέθη της παραγωγής, της απασχόλησης της κατανάλωσης και της επένδυσης.

Κατανομή εθνικού πλούτου

Οι επενδυτές έχουν στην κατοχή τους το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου τους σε χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, γιατί χρειάζεται για την διατήρηση του επιπέδου παραγωγής, απασχόλησης και βιοτικού επιπέδου.

Οι χρηματοοικονομικοί τίτλοι διακρίνονται μεταξύ

- α) των ατομικών επενδυτών
- β) των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων
- γ) των μη- χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων

Ανάλογα με το ποσοστό συμμετοχής της κάθε κατηγορίας στη διανομή του πλούτου, το ποσοστό συμμετοχής των ατομικών επενδυτών διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα.

Ο πλούτος διακρίνεται σε δύο κατηγορίες

- 1^η κατηγορία: Ο πλούτος ενός νοικοκυριού: Η διαφορά των περιουσιακών στοιχείων ενός νοικοκυριού μείον τις υποχρεώσεις του.
- 2^η κατηγορία: Ο εθνικός πλούτος: Το άθροισμα του πλούτου των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και του κράτους μέσα σε μια χώρα. Η αποταμίευση από τα άτομα, τις επιχειρήσεις και το κράτος καθορίζει τον πλούτο μιας χώρας.

3.3- ΠΥΡΑΜΙΔΑΔΙΑΝΟΜΗΣ ΠΛΟΥΤΟΥ

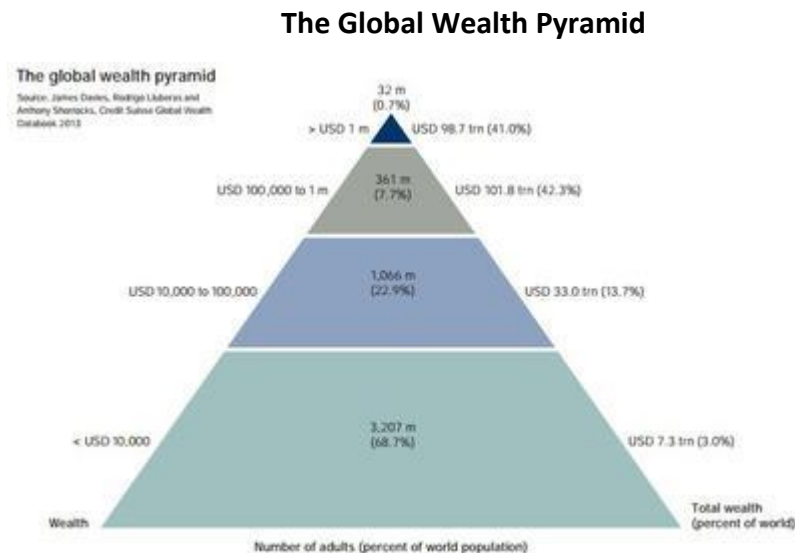
Ο προσωπικός πλούτος ποικίλλει μεταξύ των ενηλίκων για πολλούς λόγους. Ορισμένα άτομα με λίγη περιουσία μπορούν να βρίσκονται στα αρχικά στάδια της σταδιοδρομίας τους, με ελάχιστες πιθανότητες ή κίνητρα να συγκεντρώσουν περιουσιακά στοιχεία. Άλλοι μπορεί να έχουν υποστεί οικονομικές δυσχέρειες ή προσωπικές κακοτυχίες ή να ζήσουν σε μέρη του κόσμου όπου οι ευκαιρίες για δημιουργία πλούτου είναι σοβαρά περιορισμένες. Στο άλλο άκρο του φάσματος, υπάρχουν άτομα που έχουν αποκτήσει μεγάλη περιουσία μέσω ενός συνδυασμού κληρονομιάς, ταλέντου, σκληρής δουλειάς ή απλά στη σωστή θέση την κατάλληλη στιγμή.

Η πυραμίδα πλούτου που δόθηκε παρακάτω εκπονήθηκε από την Credit-Suisse το 2013. Καταγράφει αυτές τις διαφορές σε εντυπωσιακές λεπτομέρειες. Έχει μια μεγάλη βάση χαμηλού πλούτου, μαζί με τα ανώτερα επίπεδα που καταλαμβάνουν προοδευτικά λιγότεροι άνθρωποι. Το 2013 η Credit-suisse εκτιμά ότι 3,2 δισεκατομμύρια άτομα, δηλαδή περισσότερα από τα δύο τρίτα των ενηλίκων στον κόσμο έχουν πλούτο κάτω των 10.000 δολαρίων. Ένα επιπλέον ένα δισεκατομμύριο (ενήλικος πληθυσμός) εμπίπτει στο εύρος των 10.000 - 100.000 δολαρίων. Ενώ, η μέση πλούσια εκμετάλλευση είναι μέτρια στα βασικά και μεσαία τμήματα της πυραμίδας, ο συνολικός πλούτος τους ανέρχεται σε 40 τρισεκατομμύρια δολάρια, υπογραμμίζοντας τις δυνατότητες για καινοτόμα καταναλωτικά προϊόντα και

καινοτόμες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες που απευθύνονται σε αυτό το συχνά παραμελημένο τμήμα.

Διάγραμμα 3.2-Παγκόσμια Πυραμίδα του πλούτου

ΠΗΓΗ: «The Global Wealth Pyramid» (Global Wealth Report, 2013)

Η πυραμίδα αποκαλύπτει ότι:

- Το ήμισυ του πλούτου του κόσμου ανήκει στο πρώτο 1%
- Το 10% των ενηλίκων κατέχει το 85%, ενώ το κατώτατο 90% κατέχει το υπόλοιπο 15% του παγκόσμιου πλούτου,
- Το 30% των ενηλίκων κατέχει το 97% του συνολικού πλούτου.

3.4-ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΤΟ 2012

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ το 2012, το κορυφαίο 0,6% του παγκόσμιου πληθυσμού (αποτελούμενο από ενήλικες με περιουσιακά στοιχεία άνω του 1 εκατομμυρίου δολαρίων) ή τα 42 εκατομμύρια πλουσιότερους ανθρώπους στον κόσμο κατείχαν το 39,3% του παγκόσμιου πλούτου. Το επόμενο 4,4% (311 εκατομμύρια άνθρωποι) κατείχε το 32,3% του παγκόσμιου πλούτου. Το κατώτατο 95% κατείχε το 28,4% του παγκόσμιου πλούτου. Τα μεγάλα κενά της έκθεσης έρχονται από τον δείκτη Gini σε

0,893 και είναι μεγαλύτερα από τα κενά στην παγκόσμια εισοδηματική ανισότητα, μετρούμενα το 2009 σε 0,38. Για παράδειγμα, το 2012, το 60% του παγκόσμιου πληθυσμού κατέχει τον ίδιο πλούτο το 2012, όπως και ο κόσμος στην πλουσιότερη λίστα του Forbes που αποτελείται από 1.226 πλουσιότερους δισεκατομμυριούχους του κόσμου (The World Factbook – Central Intelligence Agency, χ.χ.).

3.5-ΟΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΔΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Τα ποσοστά διανομής του πλούτου για διαφορετικές χώρες ή διαφορετικά έτη, αναπόφευκτα προκαλούν εικασίες σχετικά με τις αιτίες των παρατηρούμενων διαφορών. Παραλλαγές στην ανισότητα των πλούτων μεταξύ των χωρών συχνά θεωρείται ότι απορρέουν από διαφορετικές κοινωνικές παραδόσεις, γενικές και οικονομικές (Περιλαμβανομένων των φορολογικών καθεστώτων και των κινήτρων για επιχειρηματική δραστηριότητα), και σχετική σημασία της κληρονομιάς σε σχέση με τη συσσώρευση του κύκλου ζωής. Για παράδειγμα, η επίπτωση των κατοικιών που κατέχουν οι ιδιοκτήτες διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών. Μέχρι αρκετά πρόσφατα, μια μεγάλη εξήγηση για την υψηλή συγκέντρωση πλούτου στη Βρετανία ήταν το μεγάλο μέγεθος αποθεμάτων των δημόσιων κατοικιών.

Οι Kessler και Wolff (1991:249-266) αντιπροσωπεύουν τη χαμηλότερη συγκέντρωση του Πλούτο στη Γαλλία σε σύγκριση με τις ΗΠΑ, εν μέρει όσον αφορά τη μικρότερη σημασία των εταιρικών μεριδίων συμμετοχής στη Γαλλία, το οποίο οφείλεται στο μεγαλύτερο μερίδιο του παραγωγικού κεφαλαίου, το οποίο βρίσκεται στα χέρια του δημόσιου τομέα. Όσον αφορά τον αντίκτυπο της κληρονομιάς, οι ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες είναι πιθανές να έχουν μεγαλύτερο μερίδιο του συνολικού πλούτου που σχετίζεται με τη συσσώρευση καθ' όλη τη διάρκεια ζωής, επομένως αναμένεται να δείξει λιγότερη ανισότητα στον πλούτο. Η μεγαλύτερη ισότητα του κληροδοτήματος παρατηρείται σε πρακτικές που εφαρμόζονταν στη Βόρεια Αμερική και την Αυστραλία σε σύγκριση με τη Βρετανία ή την Ευρώπη. Ενώ, μερικές αριστοκρατικές οικογένειες στη Βρετανία συνεχίζουν να ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα μέχρι σήμερα. Δηλαδή, η ισότιμη κατανομή των κτημάτων είναι γενικός κανόνας στην Βόρεια Αμερική και Αυστραλία, ακόμη και για πλούσιες

οικογένειες.

Έχουν προταθεί αρκετές εξηγήσεις για τις διακυμάνσεις της συγκέντρωσης του πλούτου με την πάροδο του χρόνου, ιδιαίτερα την πτωτική τάση της ανισότητας των πλούτου που παρατηρήθηκε τον περασμένο αιώνα. Γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της μείωσης της ανισότητας οφείλεται στην πτώση του μεριδίου της πρώτης. Το 1% δείχνει ότι οι φόροι περιουσίας και κληρονομιάς θα μπορούσαν να είναι σημαντικοί. Οι φόροι του πλούτου δεν έχουν αυξήσει ποτέ σημαντικά ποσά εσόδων σε σύγκριση με άλλες πηγές διαχείρισης του εισοδήματος, αλλά μπορεί να έχουν έμμεσο αποτέλεσμα, ενθαρρύνοντας την εξάπλωση του πλούτου της ιδιοκτησίας (ή ονομαστικής ιδιοκτησίας πλούτου) στις πλουσιότερες οικογένειες.

Γι' αυτό το λόγο, η ανισότητα στην κατανομή του πλούτου μεταξύ των οικογενειών μπορεί να μην έχει μειωθεί στους ίδιους ως άτομα. Τα υψηλά ποσοστά φορολογίας ακινήτων οδήγησαν επίσης, στην καθημερινή χρήση του Φορολογικά καταφύγια, όπως τα οικογενειακά καταπιστεύματα, από οικογένειες υψηλού πλούτου.

Η αύξηση της φοροαποφυγής: Τα μέτρα δείχνουν ότι οι τρέχουσες εκτιμήσεις της συγκέντρωσης του πλούτου μπορεί να μην είναι άμεσα συγκρίσιμες με τις εκτιμήσεις που είχαν παραχθεί για τα προηγούμενα χρόνια αυτού του αιώνα, και ότι ορισμένες από τις εκτιμήσεις απεικονίζουν μια παρατηρούμενη πτωτική τάση που μπορεί να αποδοθεί σε αυτόν τον (παρασιτικό) παράγοντα (Corry, Valero, Van Reenen, 2011).

Μια άλλη πιθανή εξήγηση για την πτωτική τάση της ανισότητας των περιουσιακών στοιχείων είναι η αύξηση του ΑΕΠ. Στη Βρετανία, για παράδειγμα, υπήρξε έντονη εξάπλωση των "λαϊκών περιουσιακών στοιχείων", όπως π.χ. ιδιοκατοικίες, διαρκή καταναλωτικά αγαθά και, πιο πρόσφατα, περιουσιακά στοιχεία ιδιωτικών συνταξιοδοτικών ταμείων, μεταξύ των νοικοκυριών μεσαίου και χαμηλότερου εισοδήματος. Αυτός ο παράγοντας μπορεί να θεωρηθεί ότι αλλάζει την κατανομή του πλούτου μέσω της καθαρής αύξησης της ποσότητας των περιουσιακών στοιχείων που κατέχουν τα νοικοκυριά.

Αλλαγές στις τιμές του πλούτου μπορούν επίσης να προκύψουν από τις μεταβολές των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και αυτό θα επηρεάσει συνολικά την ανισότητα των περιουσιακών στοιχείων, εάν η σύνθεση μεμονωμένων χαρτοφυλακίων ποικίλλει συστηματικά με το επίπεδο του πλούτου, όπως δείχνουν τα

εμπειρικά στοιχεία. Συνεπώς, οι κινήσεις των τιμών των περιουσιακών στοιχείων προσφέρουν μια ακόμη μεγαλύτερη αξία στην εξήγηση των αλλαγών στη συγκέντρωση του πλούτου, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της χρηματιστηριακής αγοράς ή της στέγασης. Όπως αναφέρθηκε ήδη, αναμένεται αύξηση της αύξησης των χρηματιστηριακών αξιών με ανισότητα των περιουσιακών στοιχείων, ενώ η αύξηση των τιμών των κατοικιών ενδέχεται να έχει πιο αμφίσημη επίδραση, μειώνοντας τα μερίδια πλούτου και στα δύο άκρα της διανομής (Kendrick, 1961).

Η Spint (1987), εξετάζει την επίδραση των μεταβολών των τιμών των περιουσιακών στοιχείων στην ανισότητα των περιουσιακών στοιχείων στην Σουηδία μεταξύ 1975 και 1983, περίοδο κατά την οποία οι πραγματικές τιμές των μετοχών αυξήθηκαν σημαντικά, αλλά οι τιμές των κατοικιών μειώθηκαν. Συνολικά, η Spant εκτιμά ότι οι μεταβολές των τιμών αντιστοιχούσαν σε 20 ποσοστιαία αύξηση του πλούτου για το πλουσιότερο 0,2% των σουηδικών νοικοκυριών.

Ένα άλλο επεισόδιο, κατά το οποίο οι μεταβολές στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην διανομή του πλούτου, ήταν η έκρηξη των ακινήτων και της χρηματιστηριακής αγοράς στα τέλη της δεκαετίας του '80 στην Ιαπωνία. Σε αυτήν την περίπτωση, οι μεταβολές των τιμών συνέβαλαν σε αύξηση της ανισότητας και οι επιπτώσεις τους ήταν μεγάλες. Χρησιμοποιώντας τα στοιχεία του 1984, ο Takayama (1991) προσομοιώνει τα αποτελέσματα μέχρι το 1987 και προέβλεπε αύξηση στον συντελεστή Gini από 0,53 έως 0,68.

Η κατάσταση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 στις ΗΠΑ φαίνεται πιο μικτή. Ο Weicher (1995: 14-15) υποστηρίζει ότι η αύξηση των τιμών των μετοχών, των ομολόγων, των επενδύσεων σε ακίνητα, και οι μη ανώνυμες επιχειρήσεις τείνουν να αυξάνουν τον συντελεστή Gini για τον πλούτο κατά 0,03 μεταξύ 1983 και 1989.

Ωστόσο, κατά την ίδια περίοδο παρατηρήθηκε μείωση της αξίας των ιδιοκατοίκων στις κατοικίες και αγροκτήματα, που άσκησαν μια ελαφρώς ισχυρότερη, καθοδική επίδραση ανισότητα. Από κοινού, συνεπώς, οι μεταβολές των τιμών υποδηλώνουν ελαφρά μείωση του συντελεστή Gini κατά την περίοδο αυτή, αν και, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η αξία του Gini σημείωσε άνοδο. Ο Wolff (1992) χρησιμοποιεί μια διαφορετική προσέγγιση με βάση την παλινδρόμηση, η οποία υποδηλώνει ότι αυξάνεται το εισόδημα. Η ανισότητα και η αύξηση των τιμών των μετοχών σε σχέση με τις οικιακές αξίες συνέβαλαν εξίσου στην αύξηση της ανισότητας

του πλούτου κατά τη δεκαετία του 1980.

3.6- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΠΛΟΥΤΟΥ ΜΕΣΩ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΝΟΜΩΝ

Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους μπορεί να αναλυθεί η κατανομή του πλούτου. Ένα παράδειγμα είναι να συγκρίνουμε τον πλούτο του πλουσιότερου με το πλούτο του μεσαίου (ή 50ου) εκατοστημορίου. Σε πολλές κοινωνίες, το πλουσιότερο δέκα τοις εκατό ελέγχει περισσότερο από το ήμισυ του συνολικού πλούτου.

Η κατανομή Pareto χρησιμοποιείται συχνά για να ποσοτικοποιήσει μαθηματικά την κατανομή του πλούτου, δεδομένου ότι αποτελεί μοντέλο τυχαίας διανομής.

Οι καμπύλες πλούτου των ανθρώπων (WOP) είναι ένας οπτικά επιτακτικός τρόπος για να δείξετε τη διανομή του πλούτου σε ένα έθνος. Οι καμπύλες WOP είναι η τροποποιημένη κατανομή των καμπυλών πλούτου. Οι κατακόρυφες και οριζόντιες κλίμακες παρουσιάζουν καθένα ποσοστά από το 0 έως το 100. Υποθέτουμε ότι όλα τα νοικοκυριά σε ένα έθνος ταξινομούνται από τα πλουσιότερα σε φτωχότερα. Στη συνέχεια συρρικνώνονται και παρατάσσονται (πλουσιότερες στα αριστερά) κατά μήκος της οριζόντιας κλίμακας. Για κάθε συγκεκριμένο νοικοκυριό, το σημείο της καμπύλης αντιπροσωπεύει τον τρόπο που ο πλούτος τους συγκρίνεται (ως ποσοστό) με τον μέσο όρο πλούτου του πλουσιότερου εκατοστημορίου. Για κάθε έθνος, ο μέσος πλούτος των πλουσιότερων 1/100 νοικοκυριών είναι το ανώτατο σημείο της καμπύλης (άνθρωποι, 1%, πλούτος, 100%) ή $(p = 1, w = 100)$ ή $(1, 100)$. Στον πραγματικό κόσμο, δύο σημεία στην καμπύλη WOP είναι πάντα γνωστά πριν συγκεντρωθούν οποιαδήποτε στατιστικά στοιχεία. Αυτά είναι το ανώτατο σημείο $(1, 100)$ εξ ορισμού και το πιο δεξιό σημείο (φτωχότεροι άνθρωποι, χαμηλότερος πλούτος) ή $(p = 100, w = 0)$ ή $(100, 0)$. Αυτό το ατυχές σημείο της αιχμής δίνεται γιατί υπάρχει πάντα τουλάχιστον ένα τοις εκατό των νοικοκυριών (φυλακισμένος, μακροχρόνια ασθένεια κ.λπ.) χωρίς πλούτο. Δεδομένου ότι τα κορυφαία και τα δεξιά σημεία είναι σταθεράτο ενδιαφέρον μας έγκειται στη μορφή της καμπύλης WOP μεταξύ τους. Υπάρχουν δύο ακραίες δυνατές μορφές της καμπύλης. Το πρώτο είναι το "τέλειο κομμουνιστικό" WOP. Είναι μια ευθεία γραμμή από το αριστερό (μέγιστο πλούτο) σημείο οριζόντια κατά μήκος της κλίμακας ανθρώπων σε $p = 99$. Στη συνέχεια πέφτει κατακόρυφα στον πλούτο = 0 στο $(p = 100, w = 0)$.

Το άλλο άκρο είναι η μορφή "τέλειας τυραννίας". Ξεκινάει στα αριστερά στο μέγιστο πλούτο 100% του Tyrant. Στη συνέχεια πέφτει αμέσως στο μηδέν στο $p = 2$, και συνεχίζει στο μηδέν οριζόντια σε όλο το υπόλοιπο των ανθρώπων. Δηλαδή, ο τύραννος και οι φίλοι του (το υψηλότερο εκατοστημόριο) κατέχουν τον πλούτο του έθνους. Όλοι οι άλλοι πολίτες είναι δούλοι ή δούλοι. Μια προφανής ενδιάμεση μορφή είναι μια ευθεία γραμμή που συνδέει το αριστερό / το πάνω σημείο στο δεξιό / κάτω σημείο. Σε μια τέτοια "διαγώνια" κοινωνία, ένα νοικοκυριό με το πλουσιότερο εκατοστημόριο θα είχε μόλις διπλάσιο του πλούτου μιας οικογένειας στο διάμεσο (50ο) εκατοστημόριο. Μια τέτοια κοινωνία είναι συναρπαστική για πολλούς (ειδικά τους φτωχούς). Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια σύγκριση με μια διαγώνια κοινωνία που αποτελεί τη βάση για τις αξίες Gini που χρησιμοποιούνται ως μέτρο της ασθένειας σε μια συγκεκριμένη οικονομία. Αυτές οι αξίες Gini (40,8 το 2007) δείχνουν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι η τρίτη πιο ανισόρροπη οικονομία όλων των ανεπτυγμένων χωρών (πίσω από τη Δανία και την Ελβετία). Η καμπύλη US WOP φαίνεται παρακάτω. Όπως θα δείτε, προσεγγίζει την καμπύλη του τυράννου.

Μία καμπύλη που είναι ελκυστική για την οπτική είναι η καμπύλη τετρακύκλου ή ο τροχός WOP. Κάποιοι μεταρρυθμιστές πιστεύουν ότι το φορολογικό σύστημα κάθε έθνους πρέπει να δημιουργηθεί, έτσι ώστε το WOP να μην απορροφάται ποτέ πέρα από τη μορφή του τροχού των βαγονιών. Έχουν επίσης προταθεί πιο εξελιγμένα μοντέλα (Hogan, 2005).

Στην έκθεση, που δημοσιεύτηκε στον Guardian, αναφέρεται πως ο παγκόσμιος πλούτος έχει αυξηθεί σε νέο επίπεδο ρεκόρ των 263 τρις δολαρίων, σημειώνοντας ετήσια άνοδο 20,1 τρις, μεγαλύτερη από το 2007. Όπως σημειώνεται στην έκθεση «συνολικά το φτωχότερο 50% του παγκόσμιου πληθυσμού κατέχει λιγότερο από 1% του συνολικού πλούτου. Στον αντίποδα, το πλουσιότερο 10% κατέχει το 87% του παγκόσμιου πλούτου και το κορυφαίο 1% διαθέτει το 48,2% των παγκόσμιων στοιχείων ενεργητικού».

Σύμφωνα με την Ημερησία, οι αναλυτές της ελβετικής τράπεζας διαπιστώνουν πως κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα οι διαφορές στον πλούτο συρρικνώθηκαν στις χώρες με υψηλά εισοδήματα, αλλά η τάση αυτή μπορεί να έχει αρχίσει να αντιστρέφεται. Η ανισότητα υποχώρησε ανεπαίσθητα σε πολλές χώρες πριν από την οικονομική κρίση, αλλά τείνει να αυξάνεται από το 2008 και έπειτα,

ιδιαίτερα στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου των νοικοκυριών (34,7%) συγκεντρώνεται, σύμφωνα πάντα με την έκθεση, στη Βόρεια Αμερική. Η Ευρώπη βρίσκεται στη δεύτερη θέση με 32,4% και ακολουθεί η περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού (χωρίς την Κίνα), με 18,9%. Όπως αναφέρεται στο δημοσίευμα της Ημερησίας, ο συνολικός πλούτος την Κίνα αυξήθηκε κατά 715 δισεκατομμύρια δολάρια ή 3,5% μέσα σε έναν χρόνο. Υποχώρηση καταγράφεται στην Ινδονησία (260 δισεκ. δολάρια), στην Αργεντινή και τη Ρωσία (135 δισεκ. δολάρια στην καθεμία) και την Τουρκία (100 δισεκ. δολάρια).

Σχετικά με τους εκατομμυριούχους, οι ΗΠΑ φιλοξενούν στο έδαφός τους το 41% των ανθρώπων η περιουσία των οποίων ξεπερνά το 1 εκατομμύριο δολάρια, ενώ συνολικά ο αριθμός των εκατομμυριούχων στον κόσμο θα φτάσει τα 53,2 εκατομμύρια το 2019. Οι πέντε πλουσιότερες χώρες, όσον αφορά τον μέσο πλούτο ανά ενήλικο κάτοικο είναι κατά σειρά η Ελβετία, η Αυστραλία, η Νορβηγία, οι ΗΠΑ και η Σουηδία.

3.7-ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ

Σε πολλές κοινωνίες έχουν γίνει προσπάθειες αναδιανομής, φορολόγησης ή ρύθμισης των περιουσιακών στοιχείων για την αναδιανομή του πλούτου, μερικές φορές για την υποστήριξη της ανώτερης τάξης και μερικές φορές για τη μείωση της οικονομικής ανισότητας.

Παραδείγματα αυτής της πρακτικής επανέρχονται τουλάχιστον στη Ρωμαϊκή Δημοκρατία τον 3ο αιώνα π.Χ., όταν περάστηκαν νόμοι περιορίζοντας το ποσό του πλούτου ή της γης που θα μπορούσε να ανήκει σε οποιαδήποτε οικογένεια. Τα κίνητρα για τέτοιους περιορισμούς στον πλούτο περιλαμβάνουν την επιθυμία για ισότητα ευκαιριών, τον φόβο ότι ο μεγάλος πλούτος οδηγεί στην πολιτική διαφθορά, στην πεποίθηση ότι ο περιορισμός του πλούτου θα κερδίσει την πολιτική ευνοϊκή θέση ενός βουλευτικού κόμματος ή φοβούνται ότι η ακραία συγκέντρωση πλούτου οδηγεί σε εξέγερση (Sen, 1973). Διάφορες μορφές σοσιαλισμού προσπαθούν να μειώσουν την άνιση κατανομή του πλούτου και συνεπώς τις συγκρούσεις και τα

κοινωνικά προβλήματα (βλέπε εικόνα παρακάτω) που προκύπτουν από αυτό (Wilkinson and Pickett, 2009).

Κατά την εποχή της Λογικής, ο Francis Bacon έγραψε: "Πάνω από όλα, καλό είναι να χρησιμοποιούμε την πολιτική έτσι ώστε οι θησαυροί και τα χρήματα σε ένα κράτος να μην συγκεντρωθούν σε λίγα χέρια ... Το χρήμα είναι σαν λίπασμα, όχι καλό εκτός από την εξάπλωσή του" (Francis Bacon, 2010).

Ο κομμουνισμός προέκυψε ως αντίδραση σε μια κατανομή του πλούτου, στην οποία λίγοι έζησαν στην πολυτέλεια ενώ οι μάζες ζούσαν σε ακραία φτώχεια. Στον Κομμουνιστικό Μανιφέστο, ο Μαρξ και ο Ένγκελς έγραψαν «Από τον καθένα σύμφωνα με την ικανότητά του, σε κάθε μία ανάλογα με την ανάγκη του» (Marx and Engels, 2007). Ενώ, οι ιδέες του Μαρξ έχουν αγκαλιαστεί από διάφορα κράτη (Ρωσία, Κούβα, Βιετνάμ και Κίνα στο 20ο αιώνα), η μαρξιστική ουτοπία παραμένει ασαφής (Brown, 2009).

Από την άλλη πλευρά, ο συνδυασμός των εργατικών κινήσεων, της τεχνολογίας και του κοινωνικού φιλελευθερισμού έχει μειώσει την ακραία φτώχεια στον ανεπτυγμένο κόσμο σήμερα, παρόλο που οι άκρες του πλούτου και της φτώχειας συνεχίζονται στον Τρίτο Κόσμο (Sachs, 2006).

Στην προοπτική της Παγκόσμιας Ατζέντας 2014 από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, οι διευρυνόμενες εισοδηματικές ανισότητες έρχονται στη δεύτερη θέση ως παγκόσμιος κίνδυνος (World Economic Forum, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^οΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ «ΔΙΑΣΩΣΗΣ» ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Στοιχεία για την υπερσυγκέντρωση του πλούτου στην Ελλάδα αλλά και σε όλο τον πλανήτη παρουσιάζει η τελευταία έκθεση της ελβετικής τράπεζας Credit-Suisse. Σύμφωνα με τα στοιχεία το 1% του παγκόσμιου πληθυσμού κατέχει το 48% του παγκόσμιου πλούτου, ενώ στην Ελλάδα το 1% συγκεντρώνει το 56,1% του εγχώριου πλούτου. Η τράπεζα προειδοποιεί πως η αύξηση της ανισότητας μπορεί να οδηγήσει σε μια νέα ύφεση.

Τα στοιχεία για την Ελλάδα καταδεικνύουν πως το 1% ενισχύθηκε την περίοδο της κρίσης. Ειδικότερα το πλουσιότερο 1% των Ελλήνων κατείχε το 2000 το 54,1% του πλούτου, το 2007 το 48,6%, ενώ το 2014 το 56,1%.

Πίνακας 4.1- Συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά περιφέρεια

Πίνακας 1. Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά περιφέρεια
(Σε τρέχουσες τιμές. Σε εκατ. €)

Περιφέρειες	2013*	2014*	Μεταβολή %
ΕΛΛΑΔΑ	160237	157187	-1,9%
Αττική	77737	75971	-2,3%
Βόρειο Αιγαίο	2282	2261	-0,9%
Νότιο Αιγαίο	5307	5294	-0,2%
Κρήτη	7597	7679	1,1%
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	6213	6098	-1,9%
Κεντρική Μακεδονία	21440	20964	-2,2%
Δυτική Μακεδονία	3901	3831	-1,8%
Ήπειρος	3538	3487	-1,5%
Θεσσαλία	8040	7953	-1,1%
Ιόνια Νησιά	2720	2716	-0,2%
Δυτική Ελλάδα	7339	7288	-0,7%
Στερεά Ελλάδα	7162	6866	-4,1%
Πελοπόννησος	6960	6779	-2,6%

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Πως μοιράστηκε ο πλούτος της χώρας ανά περιφέρεια το 2014, 2017

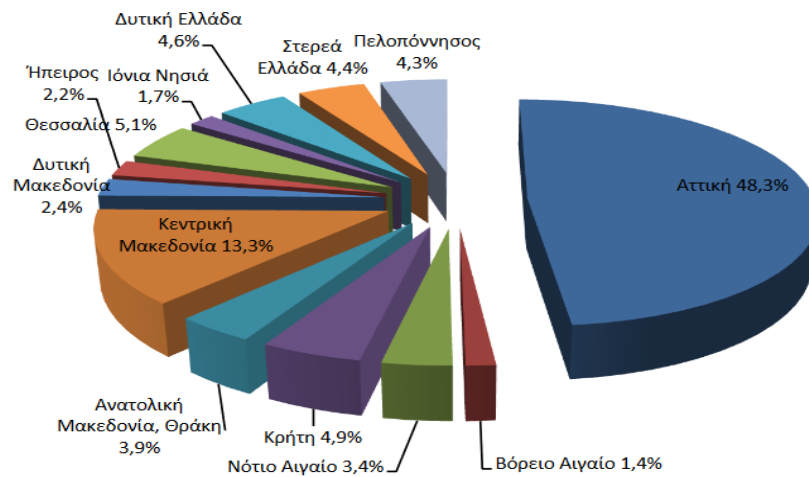
Στον παραπάνω πίνακα Η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) ανακοινώνει τα αποτελέσματα των Εθνικών Λογαριασμών σε επίπεδο Περιφέρειας (NUTS II), που αφορούν την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2014 καθώς και τα

αντίστοιχα αναθεωρημένα στοιχεία του έτους 2013. Τα στοιχεία καταρτίζονται με βάση το Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών ESA 2010 και είναι σε συνέπεια με τα αντίστοιχα ετήσια εθνικά μεγέθη.

Κατά το 2014, η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) μειώθηκε κατά 1,9% στο σύνολο της χώρας (Πίνακας 4.1). Τη μεγαλύτερη μείωση παρουσίασαν οι περιφέρειες της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου.

Διάγραμμα 4.1- Συμμετοχή των περιφερειών στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία- έτος 2014

Διάγραμμα 1. Συμμετοχή των περιφερειών στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία – Έτος 2014

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακή Λογαριασμοί: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2015 και αναθεωρημένα στοιχεία για το έτος 2014, 2017

Με βάση την περιφερειακή κατανομή της ΑΠΑ και τα στοιχεία των στατιστικών πληθυσμού (υπολογιζόμενος πληθυσμός στο μέσο του έτους) υπολογίζεται το κατά κεφαλή περιφερειακό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Η ανάλυσή του δείχνει μείωση 0,8% για το σύνολο της χώρας μεταξύ των ετών 2013 και 2014 (Διάγραμμα 4.2). Οι περιφέρειες με την μεγαλύτερη μείωση είναι η Στερεά Ελλάδα, η Πελοπόννησος και η Κεντρική Μακεδονία.

Πίνακας 4.2- Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά περιφέρεια.

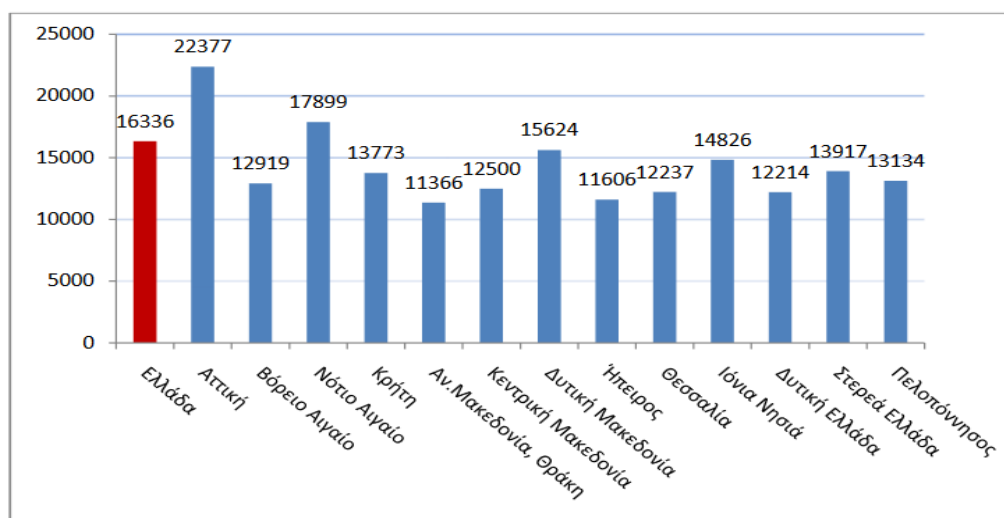
Πίνακας 2. Κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά περιφέρεια
(Σε τρέχουσες τιμές. Σε ευρώ)

Περιφέρειες	2013*	2014*	Μεταβολή %
ΕΛΛΑΔΑ	16475	16336	-0,8%
Αττική	22540	22377	-0,7%
Βόρειο Αιγαίο	12927	12919	-0,1%
Νότιο Αιγαίο	17874	17899	0,1%
Κρήτη	13584	13773	1,4%
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	11498	11366	-1,2%
Κεντρική Μακεδονία	12669	12500	-1,3%
Δυτική Μακεδονία	15707	15624	-0,5%
Ήπειρος	11662	11606	-0,5%
Θεσσαλία	12256	12237	-0,1%
Ιόνια Νησιά	14746	14826	0,5%
Δυτική Ελλάδα	12166	12214	0,4%
Στερεά Ελλάδα	14428	13917	-3,5%
Πελοπόννησος	13390	13134	-1,9%

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακή Λογαριασμοί: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2015 και αναθεωρημένα στοιχεία για το έτος 2014, 2017

Διάγραμμα 4.2. Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά Περιφέρεια έτος 2014

Διάγραμμα 2. Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά περιφέρεια – Έτος 2014

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακή Λογαριασμοί: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2015 και αναθεωρημένα στοιχεία για το έτος 2014, 2017

Στον Πίνακα 4.3. ακολουθεί ανάλυση της ΑΠΑ ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (NaceRev.2/ A10) για το έτος 2014

Πίνακας 4.3-Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά Κλάδο- έτος 2014

Περιφέρειες	Α	Β, Γ, Δ, Ε	ΣΤ	Ζ, Η, Θ	Ι	Κ	Λ	Μ, Ν	Ξ, Ο, Π	Ρ, Σ, Τ, Υ
ΕΛΛΑΔΑ	5843	21113	3935	37612	5238	7655	28787	7558	33045	6400
Αττική	307	7699	1456	17405	3878	5327	16944	5309	14726	2920
Βόρειο Αιγαίο	110	154	79	551	40	69	373	99	716	69
Νότιο Αιγαίο	132	379	205	2610	52	105	716	134	787	175
Κρήτη	461	736	221	2660	141	275	1048	283	1457	398
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	433	937	180	1261	96	162	772	125	1926	207
Κεντρική Μακεδονία	1163	3161	520	4929	460	777	3097	745	5025	1088
Δυτική Μακεδονία	238	1808	100	393	39	80	348	78	668	79
Ήπειρος	281	387	186	795	51	96	558	86	924	123
Θεσσαλία	825	1258	256	1479	87	192	1129	149	2236	341
Ιόνια Νησιά	95	124	80	1241	30	72	463	86	402	124
Δυτική Ελλάδα	660	831	227	1618	179	195	1207	214	1758	400
Στερεά Ελλάδα	566	2264	186	1322	76	130	914	127	1113	167
Πελοπόννησος	572	1374	239	1349	110	176	1220	123	1308	309

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά κλάδο (Α10)* και περιφέρεια- Έτος 2014 (Προσωρινά στοιχεία. Σε τρέχουσες τιμές. Σε εκατ.€, 2017

Η σχέση με τα μερίδια εργασίας και κεφαλαίου ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην ΕΕ των 28 την περίοδο της οικονομικής κρίσης και του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, στο οποίο εισήλθε η ελληνική οικονομία το 2010.

Το μερίδιο της εργασίας στην ελληνική οικονομία την περίοδο εφαρμογής των μνημονίων μειώθηκε κατά πέντε μονάδες ως ποσοστό του ΑΕΠ (από 49,4% το 2010 στο 44,8% το 2015). Αν περάσουμε στο μερίδιο της εργασίας προσαρμοσμένο με τους αυτοαπασχολούμενους, η μείωση αυξάνεται και φθάνει στις 6,2 μονάδες (από 73,7% το 2010 στο 67,5% το 2015).

Την ίδια περίοδο το μερίδιο της εργασίας στις χώρες της ΕΕ των 28, παραμένει περίπου σταθερό (το 2010 59,4%, το 2015 59,1%). Προσαρμοσμένο με το μερίδιο των αυτοαπασχολούμενων παρουσιάζει μείωση περίπου κατά μία μονάδα (το 2010 70,5%, το 2015 69,6%). Σημειώνουμε την πρώτη ιδιομορφία της ελληνικής οικονομίας: οι αυτοαπασχολούμενοι συμμετέχουν στο μερίδιο της εργασίας σε διπλάσιο ποσοστό από τον μέσο όρο της ΕΕ των 28.

- **Αυξάνονται τα κέρδη**

Το μερίδιο των κερδών παρουσιάζει αύξηση τα τελευταία τρία έτη της περιόδου 2010-2015 (2013, 2014 και 2015), μετά από ένα βύθισμα το έτος 2012. Αντιθέτως στην ΕΕ των 28 παρουσιάζει σε σχέση με το έτος 2010 μικρή μείωση, η οποία υποχωρεί το 2015.

Το μερίδιο των κερδών ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ελληνική οικονομία, παρά την κρίση υπερβαίνει το αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ των 28 τα τρία τελευταία έτη (2013, 2014 και 2015). Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι το μερίδιο των κερδών, ως ποσοστό του ΑΕΠ την περίοδο 2000-2009 υπερέβαινε κατά πολύ το αντίστοιχο μερίδιο των κερδών της ΕΕ των 28 την ίδια περίοδο (πίνακας 2, τέταρτη στήλη).

Σε ολόκληρη την αναφερόμενη περίοδο 2000-2015, οι ετήσιες ακαθάριστες ιδιωτικές επενδύσεις (πλην κατοικιών) ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα είναι μικρότερες από τις αντίστοιχες της ΕΕ των 28. Είναι η δεύτερη παρατηρούμενη ιδιομορφία της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ των 28.

Ειδικότερα: την περίοδο 2000-2009 ο ετήσιος μέσος όρος των ιδιωτικών επενδύσεων (πλην κατοικιών) ήταν στην Ελλάδα 9,7%, ενώ στην ΕΕ των 28 ήταν αντίστοιχα 13%. Αυτό συμβαίνει παρότι στην Ελλάδα υπήρχαν δύο παράγοντες που ωθούσαν προς την αντίθετη κατεύθυνση:

- Πρώτον, ο ετήσιος μέσος όρος του ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ ήταν μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο μέσο ετήσιο ρυθμό του ΑΕΠ της ΕΕ των 28.
- Δεύτερον, το μερίδιο των κερδών ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν επίσης μεγαλύτερο στην Ελλάδα από την ΕΕ των 28.

- **Μείωση των επενδύσεων**

Την περίοδο της κρίσης 2009-2015 ο ετήσιος μέσος όρος των ιδιωτικών επενδύσεων (πλην κατοικιών) ήταν στην Ελλάδα 7,5% του ΑΕΠ. Δηλαδή, υπήρξε μείωση κατά 2,2 ποσοστιαίες μονάδες. Αντίστοιχα στην ΕΕ των 28 ήταν 11,9% του ΑΕΠ. Δηλαδή, υπήρξε μείωση περίπου μιας ποσοστιαίας μονάδας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του ανοίγματος μεταξύ της Ελλάδας και της ΕΕ των 28.

Η μείωση του μεριδίου εργασίας, όπως γίνεται κατανοητό, προκάλεσε αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας με σοβαρές μακροοικονομικές επιπτώσεις. Πρέπει να σημειωθεί ότι το διαθέσιμο εισόδημα από αμοιβές εργασίας περιορίστηκε και εξαιτίας της αυξημένης φορολόγησης των τελευταίων ετών.

Αυτή η μείωση των εισοδημάτων της εργασίας περιόρισε τη μείωση τόσο των

κερδών όσο και των άλλων εισοδημάτων του κεφαλαίου. Είναι αξιοσημείωτο ότι το 2015 υπήρξε αύξηση των εισοδημάτων του κεφαλαίου. Η αναδιανομή σε βάρος των εισοδημάτων από εργασία, της οποίας η ροπή προς κατανάλωση είναι υψηλή, επηρέασε αρνητικά την ιδιωτική κατανάλωση.

Αντιθέτως, η αύξηση του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος δεν προκάλεσε ευδιάκριτη ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης. Στις παραπάνω μειώσεις του διαθέσιμου εισοδήματος από εργασία πρέπει να προσθέσουμε και την αύξηση της πραγματικής επιβάρυνσης των μισθωτών από την αποπληρωμή των δανείων τους προς τις τράπεζες. Αν και το κόστος εξυπηρέτησης παρέμεινε αμετάβλητο σε ονομαστικούς όρους, αυξήθηκε ως ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος.

Η αρνητική επίδραση της διανομής του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας δημιουργεί διαδοχικούς κύκλους περαιτέρω κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας μέσω του άξονα ανεργία-μισθοί-ιδιωτική κατανάλωση.

Η διατήρηση του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος σε υψηλά επίπεδα θα μπορούσε να αποτελέσει κίνητρο για επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Αυτό, ωστόσο, δεν συμβαίνει στην παρούσα συγκυρία. Οι λόγοι μπορεί να είναι δύο:

- είτε επειδή οι επιχειρήσεις διαθέτουν ακόμη αχρησιμοποίητο παραγωγικό δυναμικό
- είτε επειδή χρησιμοποιούν τα έσοδά τους για να αποπληρώσουν χρέη ή για να διασφαλίσουν τη ρευστότητα που υπό κανονικές συνθήκες θα τους παρείχε το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Επιβεβαιώνεται, συνεπώς, για ακόμα μία φορά ότι η άνοδος της κερδοφορίας μπορεί να ενισχύσει τις επενδύσεις και το ΑΕΠ μόνο υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχουν θετικές προσδοκίες για αύξηση της ζήτησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ

5.1-Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Μεγάλη ήταν η μείωση του καθαρού χρηματοοικονομικού πλούτου των ελληνικών νοικοκυριών κατά τη διάρκεια της κρίσης. Όπως δείχνει σχετική έρευνα τα ελληνικά νοικοκυριά έχασαν περίπου 37,5% του πλούτου τους, ενώ άλλαξαν ριζικά τα πρότυπα συμπεριφοράς αναφορικά με την αποταμίευση και την κατανάλωση των Ελλήνων.

Η κρίση του ελληνικού δημοσίου χρέους (γνωστή και ως Ελληνική κατάθλιψη) (Keiser Report: The Greek Depression & Macing Bankers, 2011) είναι η κρίση χρεωστικού χρέους που αντιμετώπισε η Ελλάδα μετά την οικονομική κρίση του 2007-08. Η ελληνική κρίση ξεκίνησε στα τέλη του 2009, που προκλήθηκε από την αναταραχή της Μεγάλης ύφεσης, τις διαρθρωτικές αδυναμίες στην ελληνική οικονομία και τις αποκαλύψεις ότι τα προηγούμενα στοιχεία για τα επίπεδα και τα ελλείμματα του δημόσιου χρέους είχαν υποτιμηθεί από την ελληνική κυβέρνηση (Higgins & Klitgaard, 2011).

Αυτό οδήγησε σε μια κρίση εμπιστοσύνης, η οποία υποδηλώνεται από τη διεύρυνση των περιθωρίων απόδοσης των ομολόγων και το αυξανόμενο κόστος της ασφάλισης κινδύνου σε συμβάσεις αντιστάθμισης πιστωτικού κινδύνου σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ευρωζώνης, ιδίως τη Γερμανία (Greek/German bondyield spread more than 1,000 bps, 2010).

Η κυβέρνηση θέσπισε 12 γύρους φορολογικών αυξήσεων, περικοπών δαπανών και μεταρρυθμίσεων από το 2010 έως το 2016, γεγονός που ενίοτε προκάλεσε τοπικές ταραχές και εθνικές διαμαρτυρίες. Παρά τις προσπάθειες αυτές, η χώρα ζήτησε από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Eurogroup και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το 2010, το 2012 και το 2015, τη χορήγηση δανείων διάσωσης και διαπραγματεύθηκε το 50% "κούρεμα" του χρέους προς τις ιδιωτικές τράπεζες το 2011. Μετά από δημοφιλές δημοψήφισμα Η οποία απέρριψε τα περαιτέρω μέτρα λιτότητας που απαιτούνται για την τρίτη διάσωση και μετά την παύση λειτουργίας

των τραπεζών σε όλη τη χώρα (η οποία διήρκεσε αρκετές εβδομάδες), η Ελλάδα έγινε η πρώτη αναπτυγμένη χώρα στις 30 Ιουνίου 2015, η οποία αποτυγχάνει στην αποπληρωμή του δανείου από το ΔΝΤ.] Εκείνη την εποχή, τα επίπεδα χρέους είχαν φθάσει τα 323 δισ. Ευρώ ή περίπου τα 30.000 ευρώ κατά κεφαλή (BBC News, 2015).

Η εισαγωγή του ευρώ το 2001 μείωσε το εμπορικό κόστος μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, αυξάνοντας τον συνολικό όγκο του εμπορίου. Το κόστος εργασίας αυξήθηκε περισσότερο (από μια χαμηλότερη βάση) σε περιφερειακές χώρες όπως η Ελλάδα σε σχέση με τις βασικές χώρες όπως η Γερμανία, υποβαθμίζοντας το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Ελλάδας. Ως αποτέλεσμα, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (ΕΤΕ) στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά

Το εμπορικό έλλειμμα σημαίνει ότι μια χώρα καταναλώνει περισσότερο από ό, τι παράγει, πράγμα που απαιτεί δανεισμό / άμεσες επενδύσεις από άλλες χώρες (Federal Reserve Bank San Francisco – Research, Economic Research, Europe, Balance of Payments, European Periphery, 2013).

Τόσο το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου όσο και το έλλειμμα του προϋπολογισμού αυξήθηκαν από κάτω του 5% του ΑΕΠ το 1999 έως το ανώτατο περίπου 15% του ΑΕΠ κατά τις περιόδους 2008-2009 . Ένας οδηγός της εισροής επενδύσεων ήταν η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΕ και στην Ευρωζώνη. Η Ελλάδα θεωρήθηκε μόνη της ως υψηλότερος πιστωτικός κίνδυνος από ότι ήταν μέλος της ΕΕ, γεγονός που υποδήλωνε ότι οι επενδυτές θεώρησαν ότι η ΕΕ θα επιβάλλει πειθαρχία στα οικονομικά της και θα υποστηρίξει την Ελλάδα σε περίπτωση προβλημάτων (Klein, 2015).

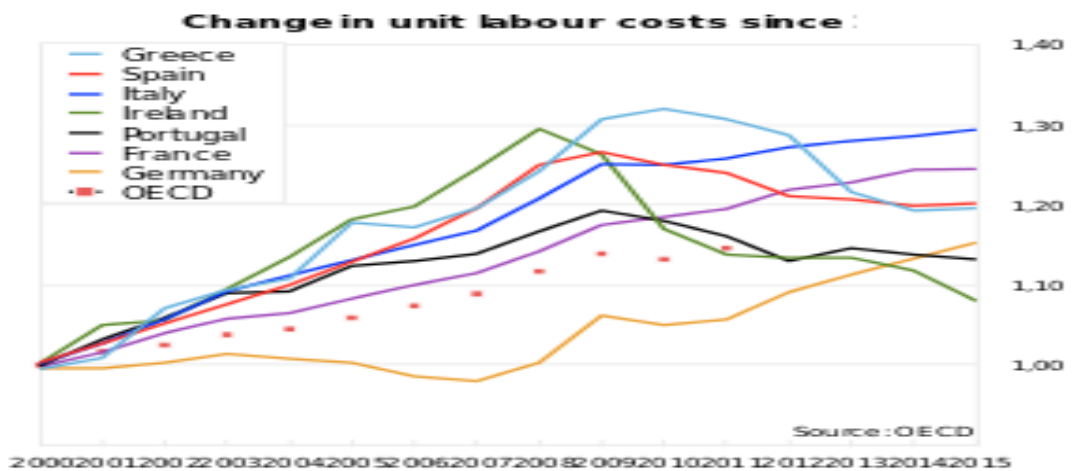
Καθώς η Μεγάλη Ύφεση εξαπλώθηκε στην Ευρώπη, το ποσό των κεφαλαίων που δανείστηκαν από τις ευρωπαϊκές βασικές χώρες (π.χ. Γερμανία) στις περιφερειακές χώρες όπως η Ελλάδα άρχισε να μειώνεται. Οι εκθέσεις του 2009 για την ελληνική δημοσιονομική κακοδιαχείριση και εξαπάτηση αύξησαν το κόστος δανεισμού. Ο συνδυασμός σήμαινε ότι η Ελλάδα δεν θα μπορούσε πλέον να δανειστεί για να χρηματοδοτήσει τα εμπορικά και δημοσιονομικά ελλείμματα της σε προσιτό κόστος .

Μια χώρα που αντιμετωπίζει μια «ξαφνική στάση» στις ιδιωτικές επενδύσεις και ένα υψηλό χρέος σε τοπικό νόμισμα συνήθως επιτρέπει στο νόμισμά της να υποτιμάται για να ενθαρρύνει τις επενδύσεις και να εξοφλήσει το χρέος σε φθηνότερο

νόμισμα. Αυτό δεν ήταν δυνατό, ενώ η Ελλάδα παρέμεινε στο ευρώ (Federal Reserve Bank San Francisco – Research, Economic Research, Europe, Balance of Payments, European Periphery, 2013).

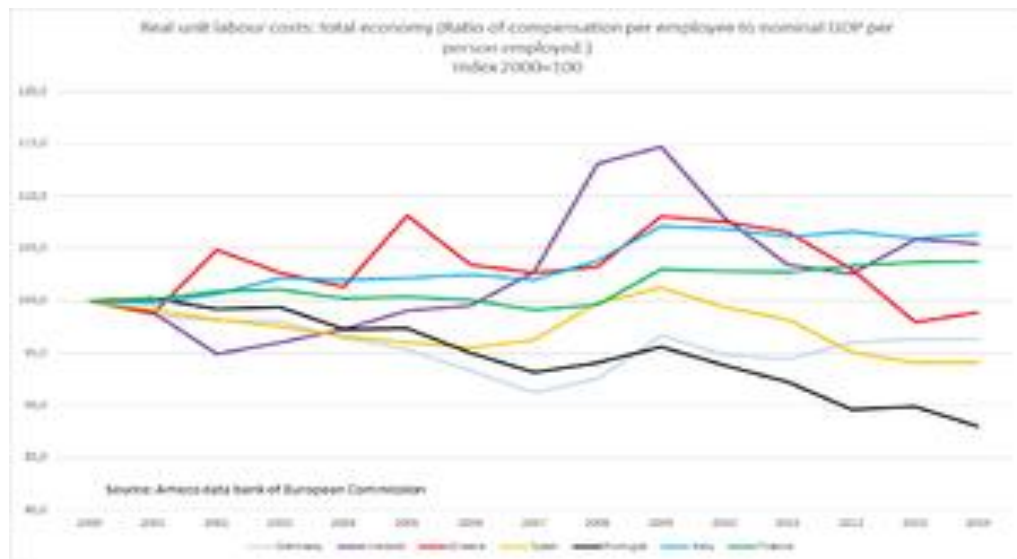
Αντίθετα, για να γίνουν πιο ανταγωνιστικοί, οι μισθοί στην Ελλάδα μειώθηκαν σχεδόν κατά 20% από τα μέσα του 2010 έως το 2014, μια μορφή αποπληθωρισμού. Αυτό οδήγησε σε σημαντική μείωση του εισοδήματος και του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα τη σοβαρή ύφεση, τη μείωση των φορολογικών εσόδων και τη σημαντική αύξηση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ. Η ανεργία έφτασε σχεδόν το 25%, από κάτω από το 10% το 2003. Σημαντικές περικοπές των κυβερνητικών δαπανών βοήθησαν την ελληνική κυβέρνηση να επιστρέψει σε ένα πρωτογενές πλεόνασμα του προϋπολογισμού έως το 2014 (συλλέγοντας περισσότερα έσοδα από αυτά που πληρώθηκαν, εξαιρουμένων των τόκων)

Διάγραμμα 5.1-Σχετική μεταβολή του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, 2000-2015

ΠΗΓΗ:Wikipedia, Greek Government-debt crisis

Διάγραμμα 5.2-Το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος: η συνολική οικονομία (Αναλογία αποζημίωσης ανά απασχολούμενο σε ονομαστικό ΑΕΠ ανά απασχολούμενο).

ΠΗΓΗ:Wikipedia, Greek Government-debt crisis

- **Αιτίες**

Τον Ιανουάριο του 2010, το Υπουργείο Οικονομικών δημοσίευσε το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης 2010. Στην έκθεση αναφέρονται πέντε βασικές αιτίες, η κακή αύξηση του ΑΕΠ, το δημόσιο χρέος και τα ελλείμματα, η συμμόρφωση με τον προϋπολογισμό και η συμβατότητα των δεδομένων. Οι αιτίες που βρήκαν άλλοι περιλάμβαναν υπερβολικές κυβερνητικές δαπάνες, ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών και φοροαποφυγή.

- **Αύξηση του ΑΕΠ**

Μετά το 2008, η αύξηση του ΑΕΠ ήταν χαμηλότερη από ό,τι είχε προβλέψει η ελληνική εθνική στατιστική υπηρεσία. Το ελληνικό Υπουργείο Οικονομικών ανέφερε την ανάγκη βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας με τη μείωση των μισθών και της γραφειοκρατίας (Greek Ministry of Finance/European Commission, 2010) και την αναπροσανατολισμό των κυβερνητικών δαπανών από μη αναπτυξιακούς τομείς όπως ο στρατός σε τομείς που προωθούν την ανάπτυξη.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση είχε ιδιαίτερα αρνητικό αντίκτυπο στους ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ στην Ελλάδα. Δύο από τους μεγαλύτερους μισθωτές της

χώρας, ο τουρισμός και η ναυτιλία επηρεάστηκαν έντονα από την ύφεση, ενώ τα έσοδα μειώθηκαν κατά 15% το 2009.

Η πτωτική πορεία του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα, που άρχισε να εμφανίζεται από το 2009 και κορυφώθηκε με την εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων που επιβλήθηκαν με τα μνημόνια, υποχώρησε το 2015 ακόμα και κάτω από το επίπεδο του 2003, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ.

Το ΑΕΠ και τα επιμέρους μεγέθη του υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να επιδεινωθούν περαιτέρω και το 2016, εάν η οικονομία δεν μπορέσει να βγει από την ύφεση. Βέβαια, η επίσημη πρόβλεψη του μνημονίου και της κυβέρνησης παρουσιάζει για φέτος ύφεση 0,3%, από ύφεση 0,2% το 2015. Νεότερες εκτιμήσεις του υπουργείου Οικονομικών και της κυβέρνησης συνολικότερα δεν αποκλείουν η οικονομία να περάσει σε φάση ανάκαμψης σημειώνοντας θετικό πρόσημο το ΑΕΠ.

Την εκτίμηση αυτή ενστερνίζεται μόνο το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, που προβλέπει ανάπτυξη 0,1% φέτος, ενώ επιμένουν πως η οικονομία θα βρεθεί σε ύφεση, άλλοι φορείς όπως η Τράπεζα της Ελλάδος. Για το 2017 όλες οι εκτιμήσεις τείνουν στην παραδοχή πως η οικονομία θα περάσει σε αναπτυξιακή τροχιά, αλλά με σοβαρές αποκλίσεις ως προς το μέγεθος. Το μνημόνιο προβλέπει +2,7%, το ΔΝΤ ανεβάζει τον πήχη στο +2,9%, ενώ άλλες εκτιμήσεις τον κατεβάζουν κάτω από το 2%.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του έτους 2015 κατρακύλησε στο επίπεδο των 16.181 ευρώ, από 16.336 ευρώ το 2014, 16.475 ευρώ το 2013, 17.311 ευρώ το 2012, 18.643 ευρώ το 2011, 20.324 ευρώ το 2010, 21.386 ευρώ το 2009 και 21.845 ευρώ το έτος 2008, που ήταν και το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ που καταγράφηκε διαχρονικά.

Σε σύγκριση με το έτος 2008, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του 2015 είναι μειωμένο κατά 26%.

Σε σύγκριση με το 2014 η ποσοστιαία μείωση είναι 0,8%. Η μεγαλύτερη μείωση από έτος σε έτος σημειώθηκε το 2011, όταν υποχώρησε κατά 8,3% σε σύγκριση με το 2010.

Θα πρέπει να αναφερθεί πως το ύψος του ΑΕΠ του έτους 2015 είναι χαμηλότερο και από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του έτους 2003, όταν είχε διαμορφωθεί σε 16.371 ευρώ, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Η μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ άρχισε από το 2009 και κορυφώθηκε από το 2010 με τα σκληρά περιοριστικά μέτρα των μνημονίων, που μείωσαν μισθούς, συντάξεις επιχειρηματικά κέρδη και αύξησαν τη φορολογία εισοδήματος και κεφαλαίου, καθώς και με τη δραματική συρρίκνωση της παραγωγικής και επενδυτικής δραστηριότητας στην ίδια περίοδο που επέφερε η ύφεση.

Η εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ακολουθεί την εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, το οποίο από το 2008 έως και το 2015 μειώθηκε κατά 27,4% ή κατά 66,3 δισ. ευρώ, με τη μεγαλύτερη ετήσια μείωση να καταγράφεται το έτος 2011, όταν υποχώρησε κατά 19 δισ. ευρώ, ενώ σημειώθηκε και ρεκόρ ύφεσης κατά 9,1%. Άξιο αναφοράς είναι το πως το ύψος του ΑΕΠ μειώθηκε και το έτος 2014 κατά 2,7 δισ. ευρώ, παρά την πραγματική μεταβολή που ΑΕΠ κατά 0,7%, με την εξέλιξη αυτή να οφείλεται στην επίδραση του αποπληθωρισμού.

Πίνακας 5.1-Η εξέλιξη του Κατά κεφαλήν ΑΕΠ

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Ακαθάριστο εγχώριο Προϊόν έτος 2003-2015

Από το 2008 έως και το 2015

Οι αμοιβές εξητημένης εργασίας υποχώρησαν δραματικά κατά 31,2%, λόγω των αλλεπάλληλων περικοπών των μισθών. Το ύψος τους το 2015 διαμορφώθηκε σε 57.078 εκατ. ευρώ από 82.947 εκατ. ευρώ το 2008. Με εξαίρεση το 2009, που το

σύνολο των αμοιβών αυξήθηκε κατά 1.927 εκατ. ευρώ, από το 2010 και μετά τέθηκαν σε πτωτική τροχιά, με τη μεγαλύτερη μείωση να σημειώνεται το 2011 κατά 8.881 εκατ. ευρώ.

Την κατιούσα πήρε τα τελευταία χρόνια και η κατανάλωση των νοικοκυριών. Από το 2008 έως και το 2015 μειώθηκε κατά 25,8% ή κατά 41.007 εκατ. ευρώ, ενώ το ύψος της διαμορφώθηκε σε 118.101 εκατ. ευρώ, από 159.108 εκατ. ευρώ που ήταν το 2008. Το 2015 σε σύγκριση με το 2014 μειώθηκε κατά 1.285 εκατ. Ευρώ (ΕΛΣΤΑΤ: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα σε ελεύθερη πτώση, 2016)

- **Κυβερνητικό έλλειμμα**

Οι δημοσιονομικές ανισορροπίες εξελίχθηκαν από το 2004 έως το 2009: «η παραγωγή αυξήθηκε σε ονομαστικούς όρους κατά 40%, ενώ οι πρωτογενείς δαπάνες της κεντρικής κυβέρνησης αυξήθηκαν κατά 87% έναντι αύξησης μόνο των φορολογικών εσόδων κατά 31%». Το Υπουργείο σκοπεύει να εφαρμόσει πραγματικές περικοπές δαπανών που θα επιτρέψουν την αύξηση των δαπανών κατά 3,8% από το 2009 έως το 2013, πολύ κάτω από τον αναμενόμενο πληθωρισμό στο 6,9%. Τα συνολικά έσοδα αναμένεται να αυξηθούν κατά 31,5% από το 2009 έως το 2013, εξασφαλισμένα με νέους υψηλότερους φόρους και με μια σημαντική μεταρρύθμιση του αναποτελεσματικού συστήματος εισπραξης των φόρων. Το έλλειμμα πρέπει να μειωθεί σε επίπεδο συμβατό με τη μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ.

- **Κυβερνητικό χρέος**

Το χρέος αυξήθηκε το 2009 λόγω του υψηλότερου από το αναμενόμενο δημόσιου ελλείμματος και του υψηλότερου κόστους εξυπηρέτησης του χρέους. Η ελληνική κυβέρνηση έκρινε ότι οι διαρθρωτικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις θα ήταν ανεπαρκείς, καθώς το χρέος θα εξακολουθούσε να αυξάνεται σε μη βιώσιμο επίπεδο πριν από την επίτευξη των θετικών αποτελεσμάτων των μεταρρυθμίσεων. Εκτός από τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, απαιτούνται μόνιμα και προσωρινά μέτρα λιτότητας (με μέγεθος σε σχέση με το ΑΕΠ 4,0% το 2010, 3,1% το 2011, 2,8% το 2012 και 0,8% το 2013). Οι μεταρρυθμίσεις και τα μέτρα λιτότητας, σε συνδυασμό με την αναμενόμενη απόδοση θετικής οικονομικής ανάπτυξης το 2011, θα μειώσουν το βασικό έλλειμμα από 30,6 δισεκατομμύρια ευρώ το 2009 σε 5,7 δισεκατομμύρια ευρώ το 2013, ενώ ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ θα σταθεροποιηθεί στο 120% 2011 και μείωση το 2012 και το 2013.

Μετά το 1993, ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ παρέμεινε πάνω από το 94% (Σταματόπουλος, 2014 & ESA, 2010). Η κρίση προκάλεσε το επίπεδο του χρέους να ξεπεράσει το μέγιστο βιώσιμο επίπεδο (που ορίζεται από τους οικονομολόγους του ΔΝΤ ως 120%). Σύμφωνα με το «Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Οκτώβριο του 2011, το επίπεδο του χρέους αναμένεται να φθάσει το 198% το 2012, εάν δεν εφαρμοστεί η προτεινόμενη συμφωνία αναδιάρθρωσης του χρέους (European Commission, 2011).

- **Αξιοπιστία δεδομένων**

Προβλήματα με αναξιόπιστα στοιχεία υπήρξαν από τότε που η Ελλάδα υπέβαλε αίτηση για ένταξη στο ευρώ το 1999 (Eurostat, 2004). Κατά τα πέντε έτη από το 2005 έως το 2009, η Eurostat έκρινε κάθε χρόνο επιφυλάξεις σχετικά με τα ελληνικά δημοσιονομικά στοιχεία. Τα στοιχεία που αναφέρθηκαν προηγουμένως αναθεωρήθηκαν με συνέπεια (European Commission, 2010). Τα ελλιπή στοιχεία κατέστησαν αδύνατη την πρόβλεψη της αύξησης του ΑΕΠ, του ελλείμματος και του χρέους. Μέχρι το τέλος κάθε έτους, όλα ήταν κάτω από εκτιμήσεις. Τα προβλήματα δεδομένων ήταν εμφανή σε αρκετές άλλες χώρες, αλλά στην περίπτωση της Ελλάδας, το μέγεθος των αναθεωρήσεων του 2009 αύξησε την υποψία για την ποιότητα των δεδομένων.

Τον Μάιο του 2010 το έλλειμμα της ελληνικής κυβέρνησης αναθεωρήθηκε εκ νέου και εκτιμάται ότι είναι 13,6% (Bloomberg, 2010), ο δεύτερος υψηλότερος στον κόσμο σε σχέση με το ΑΕΠ πίσω από την Ισλανδία στο 15,7% και τη Μεγάλη Βρετανία τρίτο στο 12,6% (Melander & Parachristou, 2009). Η κυβέρνηση προβλέπει ότι το δημόσιο χρέος θα φτάσει το 120% του ΑΕΠ κατά το 2010. Ο πραγματικός λόγος ήταν πιο κοντά στο 150% (Eurostat, 2010).

Τα αναθεωρημένα στατιστικά στοιχεία αποκάλυψαν ότι η Ελλάδα από το 2000 έως το 2010 υπερέβη τα κριτήρια σταθερότητας της Ευρωζώνης, με τα ετήσια ελλείμματα να υπερβαίνουν το συνιστώμενο μέγιστο όριο στο 3,0% του ΑΕΠ και το επίπεδο του χρέους να υπερβαίνει σημαντικά το όριο του 60% του ΑΕΠ.

- **Κυβερνητικές δαπάνες**

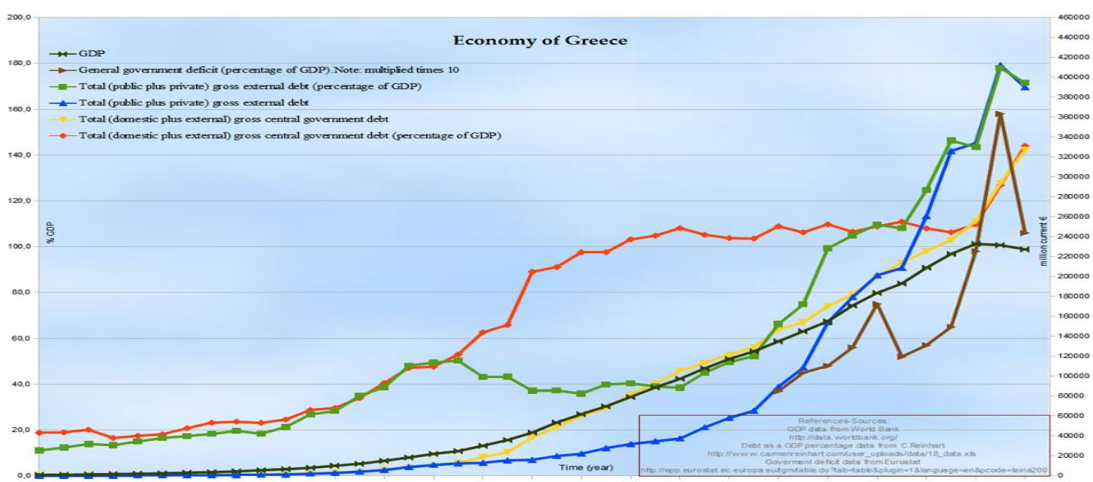
Η ελληνική οικονομία ήταν μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες χώρες της Ευρωζώνης από το 2000 έως το 2007, κατά μέσο όρο 4,2% ετησίως, καθώς πλημμύρισε το ξένο κεφάλαιο (Embassy of Greece in Poland, 2009). Αυτή η εισροή

κεφαλαίων συνέπεσε με μεγαλύτερο δημοσιονομικό έλλειμμα. Η Ελλάδα είχε δημοσιονομικά πλεονάσματα από το 1960-73, αλλά στη συνέχεια είχε δημοσιονομικά ελλείμματα (Fotopoulos, 1992). Από το 1974-80, η κυβέρνηση είχε δημοσιονομικά ελλείμματα κάτω του 3% του ΑΕΠ, ενώ τα ελλείμματα του οικονομικού έτους 1981-2013 ήταν πάνω από 3% (OECD Economic Outlook No.86, 2009).

Ένα εκδοτικό κείμενο που δημοσίευσε η Καθημερινή υποστήριξε ότι μετά την απομάκρυνση της δεξιάς στρατιωτικής χούντας το 1974, οι ελληνικές κυβερνήσεις θέλησαν να φέρουν τους Έλληνες αριστερούς στην οικονομία (Floudas,2010)και έτσι έτρεξαν μεγάλα ελλείμματα για τη χρηματοδότηση στρατιωτικών δαπανών, Συντάξεις και άλλες κοινωνικές παροχές.

Ως ποσοστό του ΑΕΠ, η Ελλάδα είχε τη δεύτερη μεγαλύτερη αμυντική δαπάνη (Dempsey, 2013) στο NATO, μετά τις ΗΠΑ.Η υποτίμηση του ευρώ πριν από το ευρώ συνέβαλε στη χρηματοδότηση του δανεισμού της ελληνικής κυβέρνησης. Στη συνέχεια, το εργαλείο εξαφανίστηκε. Η Ελλάδα ήταν σε θέση να συνεχίσει να δανείζεται λόγω των χαμηλότερων επιτοκίων για τα ομόλογα του ευρώ, σε συνδυασμό με την ισχυρή αύξηση του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 5.3- Συνδυασμένα διαγράμματα του ΑΕΠ και του χρέους της Ελλάδας από το 1970 μέχρι το 2011 και του ελλείμματος από το 2000

ΠΗΓΗ:Wikipedia, Greek Government-debt crisis

Οι απόλυτοι όροι χρονολογικών σειρών είναι σε τρέχοντα ευρώ. Το δημόσιο έλλειμμα (καφέ) επιδεινώθηκε στο 10% το 2008, 15% το 2009 και 11% το 2010. Ως αποτέλεσμα, ο δείκτης δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ (κόκκινο) αυξήθηκε από 109% το 2008 σε 146% το 2011.

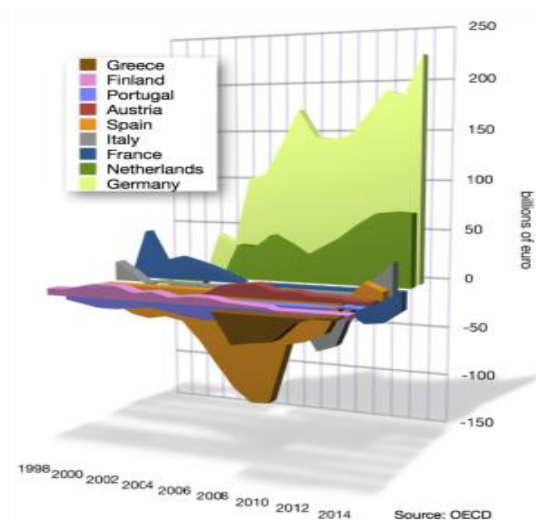
- **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Current Account Balance)**

Ο οικονομολόγος Paul Krugman(2011). έγραψε: "Αυτό που βασικά εξετάζουμε είναι το πρόβλημα του ισοζυγίου πληρωμών, στο οποίο το κεφάλαιο πλημμύρισε νότια μετά τη δημιουργία του ευρώ, οδηγώντας σε υπερεκτίμηση στη νότια Ευρώπη. Στην πραγματικότητα, αυτό ποτέ δεν ήταν μια δημοσιονομική κρίση στη ρίζα του, ήταν πάντα μια κρίση του ισοζυγίου πληρωμών που εκδηλώνεται εν μέρει σε προβλήματα προϋπολογισμού, τα οποία στη συνέχεια ωθήθηκαν στο κέντρο της σκηνής από ιδεολογία ».

Η μετάφραση των εμπορικών ελλειμμάτων στα δημοσιονομικά ελλείμματα λειτουργεί μέσω τομεακών υπολοίπων. Η Ελλάδα πραγματοποίησε έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών (εμπορίου) κατά μέσο όρο 9,1% του ΑΕΠ από το 2000 έως το 2011 (FRED Graph, χ.χ.). Εξ ορισμού, το εμπορικό έλλειμμα απαιτεί την εισροή κεφαλαίων (κυρίως δανεισμό) για τη χρηματοδότηση. Αυτό αναφέρεται ως πλεόνασμα κεφαλαίου ή ξένο οικονομικό πλεόνασμα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε υψηλότερα επίπεδα ελλειμμάτων του δημόσιου προϋπολογισμού, εάν ο ιδιωτικός τομέας διατηρήσει σχετικά ισοδύναμα ποσά αποταμίευσης και επενδύσεων, καθώς οι τρεις οικονομικοί τομείς (ξένοι, κυβερνητικοί και ιδιωτικοί) εξ ορισμού πρέπει να εξισορροπηθούν στο μηδέν.

Το μεγάλο έλλειμμα του προϋπολογισμού της Ελλάδας χρηματοδοτήθηκε με τη διεξαγωγή μεγάλου εξωτερικού οικονομικού πλεονάσματος. Καθώς η εισροή των χρημάτων σταμάτησε κατά τη διάρκεια της κρίσης, μειώνοντας το εξωτερικό δημοσιονομικό πλεόνασμα, η Ελλάδα αναγκάστηκε να μειώσει σημαντικά το δημοσιονομικό της έλλειμμα. Οι χώρες που αντιμετωπίζουν μια τέτοια ξαφνική αντιστροφή στις ροές κεφαλαίων συνήθως υποτιμούν τα νομίσματά τους για να ξαναρχίσουν την εισροή κεφαλαίων. Ωστόσο, η Ελλάδα δεν μπόρεσε να το κάνει αυτό και έτσι υπέφερε σημαντική μείωση του εισοδήματος (ΑΕΠ), μια άλλη μορφή υποτίμησης(Federal Reserve Bank San Francisco – Research, Economic Research, Europe, Balance of Payments, European Periphery, 2013).

Διάγραμμα 5.4-Ανισορροπίες Τρεχουσών συναλλαγών (1997-2014)

ΠΗΓΗ: Wikipedia, Greek Government-debt crisis

- **Φοροδιαφυγή**

Οι φορολογικές εισπράξεις ήταν σταθερά κάτω από το αναμενόμενο επίπεδο. Το 2010, οι εκτιμώμενες απώλειες φοροδιαφυγής για την ελληνική κυβέρνηση ανήλθαν σε πάνω από 20 δισεκατομμύρια δολάρια ("Greeks and the state: An uncomfortable couple". Bloomberg, 2010). Τα στοιχεία για το 2013 έδειξαν ότι η κυβέρνηση εισέπραξε λιγότερα από τα μισά έσοδα που οφείλονται το 2012, ενώ ο υπόλοιπος φόρος θα καταβάλλεται σύμφωνα με χρονοδιάγραμμα καθυστερημένων πληρωμών (Kathimerini, 2013).

Η Ελλάδα σημείωσε 36/100 σύμφωνα με τον Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς της Transparency International, κατατάσσοντάς την ως την πιο διεφθαρμένη χώρα στην ΕΕ. Μια προϋπόθεση διάσωσης ήταν η εφαρμογή στρατηγικής κατά της διαφθοράς (European Commission, 2014).

Οι δραστηριότητες της κυβέρνησης βελτίωσαν τη βαθμολογία τους κατά 43/100 το 2014, εξακολουθεί να είναι η χαμηλότερη στην ΕΕ, αλλά κοντά σε εκείνη της Ιταλίας, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας ("Corruption perception survey". Transparency International).

Εκτιμάται ότι το ποσό των αποφυλακισμένων φόρων που αποθηκεύονται στις ελβετικές τράπεζες είναι περίπου 80 δισ. Ευρώ. Το 2015 μια φορολογική συνθήκη για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος ήταν υπό διαπραγμάτευση μεταξύ της

ελληνικής και της ελβετικής κυβέρνησης ("Greek ministers lams Swiss over taxevasion". The Localch, 2015).

Τα στοιχεία για το 2012 θέτουν την ελληνική «μαύρη οικονομία» στο 24,3% του ΑΕΠ (Bloomberg, 2012) , σε σύγκριση με 28,6% για την Εσθονία, 26,5% για τη Λετονία, 21,6% για την Ιταλία, 17,1% για το Βέλγιο και 13,5% για τη Γερμανία Το υψηλό ποσοστό Ελλήνων που είναι αυτοαπασχολούμενοι (ELIAMEP,2013:20) έναντι 15% του μέσου όρου της ΕΕ (Willis, 2010) - αρκετές μελέτες έχουν δείξει σαφή συσχέτιση μεταξύ φοροδιαφυγής και αυτοαπασχόλησης.

5.2. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 2010-2016

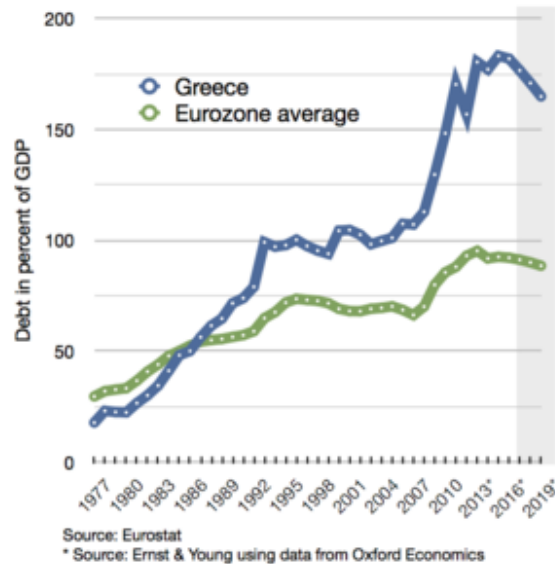
Παρά την κρίση, η δημοπρασία ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου τον Ιανουάριο του 2010, των 5ετών ομολόγων ύψους € 8 δις ήταν 4 φορές υπερβολικά εγγραμμένη(Willis, 2010). Η επόμενη δημοπρασία (Μάρτιος) πώλησε € 5 δις. σε 10ετήομόλογα,έφτασετα 3x (Financial Times, 2010). Ωστόσο, οι αποδόσεις αυξήθηκαν, γεγονός που επιδείνωσε το έλλειμμα.

Τον Απρίλιο του 2010 εκτιμήθηκε ότι έως και το 70% των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου ήταν από ξένους επενδυτές, κυρίως από τράπεζες (The Economist, 2010). Τον Απρίλιο, μετά τη δημοσίευση των στοιχείων για το ΑΕΠ που έδειξαν μια διαλείπουσα περίοδο ύφεσης που ξεκίνησε το 2007, (Hellenic Statistical Authority (ELSTAT), 2014)οι οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας υποβάθμισαν τα ελληνικά ομόλογα σε κατάσταση σκουπίσματος στα τέλη Απριλίου του 2010. Αυτό παγώσε ιδιωτικές κεφαλαιαγορές και έθεσε την Ελλάδα σε κίνδυνο κυρίαρχων Προεπιλογή χωρίς διάσωση (Wachman &Fletcher, 2010).

Στις 2 Μαΐου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) ξεκίνησαν ένα δάνειο διάσωσης ύψους 110 δις. Ευρώ για τη διάσωση της Ελλάδας από κρατικές αδυναμίες και την κάλυψη των οικονομικών της αναγκών έως τον Ιούνιο του 2013, Των μέτρων λιτότητας, των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και της ιδιωτικοποίησης των κρατικών περιουσιακών στοιχείων (International Monetary Fund, 2010). Τα δάνεια διάσωσης χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για την πληρωμή των ληξιπρόθεσμων ομολόγων, αλλά και για τη χρηματοδότηση των συνεχών ετήσιων δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Παράνομες στατιστικές

Διάγραμμα 5.5-Το ποσοστό χρέους της Ελλάδας από το 1977, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ευρωζώνης

ΠΗΓΗ: Wikipedia, Greek Government-debt crisis

Για να τηρήσουμε τις κατευθυντήριες γραμμές της Νομισματικής Ένωσης, η κυβέρνηση της Ελλάδας για πολλά χρόνια απλώς παραποίησε τις οικονομικές στατιστικές (ABC News, 2010). Στις αρχές του 2010 ανακαλύφθηκε ότι η Goldman Sachs και άλλες τράπεζες βοήθησαν την ελληνική κυβέρνηση να κρύψει τα χρέη της (Story, Landon, Schwartz & Nelson, 2010). Ο Χριστόφορος Σαρδέλης, πρώην επικεφαλής της Υπηρεσίας Διαχείρισης του Δημοσίου Χρέους της Ελλάδας, δήλωσε ότι η χώρα δεν κατάλαβε τι αγοράζει. Είπε επίσης ότι έμαθε ότι "άλλες χώρες της ΕΕ όπως η Ιταλία" είχαν κάνει παρόμοιες συμφωνίες (Dunbar & Martinuzzi, 2012)

Το πιο αξιοσημείωτο ήταν η ανταλλαγή νομισμάτων, όπου τα δισεκατομμύρια δολάρια των ελληνικών χρεών και δανείων μετατράπηκαν σε γιεν και δολάρια σε μια πλασματική συναλλαγματική ισοτιμία, αποκρύπτοντας έτσι την πραγματική έκταση των ελληνικών δανείων (Balzli, 2010). Οι ανταλλαγές δεν καταχωρήθηκαν ως χρέος, επειδή οι στατιστικές της Eurostat δεν περιλάμβαναν χρηματοοικονομικά παράγωγα. Ένας Γερμανός αντιπρόσωπος παραγώνων παρατήρησε ότι "Οι κανόνες του Μάαστριχτ μπορούν να παρακάμπτονται νομίμως μέσω ανταλλαγών" και "Τα προηγούμενα χρόνια, η Ιταλία χρησιμοποίησε ένα παρόμοιο τέχνασμα για να καλύψει

το πραγματικό χρέος της με τη βοήθεια μιας διαφορετικής τράπεζας των ΗΠΑ" (Balzli, 2010).

Επέτρεψε στην Ελλάδα και τις άλλες κυβερνήσεις να δαπανήσουν πέρα από τα μέσα τους, ενώ φαινομενικά πληρούν τους στόχους για το έλλειμμα της Ε.Ε. (Business Insider, 2010).

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Στατιστικής, η Eurostat, τον Ιανουάριο εξέδωσε μια έκθεση που περιείχε κατηγορίες για παραποιημένα δεδομένα και πολιτικές παρεμβάσεις (European Commission, 2010). Το υπουργείο Οικονομικών αποδέχθηκε την ανάγκη αποκατάστασης της εμπιστοσύνης των επενδυτών και ορθών μεθοδολογικών ελαττωμάτων "καθιστώντας την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία ανεξάρτητη νομική οντότητα και σταδιακά να τερματίσει, κατά το πρώτο τρίμηνο του 2010, όλους τους αναγκαίους ελέγχους και ισορροπίες" (Greek Ministry of Finance & European Commission, 2010).

Η νέα κυβέρνηση του Γιώργου Παπανδρέου αναθεώρησε το έλλειμμα του 2009 από προηγουμένως εκτιμώμενη 6% -8% σε 15,7% του ΑΕΠ, χρησιμοποιώντας την τυποποιημένη μέθοδο της Eurostat. Ο δείκτης χρέους της ελληνικής κυβέρνησης στα τέλη του 2009 αυξήθηκε από τις εκτιμήσεις του πρώτου Νοεμβρίου σε 269,3 δισ. Ευρώ (113% του ΑΕΠ) σε αναθεωρημένο ποσό ύψους 299,7 δισ. Ευρώ (130% του ΑΕΠ). Αυτό ήταν το υψηλότερο για κάθε χώρα της ΕΕ. Μετά από έναν εις βάθος Δημοσιονομικό Έλεγχο των χρήσεων 2006-09, η Eurostat ανακοίνωσε τον Νοέμβριο του 2010 ότι τα αναθεωρημένα στοιχεία για την περίοδο 2006-2009 κρίθηκαν τελικά αξιόπιστα (The Economist, 2010 & Eurostat, 2010).

Ένα χρόνο αργότερα, μια χειροτέρευση της ύφεσης και η κακή εφαρμογή από μέρους της ελληνικής κυβέρνησης των συμφωνημένων συνθηκών διάσωσης ανάγκασαν ένα δεύτερο σχέδιο διάσωσης αξίας 130 δισ. Ευρώ.

Τον Οκτωβρίου 2011, το υπουργείο Οικονομικών δημιούργησε ένα νέο ταμείο, το οποίο θα έχει ως στόχο να βοηθήσει εκείνους που επλήγησαν περισσότερο από τα μέτρα λιτότητας της κυβέρνησης.

Η κυβέρνηση συμφώνησε με τις προτάσεις των πιστωτών ότι η Ελλάδα θα ανέλθει στα 50 δισεκατομμύρια ευρώ μέσω της πώλησης ή της ανάπτυξης κρατικών περιουσιακών στοιχείων (Weeks, 2011), αλλά οι εισπράξεις ήταν πολύ χαμηλότερες από τις αναμενόμενες. Το 2014 αυξήθηκαν μόνο τα 530 εκατ. Ευρώ και ορισμένα

βασικά περιουσιακά στοιχεία πωλήθηκαν σε εμπιστευτικές εταιρείες (Financial Times, 2015).

Το δεύτερο πρόγραμμα διάσωσης επικυρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2012. Συνολικά, 240 δισεκατομμύρια ευρώ. Η ύφεση επιδεινώθηκε και η κυβέρνηση εξακολούθησε να αποσυντίθεται από την εφαρμογή του προγράμματος διάσωσης. Τον Δεκέμβριο του 2012, η Τρόικα προσέφερε στην Ελλάδα μεγαλύτερη ελάφρυνση του χρέους, ενώ το ΔΝΤ παραχώρησε επιπλέον δάνεια ύψους 8,2 δισ. Ευρώ προς μεταφορά από τον Ιανουάριο του 2015 έως τον Μάρτιο του 2016.

Η τέταρτη αναθεώρηση του προγράμματος διάσωσης αποκάλυψε απροσδόκητα νέα χρηματοδότηση (European Commission, 2014 & International Monetary Fund, 2014). Το 2014 οι προοπτικές για την ελληνική οικονομία βελτιώθηκαν. Η κυβέρνηση προέβλεψε ένα διαρθρωτικό πλεόνασμα το 2014, (European Commission, 2015) & ("Greek economy to grow by 2.9 pct in 2015, draft budget", 2014), ανοίγοντας την πρόσβαση στην αγορά ιδιωτικών δανείων, στο βαθμό που ολόκληρο το χρηματοοικονομικό χάσμα για το 2014 καλύπτεται μέσω ιδιωτικών πωλήσεων ομολόγων ("Greece plans new bond sales and confirms growth target for next year" (Irish Independent, 2014).

Αντ' αυτού, η τέταρτη ύφεση ξεκίνησε το 2014. Η Τρόικα ανέστειλε κάθε προγραμματισμένη υπολειπόμενη βοήθεια στην Ελλάδα, μέχρις ότου η ελληνική κυβέρνηση υποχωρήσει ή πείσει την Τρόικα να αποδεχθεί ένα αναθεωρημένο πρόγραμμα (International Monetary Fund, 2014). Αυτό το ρήγμα προκάλεσε κρίση ρευστότητας (τόσο για την ελληνική κυβέρνηση όσο και για το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα), την πτώση των τιμών των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών και την ανανέωση της απώλειας πρόσβασης στην ιδιωτική χρηματοδότηση.

Μετά τις εκλογές του Ιανουαρίου, η Τρόικα χορήγησε πρόσθετη τεχνική επέκταση του προγράμματος διάσωσης τεσσάρων μηνών. Αναμένοντας ότι οι όροι πληρωμής θα επαναδιαπραγματευτούν πριν από τα τέλη Απριλίου (Council of the European Union, 2015), επιτρέποντας την ολοκλήρωση της αναθεώρησης και της τελευταίας μεταφοράς χρημάτων πριν από τα τέλη Ιουνίου (European Financial Stability Facility, 2015).

Η κυβέρνηση μονομερώς διέκοψε τις διαπραγματεύσεις στις 26 Ιουνίου (European Commission, 2015). Ο Τσίπρας ανακοίνωσε ότι θα διεξαχθεί δημοψήφισμα

στις 5 Ιουλίου για να εγκρίνει ή να απορρίψει την πρόταση της Τρόικας στις 25 Ιουνίου (BBC News, 2015). Η ελληνική χρηματιστηριακή αγορά έκλεισε στις 27 Ιουνίου (Udland, 2015 & Business Insider, 2010). Εν τω μεταξύ, το Eurogroup ανακοίνωσε ότι η ισχύουσα δεύτερη συμφωνία διάσωσης θα λήξει τεχνικά στις 30 Ιουνίου, 5 ημέρες πριν από το δημοψήφισμα (Council of the European Union, 2015).

Το Eurogroup διευκρίνισε στις 27 Ιουνίου ότι μόνο εάν επιτευχθεί συμφωνία πριν από τις 30 Ιουνίου, θα μπορούσε να παραταθεί η διάσωση μέχρι το δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου. Το Eurogroup είχε δηλώσει την προθυμία να υποστηρίξει την υπόσχεσή τους για ανακούφιση του χρέους τον Νοέμβριο του 2012, υποθέτοντας μια τελική συμφωνία. Αυτή η υπόσχεση ήταν ότι εάν η Ελλάδα είχε ολοκληρώσει το πρόγραμμα, αλλά ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ στη συνέχεια προβλεπόταν να υπερβεί το 124% το 2020 ή το 110% το 2022 για οποιονδήποτε λόγο, τότε η Ευρωζώνη θα παρείχε επαρκή αντιστάθμιση του χρέους, οι δύο στόχοι θα εξακολουθούσαν να πληρούνται (Council of the European Union, 2012).

Στις 28 Ιουνίου το δημοψήφισμα εγκρίθηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο χωρίς προσωρινή συμφωνία διάσωσης. Η ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει την επείγουσα παροχή ρευστότητας σε ελληνικές τράπεζες. Πολλοί Έλληνες εξακολούθησαν να αποσύρουν μετρητά από τους λογαριασμούς τους, φοβούμενοι ότι σύντομα θα επικαλεστούν ελέγχους κεφαλαίου.

Στις 5 Ιουλίου, μια μεγάλη πλειοψηφία ψήφισε υπέρ της απόρριψης των όρων διάσωσης (απόφαση 61% έως 39% με συμμετοχή ψηφοφόρων 62,5%). Αυτό προκάλεσε την πτώση των χρηματιστηριακών δεικτών παγκοσμίως, φοβούμενος την πιθανή έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη ("Grexit").

Στις 13 Ιουλίου, οι ηγέτες της Ευρωζώνης κατέληξαν σε προσωρινή συμφωνία για ένα τρίτο πρόγραμμα διάσωσης, ουσιαστικά το ίδιο με την πρόταση του Ιουνίου. Πολλοί οικονομικοί αναλυτές, διαπίστωσαν το πρόβλημα με τα συμπεράσματά τους, αναφέροντάς ως στρέβλωση της καθαρής θέσης του χρέους (Chrysoroulos & Kazarian, 2015).

5.3-ΚΑΘΑΡΗ ΧΟΡΗΓΗΣΗ/ΛΗΨΗ ΔΑΝΕΙΩΝ

Οι ετήσιοι μη χρηματοοικονομικοί λογαριασμοί θεσμικών τομέων παρέχουν μια συνολική περιγραφή της Ελληνικής οικονομίας, βασισμένη στην ανάλυση της οικονομικής συμπεριφοράς των θεσμικών τομέων που τη συνθέτουν (νοικοκυριά και μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά, μη χρηματοοικονομικές εταιρείες, χρηματοοικονομικές εταιρείες, γενική κυβέρνηση) καθώς και των σχέσεων της εθνικής οικονομίας με τον υπόλοιπο κόσμο (αλλοδαπή).

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται έχουν καταρτιστεί σύμφωνα με το νέο Ευρωπαϊκό Σύστημα Εθνικών και Περιφερειακών Λογαριασμών (ESA 2010-Κανονισμός (ΕΕ) 549/2013), με το οποίο οι εθνικοί λογαριασμοί προσαρμόζονται στο νέο οικονομικό περιβάλλον, στις εξελίξεις στη μεθοδολογική έρευνα και στις ανάγκες των χρηστών

Στο Πίνακα 5.2./ Διάγραμμα 5.6. παρουσιάζεται η εξέλιξη της καθαρής χορήγησης/ λήψης δανείων του συνόλου της οικονομίας από την αλλοδαπή κατά τα έτη 2006-2014. Ειδικότερα, το 2014 καταγράφηκε έλλειμμα στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών κατά 4,5 δις ευρώ έναντι του ελλείμματος 5,1 δις ευρώ που είχε καταγραφεί το 2013. Λόγω της μείωσης του ύψους των καθαρών εισοδημάτων και καθαρών (τρεχουσών και κεφαλαιακών) μεταβιβάσεων που λαμβάνονται από την αλλοδαπή, η συνολική οικονομία (S.1) παρουσίασε το 2014 καθαρή λήψη δανείων 2,2 δις ευρώ σε σχέση με την αλλοδαπή (S.2) σε σύγκριση με το 2013 που η καθαρή χορήγηση δανείων ανερχόταν σε 0,8 δις ευρώ (Πίνακας 6.1./Διάγραμμα 6.1.).

Πίνακας 5.2- Καθαρή χορήγηση(+)/Λήψη δανείων(-) Συνόλου Οικονομίας

Πίνακας 1

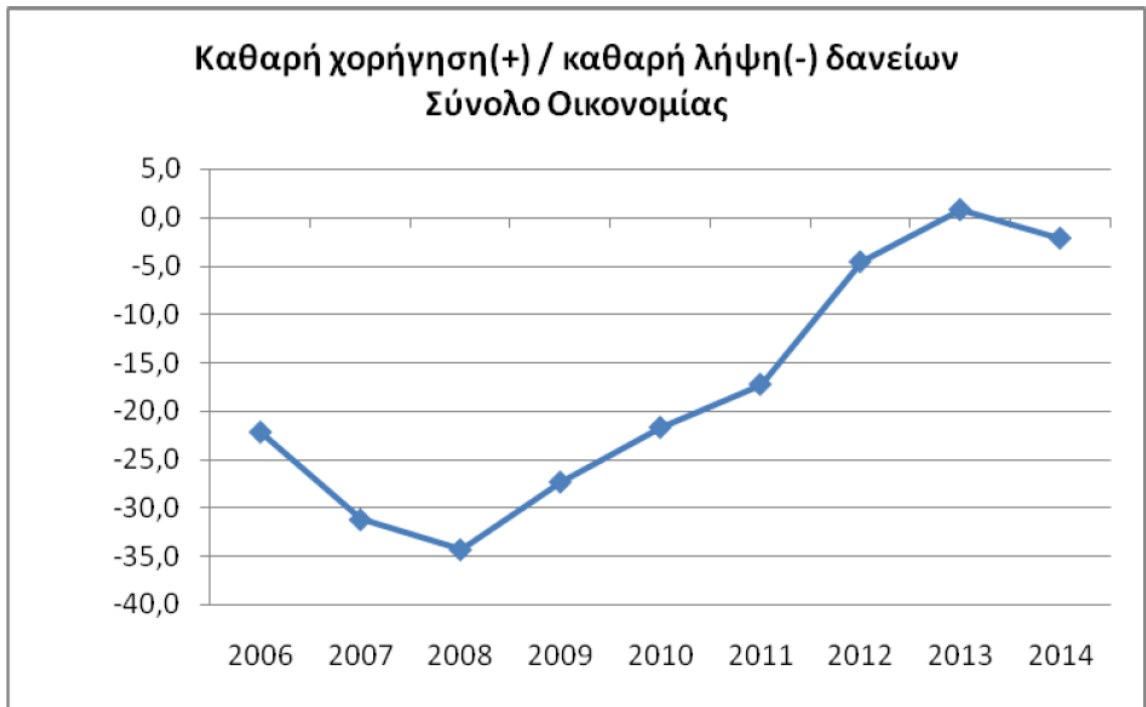
Σε δις. €									
Συνολική οικονομία (S.1)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	69,0	81,5	87,0	68,3	69,5	66,9	63,4	60,2	62,6
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	46,1	52,4	56,5	45,1	50,0	52,9	54,8	55,2	58,0
Εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών	-22,9	-29,0	-30,5	-23,2	-19,5	-14,0	-8,5	-5,1	-4,5
Εξωτερικό ισοζύγιο πρωτογενών εισοδημάτων, τρεχουσών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων	0,7	-2,2	-3,9	-4,1	-2,2	-3,2	3,9	5,8	2,4
Καθαρή χορήγηση(+)/καθαρή λήψη(-) δανείων	-22,2	-31,3	-34,4	-27,4	-21,7	-17,3	-4,6	0,8	-2,2
Αλλοδαπή (S.2)									
Καθαρή χορήγηση(+)/καθαρή λήψη(-) δανείων	22,2	31,3	34,4	27,4	21,7	17,3	4,6	-0,8	2,2

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Ετήσιοι Μη Χρηματοοικονομικοί Λογαριασμοί Θεσμικών Τομέων 2014

Διάγραμμα 5.6- Καθαρή χορήγηση(+) / λήψη (-) δανείων Συνόλου Οικονομίας

Διάγραμμα 1: Καθαρή χορήγηση/ καθαρή λήψη δανείων Συνόλου Οικονομίας

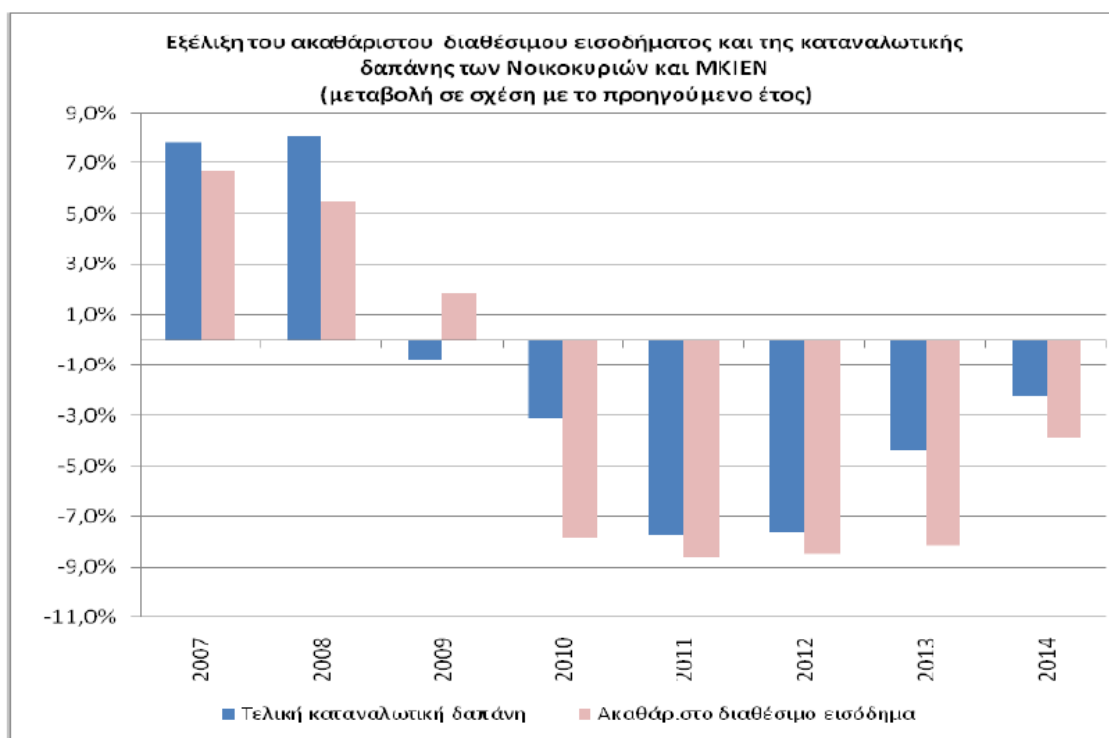

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Ετήσιοι Μη Χρηματοοικονομικοί Λογαριασμοί Θεσμικών Τομέων 2014

Στο Διάγραμμα 5.7 παρουσιάζεται η εξέλιξη του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος και της καταναλωτικής δαπάνης των Νοικοκυριών και ΜΚΙΕΝ (S.1M) για την περίοδο 2006-2014. Ειδικότερα, το 2014 το διαθέσιμο εισόδημα του τομέα S.1M μειώθηκε κατά 3,9% σε σύγκριση με το 2013, από 122,7 δις ευρώ σε 118,0 δις ευρώ. Η μείωση οφείλεται στη μείωση κατά 2,0% των αποδοχών των εργαζομένων και στη μείωση κατά 2,6% των κοινωνικών παροχών που εισπράττουν τα νοικοκυριά. Η τελική καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών και των μη κερδοσκοπικών οργανισμών που εξυπηρετούν νοικοκυριά, μειώθηκε κατά 2,2% το 2014 σε σύγκριση με το 2013, από 127,9 δις ευρώ σε 125,0 δις ευρώ.

Διάγραμμα 5.7-Η εξέλιξη του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος και της καταναλωτικής δαπάνης των Νοικοκυριών και ΜΚΙΕΝ

Διάγραμμα 2: Εξέλιξη του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος και της καταναλωτικής δαπάνης των Νοικοκυριών και ΜΚΙΕΝ

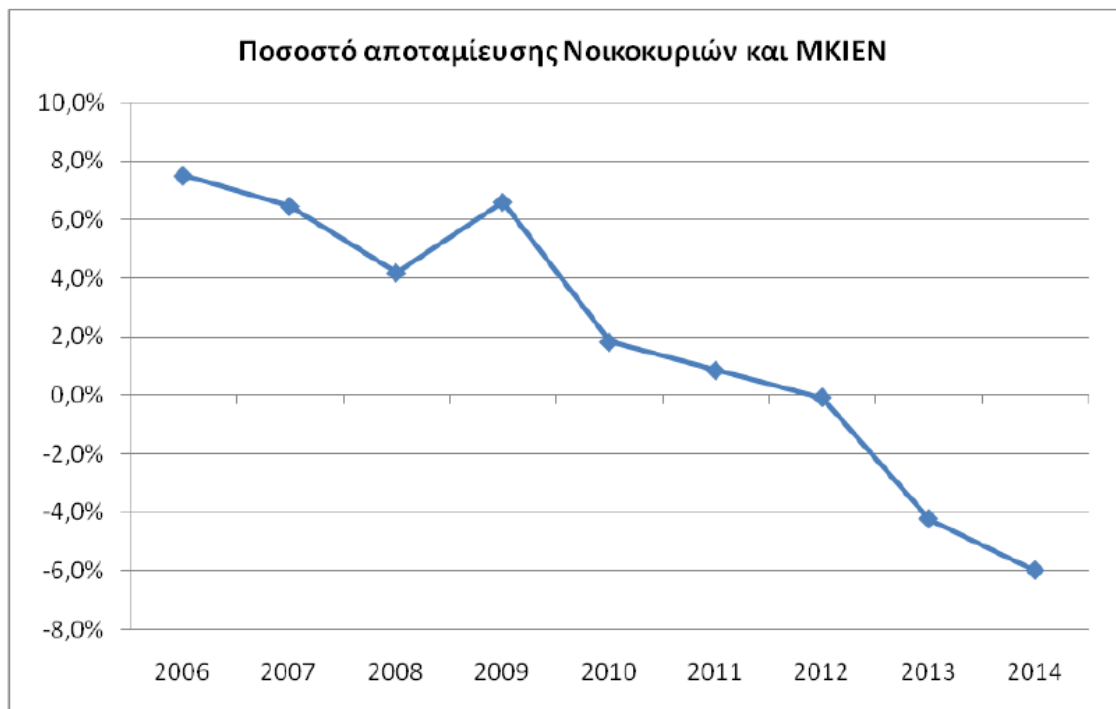

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Ετήσιοι Μη Χρηματοοικονομικοί Λογαριασμοί Θεσμικών Τομέων 2014

Στο Διάγραμμα 5.8 παρουσιάζεται η εξέλιξη του ποσοστού αποταμίευσης των νοικοκυριών και των ΜΚΙΕΝ, που ορίζεται ως η ακαθάριστη αποταμίευση προς το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα, κατά την περίοδο 2006-2014. Ειδικότερα, το 2014 το ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών και των ΜΚΙΕΝ ήταν -6,0% έναντι -4,2% του 2013.

Διάγραμμα 5.8- Ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών και των ΜΚΙΕΝ

Διάγραμμα 3: Ποσοστό αποταμίευσης των Νοικοκυριών και ΜΚΙΕΝ

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Ετήσιοι Μη Χρηματοοικονομικοί Λογαριασμοί Θεσμικών Τομέων 2014

Ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου του θεσμικού τομέα των μη χρηματοοικονομικών εταιριών (S.11), αυξήθηκε κατά 6,2% το 2014 σε σύγκριση με το 2013, από 7,7δισ ευρώ σε 8,2 δισ ευρώ.

Στο Διάγραμμα 5.9 παρουσιάζεται η εξέλιξη του ποσοστού των επενδύσεων του τομέα των μη χρηματοοικονομικών εταιριών που ορίζεται ως ο ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου προς την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και ήταν 15,1% το 2014 σε σύγκριση με 14,1% το 2013.

Διάγραμμα 5.9-Ποσοστό των επενδύσεων του τομέα των μη χρηματοοικονομικών εταιριών.

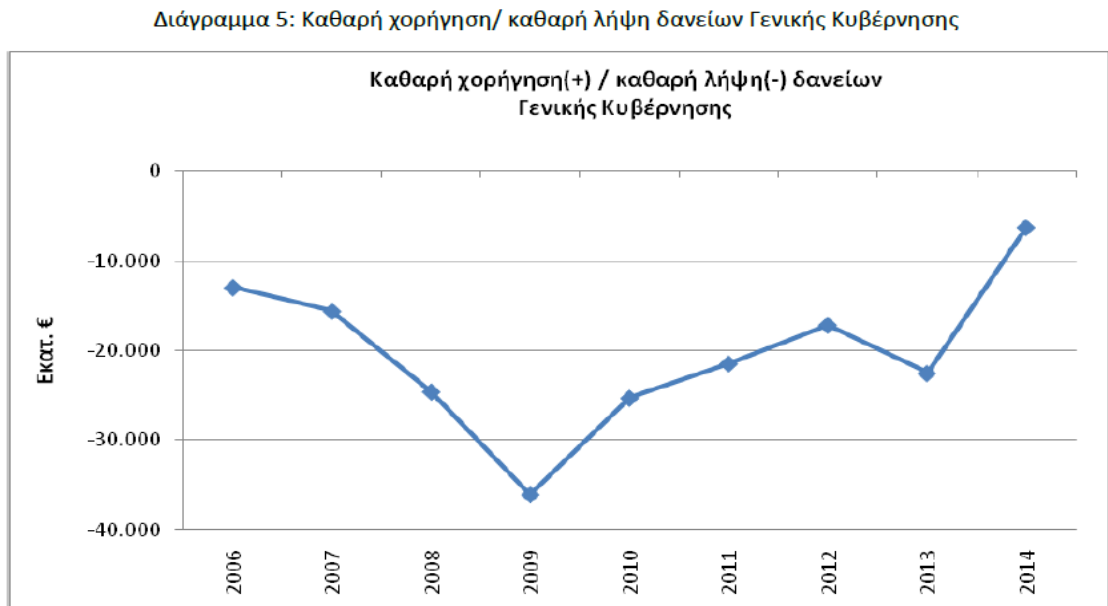
Διάγραμμα 4: Ποσοστό επενδύσεων μη χρηματοοικονομικών εταιριών

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Ετήσιοι Μη Χρηματοοικονομικοί Λογαριασμοί Θεσμικών Τομέων 2014

Στο Διάγραμμα 5.10 παρουσιάζεται η εξέλιξη των καθαρών δανειακών αναγκών του τομέα της γενικής κυβέρνησης (S.13) για την περίοδο 2006-2014.

Διάγραμμα 5.10- Καθαρή χορήγηση(+) / λήψη (-) δανείων Γενικής Κυβέρνησης

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, Ετήσιοι Μη Χρηματοοικονομικοί Λογαριασμοί Θεσμικών Τομέων 2014

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην εργασία αυτή αναφερθήκαμε στην Οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 σε Παγκόσμιο και Ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά κυρίως εστίασαμε στην Ελληνική Οικονομία και τις επιπτώσεις τις σε αυτή. Ακόμη έγινε αναφορά στην είσοδο της Ελλάδος στην ΟΝΕ, δίνοντας έμφαση στο δημόσιο Χρέος και τις αιτίες που το προκάλεσαν. Σε συνδυασμό με την ασταθή αρχιτεκτονική της ΟΝΕ και τις κερδοσκοπικές κινήσεις στις αγορές κεφαλαίου είχαν ως αποτέλεσμα την πρόσφατη δημοσιονομική κρίση, που οδήγησε στην υπογραφή του Μνημονίου τον Μάιο του 2010.

Εν συνεχεία, αναλύσαμε την κατανομή του πλούτου σε εθνικό επίπεδο, και πως επηρεάστηκε η διανομή του μετά την κρίση του 2008. Επίσης, αναφέρθηκαν οι ευρωπαϊκές και ελληνικές πολιτικές «διάσωσης» της χώρας. Τέλος, παρουσιάσαμε την σπουδαιότητα της εθνικολογιστικής καθαρής χορήγησης ή λήψης δανείων στον πλούτο μιας χώρας.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε ότι, το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας είναι αρκετά μεγάλο και θα μπορούσαμε να πούμε αρκετά βαθύ. Είναι ευρέως γνωστό πλέον ότι το πρόβλημα της φτώχειας στην Ελλάδα είναι αρκετά σοβαρό παρουσιάζει επιπτώσεις σχεδόν στο ένα τέταρτο του συνολικού πληθυσμού της.

Φυσικά, τα δημοσιονομικά ελλείμματα που έχουν συσσωρευτεί με την πάροδο των χρόνων αλλά και το υπέρογκο δημόσιο χρέος αποτελούν το δύσκολο έργο που έχει να αντιμετωπίσει η οικονομία της χώρας μας. Βέβαια, δεν θα πρέπει αν παραληφθεί το γεγονός ότι υπάρχουν αρκετά προβλήματα τόσο στο πολιτικό σύστημα της χώρας μας όσο και στο οικονομικό μοντέλο που ακολουθούν οι κυβερνήσεις της.

Οι επιπτώσεις την οικονομική κρίσης είναι τεράστιες τόσο για την Ελληνική Οικονομία όσο και για τον Ελληνικό λαό/Νοικοκυριά. Καθώς, η είσοδος της Ελλάδος σε περίοδο οικονομικής λιτότητας επηρέασε αρνητικά τον πλούτο, τα περιουσιακά στοιχεία, το εισόδημα και την κατανάλωση των νοικοκυριών (π.χ. ανεργία, επιβολή φόρων, περιορισμένο εισόδημα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

Βαβούρας, Ι., Καραβίτης, Ν. Η. & Σσούχλου, Α. Κ. (1990). *Οι επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας του δημόσιου τομέα στην ανάπτυξη της παραοικονομίας: η περίπτωση της Ελλάδας*. Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Μελέτες προς τιμή του Αθ. Κανελλόπουλου, τόμος Α, Πειραιάς, σελ 90.

Βαρουφάκης, Γ. (2012). *Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος*. Αθήνα : εκδ. Λιβάνη.

Βενιανάκης, Μ. & Δημήτρης, Α. (2011). *Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα*.

Ανάκληση το 2011 από

http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse2/sdo/log/2011/BenianakisMixail,DimitrisAris/attacheddocument-1305269861-564299-6925/benianakis_dimitris2011.pdf

Βικιπαίδεια, (2017). *Δημόσιο Χρέος*.

Ανάκληση 6 Μαΐου 2017 από

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%82>

Βικιπαίδεια, (2017). *Ελληνική οικονομική κρίση 2009-σήμερα*.

Ανάκληση 5 Νοεμβρίου 2016 από

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%2009-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1>

Βικιπαίδεια, (2017). *Ευρωπαϊκή Ένωση*.

Ανάκληση 29 Μαρτίου 2017 από

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7#1973 - 1993](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7#1973%20-%201993)

ΕΛΣΤΑΤ. (2012). *Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών 2010: Κίνδυνος φτώχειας*. σ. 6.

Ανάκληση από [www. statistics.gr](http://www.statistics.gr).

ΕΛΣΤΑΤ, (2015). ΕΤΗΣΙΟΙ ΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΤΟΜΕΩΝ.

Ανάκληση 23 Δεκεμβρίου 2015 από

<http://www.capital.gr/Content/RelatedFiles/1b/1be708b18b0c453b8a57d927dfea9ca8.pdf>

ΕΛΣΤΑΤ, (2016). ΕΡΕΥΝΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ 2016.

Ανάκληση 23 Ιουνίου 2016 από

<http://www.statistics.gr/documents/20181/21732f83-e5d2-4e59-aeba-db724ed44eea>

ΕΛΣΤΑΤ, (2016). Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα σε ελεύθερη πτώση.

Ανάκληση 16 Οκτωβρίου 2016 από

<https://www.thepressroom.gr/oikonomia/elstat-kata-kefalin-aep-stin-ellada-se-eleytheri>

ΕΛΣΤΑΤ, (2017). Περιφερειακοί Λογαριασμοί - Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2014 και αναθεωρημένα στοιχεία για το έτος 2013. Πειραιάς.

Ανάκληση 17 Ιανουαρίου 2017 από

[http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL45/-](http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL45/)

ΕΛΣΤΑΤ, (2017). Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό (Προσωρινά Στοιχεία) (2000 - 2014)

Ανάκληση 17 Ιανουαρίου 2017 από

[http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL48/-](http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL48/)

ΕΛΣΤΑΤ, (2017). Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά γεωγραφική ζώνη, περιφέρεια και κλάδο (Προσωρινά Στοιχεία) (2000 - 2014).

Ανάκληση 17 Ιανουαρίου 2017 από

[http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL51/-](http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL51/)

ΕΛΣΤΑΤ, (2017). Απασχόληση κατά γεωγραφική ζώνη, περιφέρεια και κλάδο (Προσωρινά Στοιχεία) (2000 - 2014).

Ανάκληση 17 Ιανουαρίου 2017 από

[http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL54/-](http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL54/)

ΕΛΣΤΑΤ, (2017). Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό (Προσωρινά Στοιχεία) (2000 - 2014).

Ανάκληση 17 Ιανουαρίου 2017 από

[http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL57/-](http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL57/)

ΕΛΣΤΑΤ, (2017). Λογαριασμοί νοικοκυριών κατά γεωγραφική ζώνη και περιφέρεια (Προσωρινά Στοιχεία) (2000 - 2014).

Ανάκληση 17 Ιανουαρίου 2017 από

<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL60/->

Θαλασσινός, Ι. Ε. & Δρ. Σταματόπουλος, Θ. *Διεθνή Οικονομικά*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.

Ingr, (2010). *Προσφυγή της Ελλάδας στο μηχανισμό στήριξης ανακοίνωσε ο πρωθυπουργός*.

Ανάκληση από

<http://news.in.gr/greece/article/?aid=1129265>

Κότιος, Α.&Παυλίδης, Γ. (2012) *Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις*. Αθήνα: Rosili.

Κουφάρης, Κ. (2010). *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*. Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος.

Κρούγκμαν, Πωλ. (2009). *Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της Ύφεσης*, Αθήνα.

Krugman, P., Obstfeld, M. and Melitz, J. (2011). *Διεθνής Οικονομική, Θεωρία και Πολιτική*, 4η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Κωσταρέλλου, Ε. (2010). *Αξέχαστη και Δυσοίωνη η 3η Μαρτίου*.

Ανάκληση 4 Μαρτίου 2010 από

<http://www.enet.gr/?i=issue.el.home&date=04/03/2010&id=137789>

Μπούρας, Γ. & Λυκούρας, Λ. (2011). *Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στη ψυχική υγεία*. Εγκέφαλος. pp.55-61.

Υπουργείο Οικονομικών. (2010). *Οικονομικές εξέλιξης του 2009 και προοπτικές για το 2010*.

ΟΟΣΑ. Ανάκληση από

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

Πανάγος, Β. (1987). *Ευρωπαϊκή Οικονομική*. Αθήνα: ΕΚΔ/ΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ ΑΕ.

Simai, M. (2010). *Το φόντο, τα χαρακτηριστικά και οι συνέπειες της τρέχουσας Παγκόσμιας κρίσης και η μετάβαση στον κόσμο μετά την κρίση*, ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ, Τριμηνιαία Διεθνών Σπουδών, Τόμος 1. Νο3 (Φθινόπωρο 2010).

Σταματόπουλος, Θ. Β (2014). Σημειώσεις για το μάθημα «Εθνικοί Λογαριασμοί – Κοινωνική Λογιστική», ESA 10, διαθέσιμες στο: <https://eclass.teicrete.gr>.

Σταματόπουλος, Θ.Β. (2014) Σημειώσεις για το μάθημα «Ευρωπαϊκή Οικονομική Ολοκλήρωση», διαθέσιμες στο : <https://eclass.teicrete.g>

Υπουργείο Οικονομικών. (2010). Οικονομικές εξέλιξης του 2009 και προοπτικές για το 2010.

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ψηφιακό Σχολείο. Οικονομικές Διακυμάνσεις-Πληθωρισμός-Ανεργία Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ιστοσελίδα:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3464/>

Ξένη Βιβλιογραφία

ABC News. (2010). *EU Stats Office: Greek Economy Figures Unreliable*.

Ανάκληση 12 Ιανουαρίου 2010 από

http://www.popflock.com/learn?s=Greek_crisis

Bacon, F. (2010). *Of Seditious and Troubles*. Kessinger Publishing.

Banking Act of 1933. (2013).

Ανάκληση 22 Νοεμβρίου 2013 από

<http://www.federalreservehistory.org/Events/DetailView/25>

Barro, R. J. (1997). *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*. MIT Press: Cambridge, MA.

Balzli, B. (2010). *Greek Debt Crisis: How Goldman Sachs Helped Greece to Mask its True Debt*. Der Spiegel Online (2 August 2010).

BBC News. *Greece debt crisis: Eurozone rejects bailout appeal*.

Ανάκληση 30 Ιουνίου 2015 από

<http://www.bbc.com/news/world-europe-33325886>

BBC News. (2015). *Greece debt crisis: Tsipras announces bailout referendum*.

Ανάκληση 27 Ιουνίου 2015 από

<http://www.bbc.com/news/world-europe-33296839>

Bellos, I. (2015). *Investor Paul Kazarian returns with campaign for 'five-star' finance minister*. Kathimerini.

Ανάκληση 17 Σεπτεμβρίου 2015 από

<http://www.ekathimerini.com/201639/article/ekathimerini/business/investor-paul-kazarian-returns-with-campaign-for-five-star-finance-minister>

Bloomberg. (2010). *Parandreu Faces Bond Rout as Budget Worsens, Workers Strike*.

Ανάκληση 22 Απριλίου 2010 από

http://www.southeast-europe.org/pdf/13/DKE_13_A_P_Harikleia-K-Mandamadiotou_Character-of-the-Greek-Crisis.pdf

Bloomberg Businessweek. (2010). *Greeks and the state: An uncomfortable couple*.

Ανάκληση 3 Μαΐου 2010 από

http://www.southeast-europe.org/pdf/13/DKE_13_A_P_Harikleia-K-

Bloomberg.(2012). *Will Euro Austerity Push the Shadow Economy Even Deeper Into the Dark?*.

Ανάκληση 6 Δεκεμβρίου 2012 από

http://www.academia.edu/6655991/Media_Coverage_of_the_2010_Greek_Debt_Crisis_Inaccuracies_and_Evidence_of_Manipulation

Bouras, S. (2015). *New Greek Finance Minister Euclid Tsakalotos Thrown Into the Debt Crisis Hot Seat*. Wall Street Journal.

Brown, A. (2009). *The Rise and Fall of Communism*. Ecco.

Busch, K. (1985). *Mythenuber den Weltmarkt II - uber das schwierigeVerhaltnis der marxistischenLinkenzumWeltmarkt. EineAntwort auf ElmarAltvater*, Prokla, Vol. 60, pp. 160-175.

Business Insider. (2010). *Greece Paid Goldman \$300 Million To Help It Hide Its Ballooning Debts*.

Ανάκληση 5 μαρτίου 2010 από

https://www.wikizero.com/en/Economy_of_Greece

Carmassi, J., Gros, D. & Micossi, S. (2009). *The Global financial Crisis: Causes and Cures*. *Journal of Common Market Studies*, 47 (5): 977-996.

Cecchetti, S. G. & Kohler, M. & Upper, C. (2009). *Financial crises and economic activity*, Proceedings - Economic Policy Symposium - Jackson Hole, Federal Reserve Bank of Kansas City, pages 89-135.

Chrysopoulos, P. (2016). Paul Kazarian: Greece's Largest Private Debt Owner Says Greek Debt Is Lower Than We Think.

Ανάκληση 10 Δεκεμβρίου 2016 από

<http://greece.greekreporter.com/2016/12/10/greece-largest-private-debt-owner-says-greek-debt-is-much-lower-than-we-think-video/>

Corry, D., Valero, A. & Reenen, J. V. (2011). *UK Economic Performance Since 1997*.

Ανάκληση από

<http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/special/cepsp24.pdf>

Council of the European Union.(2015). *Eurogroup statement on Greece (20 February 2015)*.

Ανάκληση 2 Φεβρουαρίου 2015 από

<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/02/20/eurogroup-statement-greece/>

Council of the European Union.(2015). Remarks by Eurogroup President at the intermediary Eurogroup press conference on 27 June 2015 (pdf).

Ανάκληση από 27 Ιουνίου 2015 από

<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/27/eurogroup-press-remarks-final/>

Dempsey, J. (2013). Military in Greece Is Spared Cuts. The New York Times.

Distribution of Wealth and Income.(2013). *Wealth distribution pyramid*.

Ανάκληση 12 Μαρτίου 2016 από

https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Distribution_of_wealth.html

Dunbar, N. & Martinuzzi, E. (2012). *Το δάνειο της Goldman Secret Greece δείχνει δύο αμαρτωλούς ως ξεφάντωμα του πελάτη*. Bloomberg.

ELIAMEP.(2013). *Greek Myths and Reality* .(p. 20).

Ανάκληση 6 Αυγούστου 2013 από

https://en.wikipedia.org/wiki/Greek_government-debt_crisis

Embassy of Greece in Poland. *Greece: Foreign Capital Inflows Up*.

Ανάκληση 17 Σεπτεμβρίου 2009 από

http://www.popflock.com/learn?s=Greek_government_debt_crisis

European Commission.(2009). *Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses. European Economy*, Brussels. Pp.1-87, Tab. Graph.Bibliogr.

European Commission.(2010). *Report on Greek government deficit and debt statistics*.

European Commission. (2011). *The Economic Adjustment Programme for Greece: Fifth Review*.

European Commission.(2014). *The Second Economic Adjustment Programme for Greece (Fourth review April 2014)*.

European Commission. (2014). *Occasional Papers 192: The Second Economic Adjustment Programme for Greece. Fourth Review, April 2014" (PDF).Table 11.Greece Financing Needs 2012–2016*.

European Commission.(2015).*European economic forecast – spring 2015*.

European Financial Stability Facility (2015).*Master Financial Assistance Facility Agreement (MFFA)(PDF)*.EFSF.

Ανάκληση 27 Φεβρουαρίου 2015 από

<http://www.protothema.gr/files/1/2015/03/02/MFFA-27-02-2015.pdf>

European Commission. (2015). *European Commission – Press release: Information from the European Commission on the latest draft proposals in the context of negotiations with Greece*.

Ανάκληση 28 Ιουνίου 2015 από

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5270_en.htm

EUROSTAT <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Eurostat.(2004).*Revision of the Greek Government Deficit and Debt Figures*.

Ανάκληση 22 Οκτωβρίου 2011 από

http://ec.europa.eu/eurostat/documents/4187653/6404656/COM_2010_report_greek/c8523cfa-d3c1-4954-8ea1-64bb11e59b3a

Eurostat.*Tables, Graphs and Maps Interface(TGM) table*.

Ανάκληση από

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&init=1&pcode=tec00001&language=en>

Eurostat. (2010). *Eurostat Newsrelease 170/2010: Provision of deficit and debt data for 2009 – Second notification(PDF)*.

Eurostat. (2010). *Report on the EDP methodological visits to Greece in 2010 (PDF)*.

Federal Reserve Bank San Francisco – Research, Economic Research.(2013). *Europe, Balance of Payments, European Periphery*.

Ανάκληση 14 Ιανουαρίου 2013

<https://www.frbsf.org/economic-research/publications/economic-letter/2013/january/balance-payments-europe-periphery/>

Financial Times.(2010). *Strong demand for 10-year Greek bond*.

Ανάκληση 4 Μαρτίου 2010 από

<https://www.ft.com/content/245030a8-2773-11df-b0f1-00144feabdc0>.

Financial Times. (2015). Greece backtracks on privatization.

Floudas, D.A. (2010). *The Greek Financial Crisis 2010: Chimerae and Pandaemonium*. Hughes Hall Seminar Series, March 2010: University of Cambridge.

Free exchange: The real wealth of nations. (2012).*The Economist*.

Ανάκληση 30 Ιουνίου 2012 από

<http://www.economist.com/node/21557732>

FREDGraph.

Ανάκληση από

https://fred.stlouisfed.org/graph/?graph_id=244979&updated=4652

Fotopoulos, T. (1992). Economic restructuring and the debt problem: the Greek case. *International Review of Applied Economics*, Volume 6, Issue 1 (1992), pp. 38–64.

Global Wealth Report 2013.(2013).

Ανάκληση από

<https://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/?fileID=BCDB1364-A105-0560-1332EC9100FF5C83>

Greek/German bond yield spread more than 1,000 bps. (2010).

Ανάκληση 28 Απριλίου 2010 από

<https://www.reuters.com/article/markets-bonds-greece/greek-german-bond-yield-spread-more-than-1000-bps-idUSLDE63R0WU20100428>

Greek Ministry of Finance.European Commission.(2010). *Update of the Hellenic Stability and Growth Programme*.

Greek minister slams Swiss over tax evasion. TheLocalch.
Ανάκληση 24 Ιουνίου 2015 από
<https://www.thelocal.ch/20150624/greek-minister-slams-swiss-over-tax-evasion>

Hellenic Statistical Authority (ELSTAT). (2014). *Quarterly National Accounts: 3rd Quarter 2014 (Flash Estimates) and revised data 1995 Q1-2014 Q2*.
Ανάκληση 14 Νοεμβρίου 2014 από
https://www.statistics.gr/documents/20181/301385/A5_ETHSIO_STATISTIKO_PROGR_AMMA_2014_EN/7ce6707f-e59f-4adc-9e8f-7f1b4a9a8d10

Higgins, M. & Klitgaard, T. (2011). *Saving Imbalances and the Euro Area Sovereign Debt Crisis*. Current Issues in Economics and Finance. Federal Reserve Bank of New York. 17 (5).

Hogan, J. (2005). *Why it is hard to share the wealth*. New Scientist.
Ανάκληση 12 Μαρτίου 2005 από
<https://www.newscientist.com/article/dn7107-why-it-is-hard-to-share-the-wealth/>

International Monetary Fund. (2010). *Europe and IMF Agree €110 Billion Financing Plan with Greece*.
Ανάκληση 2 Μαΐου 2010 από
<https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/socar050210a>

International Monetary Fund. (2014). *IMF Country Report No. 14/151: Greece – Fifth Review under the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility, and Request for Waiver of Nonobservance of Performance Criterion and Rephasing of Access; Staff Report; Press Release; and Statement by the Executive Director for Greece" (PDF)*. Table 14. Greece: State Government Financing Requirements and Sources, 2013–16.

International Monetary Fund.(2014). *IMF suspends aid to Greece ahead of new elections*. Kathimerini.

Irish Independent. (2014). *Greece plans new bond sales and confirms growth target for next year*.

James, B., Davies, S. Sandström, A. F., Shorrocks, E. and Wolff, N. *Estimating the World Distribution of Household Wealth (PDF)*. Institution/Country: University of Western Ontario, Canada; WIDER-UNU.

Kathimerini. (2013). *State collected less than half of revenues due last year*.
Ανάκληση 5 Νοεμβρίου 2013 από
<http://www.ekathimerini.com/155216/article/ekathimerini/business/state-collected-less-than-half-of-revenues-due-last-year>

Kathimerini (2015). *Greece, creditors line up rival reform proposals to unlock aid*.
Ανάκληση 2 Ιουνίου 2015 από
<http://www.ekathimerini.com/197484/article/ekathimerini/news/greece-creditors-line-up-rival-reform-proposals-to-unlock-aid>

Kathimerini (2015). *As debt deadline looms, which way will Greece go?*.
Ανάκληση 12 Ιουνίου 2015 από
<http://www.ekathimerini.com/197865/article/ekathimerini/news/as-debt-deadline-looms-which-way-will-greece-go>

Kathimerini (2015). *Greek negotiators learned of referendum proposal from Twitter*.
Ανάκληση 28 Ιουνίου 2015 από
<http://www.ekathimerini.com/198466/article/ekathimerini/business/greek-negotiators-learned-of-referendum-proposal-from-twitter>

Keiser Report: The Greek Depression & Macing Bankers. (2011).
Ανάκληση 29 Σεπτεμβρίου 2011 από
<http://www.maxkeiser.com/2011/09/190-keiser-report-the-greek-depression/>

Kendrick, J. W. (1961). *Productivity Trends in the United States*. Princeton: University Press for NBER. p. 3.

Kessler, D. & Wolff, E. N. (1991). *A COMPARATIVE ANALYSIS OF HOUSEHOLD WEALTH PATTERNS IN FRANCE AND THE UNITED STATES*. *Review of Income and Wealth*, V37: 249–266.

Klein, E. (2015). *Greece's debt crisis explained in charts and maps*.
Ανάκληση 6 Ιουλίου 2015 από
<https://www.vox.com/2015/7/1/8871509/greece-charts>

Lucas, R. E. (2003) *The Industrial Revolution: Past and Future*, *Federal Reserve*

Bank of Minneapolis, Annual Report online edition.

Mandamadiotou_Character-of-the-Greek-Crisis.(2013).
Ανάκληση από
http://www.southeast-europe.org/pdf/13/DKE_13_A_P_Harikleia-K-Mandamadiotou_Character-of-the-Greek-Crisis.pdf

Marx, K. & Engels, F. (2007). *The Communist Manifesto*. Huston: Filiquarian.

Melander, I. & Papachristou, H. (2009). *Greek Debt To Reach 120.8 Pct of GDP in '10 – Draft*". Reuters.

OECD Economic Outlook No.86 (Country debt and deficits).(2009).Google Docs.

Oxford Journals. (2013). *The Greek debt restructuring: an autopsy (PDF)*.

Sachs, J. D. (2006). *The End of Poverty*. New York: Penguin Press.

Sargent, T. and Wallace, N. (1974). *Rational expectations and the theory of economic policy, presented at thz Seminar on Rational Expectations at the Federal Reserve Bank of Minneapolis*, October.

Sen, A.K. (1973). *On economic inequality*. A perceived sense of inequity is a common ingredient of rebellion in societies. Oxford: Clarendon Press.

Spint, R. (1987). Wealth Distribution in Sweden: 1920-1983, in E. Wolff (ed.), *International Comparisons of the Distribution of Household Wealth*, 51-71. New York: Oxford University Press.

Story, L., Landon, T., Shwartz, Jr. & Nelson, D. (2010). *Wall St. Helped to Mask Debt Fueling Europe's Crisis*. The New York Times. The New York Times Company.

Takayama, N.(1991). *Household Asset and Wealth Holdings*. Chapter 3 in Public Pensions in the Japanese Economy, Manuscript, The Institute of Economic Research, Tokyo: Hitotsubashi University

The Economist. (2010). *Greece's sovereign-debt crisis: Still in a spin*.
Ανάκληση 15 Απριλίου 2010 από
<http://www.economist.com/node/15908288>

The Economist.(2012). *Inclusive Wealth Report 2012 – IHDP. (2012). Measuring progress toward sustainability*. United Kingdom: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS
Ανάκληση από .
http://www.ihdp.unu.edu/docs/Publications/Secretariat/Reports/SDMs/IWR_SDM_2014.pdf

The World Factbook – Central Intelligence Agency.
Ανάκληση από
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>

Udland, M. (2015). REPORT: Greece's stock market will be closed for at least a week.
Ανάκληση 28 Μαΐου 2015 από
<http://www.popflock.com/learn?s=Athex>

Wachman, R. & Fletcher, N. (2010). *Standard & Poor's downgrade Greek credit rating to junk status*.TheGuardian.
Ανάκληση 27 Αοριλίου 2010 από
<https://www.theguardian.com/business/2010/apr/27/greece-credit-rating-downgraded>

Wang, P. (2014). *Growth Accounting (PDF)*.p. 2.

Weicher, J. (1995). *Changes in the Distribution of Wealth Increasing Inequality?*Federal Reserve Bank of St. Louis Review 77. Pp. 5-23.

Weeks, N. (2011).*Greece Must Speed Up Asset Sales, Win Investment, Minister Says*. Bloomberg.

Wilkinson, R. and Pickett, K. (2009).*The Spirit Level. Why Greater Equality Makes Societies Stronger*.New York: Bloomsbury Press.

Willis, A. (2010).*Greek bond auction provides some relief*. EU Observer.<https://euobserver.com/economic/29338>

Willis, A. (2010). Greek Loans Will Be Ready in Time, EU Says.

Wikipedia.(2015). *Greek Government – Debt Crisis*.
Ανάκληση 10 Ιούλιο 2015 από
https://en.wikipedia.org/wiki/Greek_government-debt_crisis

Wolff, E.(1992).*Changing inequality of wealth, American Economic Review: Papers and Proceedings, V 82, pp. 552-558.*

World Economic Forum.*Outlook on the Global Agenda 2014 – Reports*.
Ανάκληση από
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_GlobalAgendaOutlook_2014.pdf